

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

**Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening –
Borupris' Venner
2019**

FUGLEBJERG 2019

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner 2019

Redigeret af
Bertel Hansen
Carsten Egø Nielsen
Jan Jørgensen

FUGLEBJERG 2019

Årsskriftet er udgivet med støtte fra Sparekassen den lille Bikube.

Foreningen "Borupris' Venner" blev stiftet 17. maj 1990 og havde til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne. Foreningen afløste Institutionen Borupris' Venner, der var oprettet i 1975 og begyndte at optage medlemmer og udgive et årsskrift i 1978.

Foreningens navn og formålsparagraf blev ændret på en ekstraordinær generalforsamling den 4. november 2006. Foreningens navn er nu "Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner". Foreningens formål er at medvirke til at afdække og udbrede kendskabet til lokalhistorien på Fuglebjergengen.

Foreningen har et særligt fokus på middelalderlandsbyen Borupris og tilgrænsende områder.

Foreningens formål nås i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv.

Der tilstræbes afholdt en række arrangementer i årets løb og udgivet et årsskrift med lokalhistoriske emner.

Årsskriftet udleveres til foreningens medlemmer. Årsskriftet kan derudover sælges til interesserede.

Foreningen medvirker ved indsamlingen af arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr.phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på bålet over en kogegrube, inden der blev lagt kød i.

Årsskriftet er trykt i 310 eksemplarer. Trykt hos Nymedia, Stege.

Foto på forsiden: Fuglebjerg Brugs på åbningsdagen 30. april 1969

Foto på bagsiden: Fuglebjerg Alderdomshjem ca. 1920

Indhold

Forord.....	side 5
SuperBrugsen i Fuglebjerg - 50 år af Carsten Egø Nielsen og Flemming Jensen	side 7
Historien om S.A.G.- Sydvestsjælland's Andels Grovvareforening - 1966 til 2006 af Jørgen Ravn	side 36
Kirkeklokkerne på Fuglebjergene af Flemming Bruun	side 58
Præstehistorier fra Kvislemark af Bertel Hansen	side 75
Min skolegang 1941-1951 af Bent Heegaard Petersen	side 97
For 100 år siden byggede de et alderdomshjem af Bertel Hansen.....	side 112
Årsberetning 2018	side 122
Årsopgørelse 2018	side 125
Bestyrelsen og redaktionsudvalget	side 126

Forord

Artiklerne i årsskriftet for 2019 dækker en lang periode - fra 900-tallet og frem til nutiden - og en bred vifte af emner. Og vi beskæftiger os i seks artikler med andelsbevægelsen - handelen med dagligvarer og foderstoffer - kirkeklokker, præster, skolegang og omsorgen for de ældre.

Carsten Egø Nielsen skrev i 2018 om de mange brugsforeninger, som lå ud over hele den tidligere Fuglebjerg Kommune, og i år har han med bistand fra brugsuddeler Flemming Jensen skrevet om SuperBrugsen i Fuglebjerg, som i 2019 fylder 50 år.

De små brugsforeninger havde ofte en grovvareafdeling med korn og foderstoffer. Disse brugser i det sydvestsjællandske område dannede i 1961 sammen med en række lokale grovvareforeninger Sydvestsjællands Andels Grovvareforening - SAG - i Dalmose. Jørgen Ravn har skrevet en artikel om dannelsen af SAG og foreningens drift.

Vi hører dem - men vi ser dem ikke så ofte på nært hold - altså kirkeklokkerne! Men de har en spændende historie. Flemming Bruun har skrevet en fortælling om kirkeklokker i almindelighed og om klokkerne i områdets ti kirker i særdeleshed. Og han har været rundt i samtlige ti kirketårne og fotograferet klokkerne.

Vi fortsætter serien med præstehistorier. Denne gang handler det om præster i Kvislemark og Fyrendal: Den lærde præst Povl Jensen Kolding, som senere blev sognepræst og forstander på Herlufsholm, Frederik Klyne, som måtte se sin præstegård inddraget under herregårdens jord og blev "forvist" til Kvislemark, Didrik Grubbe, som var borgerligt født, men blev gift med en adelig kvinde og endte som godsejer, Mads Holm, som gerådede i strid med degnen, Peter Guillamore Hansen, som var født i Ostindien som søn af en dansk koloniembedsmand, og som i øvrigt også var adeligt gift, og endelig Aage Lambert-Jensen, som eftertiden kan rose for at have skrevet utallige artikler med egshistorisk indhold.

Tidligere lærer og skoleinspektør Bent Heegaard Petersen skriver om sin skolegang i Tornemark og på Hindholm Kost- og Realskole i årene 1941 til 1951. Det er en åbenhjertig beretning om mobning og ordblindhed - ting, som man dengang ikke gjorde noget for at bekæmpe eller afhjælpe. Det er også beretningen om, at man på trods af ordblindhed godt kan gennemføre en læreruddannelse med et godt resultat og blive både lærer og skoleinspektør.

I 1919 opførte man et topmoderne alderdomshjem i Fuglebjerg. Der var opstået en forståelse for, at de ældre, som ikke kunne klare sig selv, også skulle leve under ordentlige forhold og ikke forvises til fattiggården eller, måske endnu værre, udliciteres til forsørgelse hos den familie, som kunne gøre det billigst. Bertel Hansen skriver om, hvordan fire kommuner sammen byggede og drev et fælles alderdomshjem. Alderdomshjemmet blev i 1977 afløst af Fuglebjerg Plejehjem, nu "Fugleparken", og bygningen blev samme år nedrevet.

Årsskriftet indeholder som sædvanlig bestyrelsens beretning, årsregnskabet og en oversigt over bestyrelsens og redaktionsudvalgets medlemmer.

Tak til alle, der har bidraget med artikler, oplysninger, billeder og gode ideer til årsskriftets indhold.

Vi kan kun ønske god læselyst og håbe, at læserne finder artiklerne interessante.

Vi modtager gerne kritik - både ris og ros - og forslag til artikler.

Redaktionsudvalget

SuperBrugsen i Fuglebjerg - 50 år

af Carsten Egø Nielsen og Flemming Jensen.

Indledning

I Fuglebjerg Lokalhistoriske Forenings års-skrift for 2018 var der en artikel, som gav et overblik over de brugsforeninger, der var i den tidligere Fuglebjerg Kommune. Mange af disse butikker lukkede, og foreningerne blev opløst i løbet af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne. Men nogle af dem valgte i stedet at lægge sig sammen til en ny større brugsforening, nemlig den, der i dag er SuperBrugsen i Fuglebjerg. Denne brugs åbnede dørene for kunderne den 30. april 1969, og har således 50-års-jubilæum her i 2019.

Hovedvægten i denne artikel er lagt på Brugsen for Fuglebjerg og Omegns (frem over betegnet "Brugsen") tidligste år med etableringen og bygning af butikken, mens de mange efterfølgende år, hvor driften af forretningen kører mere rutinemæssigt, er mindre detaljeret beskrevet. Læserne skal derfor ikke forvente opremsninger af eksempelvis de enkelte års regnskabsresultater eller bestyrelsesmedlemmerne. De sidste cirka 10 års historie og udvikling er beskrevet af den nuværende uddeler Flemming Jensen. Håbet er, at disse spredte

træk tilsammen giver et billede af Brugsens virke.

Figur 1: Brugsen på åbningsdagen 30. april 1969. Der er aktivitet lige til det sidste, eksempelvis skal benzinstanderen lige pudses en sidste gang! (Foto udlånt af SuperBrugsen, fotograf ukendt).

Etableringen af den nye brugsforening

De tre brugsforeninger, der i første omgang lagde sig sammen, var Virkelyst i Bendslev samt Haldagerlille og Tystrup brugsforeninger. Allerede i 1963 begyndte man så småt at tale om en sammenslutning. Initiativtager var den daværende formand for Virkelyst, J.P. Sørensen Jensen. I 1966 blev der afholdt et møde i Vordingborg om eventuel sammenslutning af Fuglebjergens brugsforeninger.

Der var rigtig store udfordringer for Virkelysts vedkommende i forbindelse med sammenslutningen af de tre brugser. På et bestyrelsesmøde 7. juli 1966 blev bestyrelsen i Virkelyst enige om at udtale: ”Bestyrelsen går enstemmigt ind for dannelse af en Fuglebjergforening oprettet som en sammenslutning af de på egnen værende foreninger, og dette så snart der kan skabes enighed derom, om så kun 2 eller 3 af de nuværende foreninger går ind for tanken”. Bestyrelsen mente ligeledes, at man snarest skulle købe en velbeliggende grund i Fuglebjerg, hvor en kommende butik kunne placeres. Opfattelsen var, at hvis man havde en byggegrund, ville det fremme sagen om sammenslutningen. Virkelysts bestyrelse var således helt enige om en sammenslutning, men havde langt fra alle foreningens medlemmer bag sig.

Figur 2: Brugsforeningen Virkelyst i Bendslev. Det er to af uddelerparret Ellen og Erling Grønøbæks døtre, der er med på billedet. Til venstre for indgangen Kirsten og til højre Tove. I udstillingsvinduet længst til venstre kan man lige skimte en plakat med reklame for brugsforeningernes egne tobaksmærker. (Foto udlånt af Kirsten Grønøbæk. Fotograf: Arne Nilsson, der blev udlært kommis i Virkelyst).

Efter foreningens generalforsamling i november 1967 udarbejdede bestyrelsen et forslag til nye justerede vedtægter. Ifølge disse nye vedtægter skulle foreningens aktiver og passiver overføres til den nye forening ved en eventuel sammenslutning, mens aktiver og passiver ved en fuldstændig opløsning af foreningen skulle gøres op og fordeles mellem foreningens medlemmer. Og denne forskel mellem en sammenslutning og en opløsning, kom til

at give bestyrelsen i Virkelyst mange udfordringer, idet nogle forholdsvis få medlemmer ønskede værdien af deres andel udbetalt, når brugsforeningen i Bendslev ikke længere eksisterede. Bestyrelsen lagde uden held i en orientering til medlemmerne i februar 1968 op til et kompromis omkring fordelingen af foreningens aktiver og passiver. Sagen udviklede sig på flere måder, eksempelvis blev der rejst tvivl om lovligheden og stemmeafgivningen ved generalforsamlingen i november 1967, hvor de nye vedtægter var blevet vedtaget. Ligeledes blev der rejst tvivl om de udarbejdede statusopgørelser var korrekte. Flere advokater blev involveret i sagen, der også betød, at mindst otte medlemmer meldte sig ud af foreningen for på den måde at få udbetalt deres andele. Men også i den forbindelse opstod der diskussion om den anvendte regnskabsopgørelse af likvidationsværdien, samt om, hvorvidt det tilgodehavende beløb skulle udbetales på én gang eller kunne deles i rater. Ud over de nævnte konkrete diskussionspunkter mente formanden for Virkelyst, gårdejer Jens Christian Pedersen, nogle år senere, at der også havde været nogle følelsesmæssige reaktioner omkring sammenslutningen i en tid, hvor eksempelvis mejerier, brugsforeninger, kommunekontorer og forsamlingshuse forsvandt fra en del af sognene. Så en del af

protesterne kunne også være en reaktion mod, at sognene blev lagt øde på bekostning af en centralisering i større enheder i større bysamfund.

Formand Jens Christian Pedersen, der i øvrigt også blev den første formand i den nye brugsforening i Fuglebjerg, udtalte et års tid efter sammenslutningen: *"En dag må det være slut med bitterheden. Og så skal alle, også oppositionens talsmænd og -kvinder, der ønsker at være medlem og kunder her, være velkomne i den nye brugsforening. Vort supermarked er et fremskridt for alle - også for dem, der var imod"*.

Uddeler Erling Grønbæk fra Virkelyst, der fortsatte som uddeler i den nye brugs i Fuglebjerg, havde i 1971 følgende råd til andre, der overvejede sammenslutninger af brugsforeninger: *"Jeg vil hæfte mig ved den ting, som jeg nu, da det er overstået, kan se, vi burde have ofret mere tid på. Det er at give oplysning om det nye foretagende til medlemmerne. Det skulle have været gjort grundigere og mere præcist. Det kunne have betalt sig at være mere udholdende, kan jeg se i dag. Ideen skulle have været solgt bedre. Det kunne have sparet os for meget besvær, der*

tærede på vore kræfter, og vor tro på det nye”.

I de to andre brugsforeninger, der indgik i sammenslutningen til den nye brugs i Fuglebjerg, var der ikke større drama omkring beslutningerne.

I Haldagerlille Brugsforening viste regnskabet for 1966/67 et mindre underskud og en betragtelig nedgang i omsætningen. Brugsen valgte pr. 1. april 1968 uden større uenigheder at lægge sig sammen med Virkelyst Brugsforening under det navn, der også blev navnet på den nye store brugsforening i Fuglebjerg: *”Brugsen for Fuglebjerg og Omegn”.*

Figur 3: Haldagerlille Brugsforening 1959. (Foto: Det Kongelige Bibliotek. Fotograf: Sylvest Jensen).

Tystrup Brugsforening gik ind i sammenslutningen med de to andre brugser 28. april 1969, altså kun få dage inden den nye brugs i

Fuglebjerg åbnede for kunderne. Tystrup Brugsforening havde fra 14. januar 1969 og frem til sin indtræden i sammenslutningen haft et underskud på 9.313 kroner, som foreningen tog med sig over i den nye brugsforening.

Figur 4: Tystrup Brugsforening i perioden 1936-38. (Foto: Det Kongelige Bibliotek. Fotograf: Sylvest Jensen).

Det skal lige nævnes, at Arløse Brugsforening uden større dramatik blev lagt sammen med Brugsen for Fuglebjerg og Omegn pr. 1. oktober 1970. De øvrige fire brugsforeninger i den tidligere Fuglebjerg Kommune blev alle opløst undtagen Hårslev, der i august 1965 blev overtaget af Hyllested Brugsforening, der senere blev en del af Brugsen i Dalmose.

Den første bestyrelse i Brugsen for Fuglebjerg og Omegn

Der var i sammenslutningen enighed om, at bestyrelsen i den nye brugsforening i Fuglebjerg skulle bestå af syv medlemmer. Endvidere var der enighed om at få en jævn repræsentation fra hele brugsens geografiske område. Det betød, at de første fire medlemmer af bestyrelsen skulle vælges områdemæssigt, mens de sidste tre kunne vælges frit uafhængigt af, hvor de boede.

Bestyrelsen kom til at bestå af:

- Gårdejer Jens Christian Pedersen, Haldagermagle (for Virkelyst-området)
- Gårdejer Valdemar Petersen, Vinstrup (for Tystrup-området)
- Gårdejer Carl Erik Jensen, Næblerød (for Haldagerlille-området)
- Konsulent Erik Nielsen, Fuglebjerg (for Fuglebjerg-området)

De tre "frit" valgte bestyrelsesmedlemmer blev:

- Gårdejer Børge Petersen, Haldagerlille
- Fru Jenny Nygaard, Haldagermagle
- Gårdejer Karl Rasmussen, Flemstofte

Førstnævnte blev som tidligere nævnt formand for bestyrelsen.

Figur 5: Den høje herre (nummer to fra højre) er formanden for den første bestyrelse i Brugsen fra Fuglebjerg og Omegn, gårdejer Jens Christian Pedersen fra Haldagermagle. Han havde inden da været formand for bestyrelsen i Brugsforeningen Virkelyst i flere år. I øvrigt blev han også borgmester i Fuglebjerg Kommune i årene 1974-1985. Billedet er fra rejsegildet på bygningen til Brugsen i Fuglebjerg den 12. februar 1969. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Første spadestik til den nye brugsforeningsbutik

Første spadestik til byggeriet af den nye brugsforening blev taget den 5. november 1968. Herefter skred byggeriet frem i hastigt

tempo, og var flere gange forud for tidsplanen.

Figur 6: Byggeriet af Brugsen er godt i gang her den 15. november 1968, ti dage efter det første spadestik var taget. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Bygningen blev opført af FDB (Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger). Arbejdet blev efter licitation primært vundet og udført af udenbys firmaer. De eneste lokale håndværkere var Lars Petersen fra Tystrup, der vandt to entrepriser, nemlig ”Jord-, beton-, murer- og kloakarbejdet” samt ”Isolering af køle- og svalerum”. Disse to entrepriser havde en samlet værdi på cirka 182.000 kroner ud af de samlede håndværkerudgifter

på cirka 604.000 kroner. Den tredje entrepriser, der blev vundet af en lokal virksomhed, var malerarbejdet, der blev udført af Aksel Olsen fra Fuglebjerg. De totale udgifter ved byggeriet, inklusive grundkøb og inventar, var beregnet til i alt 1.100.000 kroner.

Figur 7: 30. januar 1969 var byggeriet nået så langt, at murerarbejdet var vidt fremskredet. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Som nævnt var det FDB, der stod for byggeriet, hvorfor der blev indgået en lejekontrakt mellem ”FDB Ejendomsadministration” og ”Fuglebjerg og Omegns Brugsforening”. Af lejekontrakten fremgik det, at der var tale om en butiksbygning på 570 m² samt 84 m² udhus, i alt 654 m². Lejemålet var uopsigeligt af begge parter frem til 1. april 1974 og begyndte den 30. april 1969, men kontrakten

blev først underskrevet af parterne primo juni 1969.

Rejsegilde 12. februar 1969

Som nævnt skred byggeriet planmæssigt frem, trods årstiden med mulighed for frost og sne. 12. februar 1969, cirka fire måneder efter byggeriets begyndelse, indbød bygherren til rejsegilde, og ud fra nedenstående billede i figur 8, var det en dag, hvor der lå lidt sne.

Til rejsegildet blev der helt traditionelt serveret røde pølser og øl til de indbudte gæster, og der var naturligvis tak til de håndværkere, der indtil dette tidspunkt havde bidraget til byggeriet.

Indvielsen 30. april 1969

Indvielsen den 30. april 1969 beskrives i lokalpressen som en festdag med parkeringspladsen fyldt af biler, gratis cirkelkaffe og imponerede blikke. Der var sort af mennesker, som ved hjælp af albuer og den almindelige sans for det fremadstræbende, lykkedes for dem at komme en tur rundt i butikken og se dens herligheder.

Figur 8: Rejsegilde på den nye butik 12. februar 1969. På taget er der naturligvis en stang med kranse og dannebrogflag. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Personalet ved indvielsen bestod af:

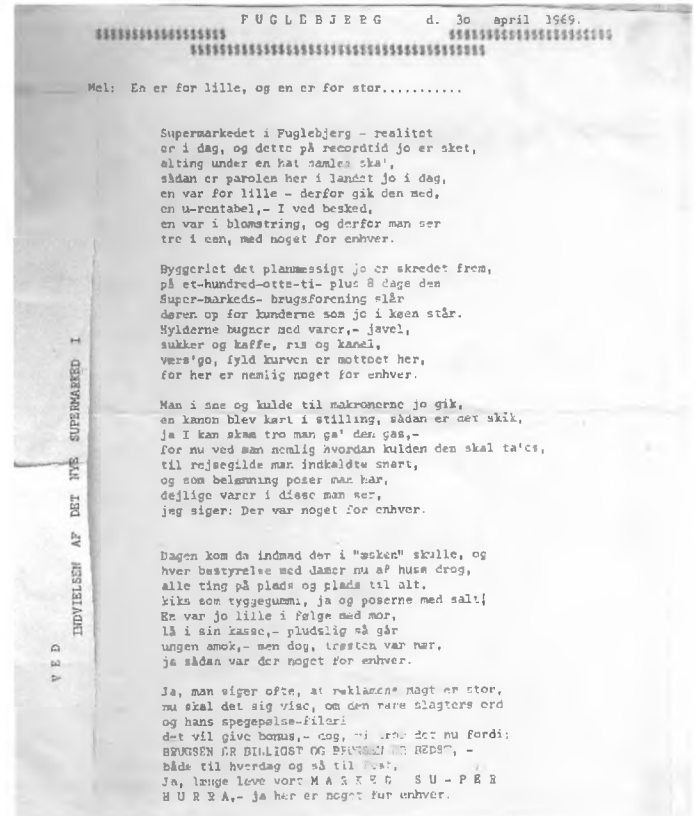
- Kirsten Jensen
- Signe Rasmussen
- Bente Jensen
- Rud Hansen
- Jens Jensen
- Astrid Normann Sørensen

Figur 9: Til rejsegildet 12. februar 1969 blev der serveret de traditionelle røde pølser. Her kommer der supplerende forsyninger af pølsebrød. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen.)

- Eddie Paulsen
- Erling Grønbæk
- Ellen Grønbæk
- Henning Ravn
- Hans Andersen

Der var også udarbejdet en lejlighedssang på melodien "En er for lille, og en er for stor".

Figur 10: Lejlighedssang ved indvielsen af Brugsen den 30. april 1969. I nogle af linjerne i vers et, er der skjulte hentydninger til den ikke altid lette sammenlægning af de tre brugsforeninger: "En var for lille, derfor gik den med, en urentabel - I ved besked, en var i blomstring, og derfor man ser, tre i én, med noget for enhver" (Udlånt fra Brugsens arkiv).

Figur 11: Uddeler Erling Grønbæk tager imod den første kunde med en æske chokolade ved indvielsen 30. april 1969. Uddelerens kittel ser meget ny ud med fine pressefolder. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Udviklingen de første cirka 10 år

Ved generalforsamlingen i Fuglebjerghallen i 1970, deltog omkring 150 medlemmer, og her oplyste formanden, Jens Christian Pedersen, at den nye brugs i Fuglebjerg havde haft en stor omsætningsfremgang sammenlignet med omsætningen i de tre tidligere brugsforeninger, der var lagt sammen til den nye "Brugsen for Fuglebjerg og Omegn". Tillige var medlemstallet steget fra 350 til 800 medlemmer. Dette yderst tilfredsstillende resultat var sket, selv om kunderne de første fem måneder af regnskabsåret blev betjent fra de gamle udsalgssteder i Virkelyst, Haldagerlille og Tystrup, og først fra 30. april fra det nye moderne supermarked i Fuglebjerg med et noget større vareudbud. Samlet set så formanden således lyst på fremtiden for den nye brugsforening.

Uddeler Erling Grønbæk oplyste, at brugsforeningsbygningerne for Virkelyst og Haldagerlilles vedkommende var blevet solgt, og at man derfor havde kunne afslutte regnskaberne for disse foreningers vedkommende. For Haldagerlilles vedkommende var der blevet 37.489 kroner til fordeling blandt medlemmerne, mens der i Virkelyst var blevet 116.403 kroner til fordeling.

På det efterfølgende års generalforsamling var også det endelige regnskab for Arløse Brugsforening gjort op, og der blev her 63.367 kroner til fordeling blandt medlemmerne.

Igennem årene var Brugsen udsat for en del indbrud, og et af dem fandt sted allerede i november 1970. Der var godt nok installeret en tyverialarm, men den havde ikke fungeret ved indbruddet. Derimod havde den været i funktion, når der ikke var noget galt, så bestyrelsen overvejede en ny mere effektiv tyverialarm. Ved indbruddet havde tyvene stjålet tobaksvarer og spiritus til en værdi af cirka 30.000 kroner. Der var tale om ”kræsne” tyve, der alene havde taget de dyrere mærker af spiritus og cigarer, men ladet de billigere stå.

Økonomien tillod dette år en udbetaling på tre procent i dividende til medlemmerne.

Fremgangen for Brugsen fortsatte det efterfølgende år, hvor der kom 225 nye medlemmer, så man nu var oppe på 1.125 medlemmer i alt. Det tydede således på, at egnens befolkning havde taget godt imod det nye supermarked. Som konsekvens af den store fremgang, havde Brugsen købt en 663 m² stor grund ved siden af den eksisterende butik, så der var mulighed for en eventuel udvidelse.

På generalforsamlingen i november 1975 var der fortsat pæn fremgang for Brugsen, men selv om man godt kunne bruge mere plads til specielt isenkram og manufaktur, mente bestyrelsen ikke, at tiden var inde til udvidelser. Med i denne vurdering var, at landet som helhed var i en periode med stagnation i økonomi, blandt andet havde der været en såkaldt oliekrise. Der var pæn interesse for at deltage i generalforsamlingen, idet der deltog omkring 200 medlemmer ud af ca. 1.150. Deltagerne stemte enstemmigt for at lade regnskabsåret følge kalenderåret. Den lokale avis nævnte i øvrigt, at der var tradition for, at Brugsens generalforsamling var den bedst besøgte generalforsamling i kommunen.

I løbet af 1976 valgte Brugsens bestyrelse at købe bygningen af FDB. Som tidligere nævnt, var det FDB, der opførte bygningen, hvor Brugsen så lejede sig ind. Bestyrelsen syntes, at huslejen efterhånden var blevet for høj, eksempelvis havde der været en kraftig stigning i 1974, og man mente, at på sigt ville det være mest hensigtsmæssigt selv at eje ejendommen med butikken. Denne beslutning gav ikke anledning til større debat på generalforsamlingen. Det gjorde derimod et forslag om at flytte slikhylderne væk fra kasseområdet. Et

andet forslag om i det mindste at flytte slikhylderne op over børns øjenhøjde, måtte til afstemning, hvor resultatet blev, at 25 stemte for og 53 imod, mens hovedparten af generalforsamlingens deltagere undlod at stemme. Til bestyrelsen opstillede for andet år i træk repræsentanter fra Fuglebjerg Kvindegruppe, men uden at blive valgt.

Figur 12: Brugsen i den bygning, som foreningen købte i 1976 af FDB for 1,6 million kroner. Billedet er udateret, men der er gang i salg af juletræer, måske er billedet fra vinteren 1969/70, som er den første vinter Brugsen havde åben. Lige under det store orange skilt til venstre på bygningen, står det fulde navn: "Brugsen for Fuglebjerg og Omegn". Der er ingen bebyggelse til højre for Brugsens bygning og indgang. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf ukendt).

Brugsen synlig i lokalsamfundet

I perioden fra Brugsens oprettelse og mange år frem var der hvert år en stor byfest i Fuglebjerg, hvor håndværkere, diverse fagfolk og handlende i byen stod sammen om arrangementet. Også Brugsen deltog, eksempelvis i 1970, hvor byfestens tema var "De go'e gamle dage". Da Brugsen åbnede på en af byfestens dage, blev kunderne ekspederet af "jaketklædte ekspedienter og søde piger i bondekjoler. Gamle vognlygter sørgede for belysningen og i de kommende 3 dage er samtlige nymodens og automatiske hjælpemidler stillet i baggrunden til fordel for den gamle krydderimølle, maltkværnen, kaffemøllen, kødhakmaskinen m.m. Afvejningen bør naturligvis ske med bismervægten". Citatet stammer fra Sjællands Tidende 20. august 1970. Brugsen havde til denne byfest i øvrigt søgt Fuglebjerg Kommunalbestyrelse om tilladelse til at holde ekstraordinært åbent til klokken 20.00, hvilket en ny lukkelov gav mulighed for, men kommunalbestyrelsen afslog ønsket, da man blandt andet mente, at en udvidet åbningstid ville skade byfestens boder.

Figur 13: Brugsens bod ved en af byfesterne i Fuglebjerg. Til venstre ses Brugsens varevogn, en Ford Transit. Udateret billede. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf ukendt.).

Uddeler Erling Grønbæk var en iderig mand, der på flere måder sørgede for, at der skete forskellige initiativer i Brugsen ud over de rent handelsmæssige. Som eksempel fandt han i 1971 på en aprilsnar, der sikrede Brugsen omtale i de lokale aviser. Reaktionen hos de folk, der kom forbi Brugsen, var: "Der er kørt en bil ind i brugsens rude".

Erling Grønbæk havde hos en autoophugger fundet en gammel Fiat, og den havde fået skåret forpartiet af, hvorefter dette var blevet anbragt på den indvendige side af ruden og den øvrige del udvendig. Med papirstrimler var

det markeret, at ruden var i stykker. Et tidligt eksempel på en anderledes måde at reklamere på!

Figur 14: Aprilsnar 1. april 1971, hvor det ser ud som om, der er kørt en Fiat ind i Brugsens udstillingsrude. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Et andet initiativ i forsøget på at trække kunder til, var et besøg af tryllekunstneren Max Muller, også kaldet "Nicklass". Han kom for

at lære børnene at trylle, og det havde han i øvrigt gjort i over 30 år i det meste af verden!

Brugsen var også arrangør af arrangementer uden for Fuglebjerg By, eksempelvis på Førsløv Skole i oktober 1979. Her mødtes omkring 100 haveelskere til et foredrag med havebrugskonsulent Niels Sandberg fra Pindstrup Mosebrug.

Figur 15: Brugsen gennemførte naturligvis også en del forretningsmæssige fremstød i butikken, eksempelvis for mælkeprodukter eller som her om kød. Det er 50 kvinder fra Fuglebjerg Husmoderforening, der er på kursus med efterfølgende kaffebord. Årstal ukendt. (Foto udlånt af SuperBrugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Stor udvidelse i 1978

23. november 1978 slog Brugsen dørene op til en stærkt udvidet og moderniseret forretning. Butiksarealet i den oprindelige forretning var 367m², men med udvidelsen var det nu 903m². Uddeler Erling Grønbæk oplyste, at antallet af varegrupper stort set ikke var vokset, men at man nu fik større mulighed for at have flere varer indenfor de enkelte varegrupper, men først og fremmest fik man mulighed for at have større ting på lager. Som eksempler blev nævnt vaskemaskiner, køleskabe, køkkenmaskiner og cykler. Det var varer, som kunderne tidligere havde måtte bestille hjem via et katalog, men nu fik de mulighed for at se varen inden købet.

En del af udvidelsen var til en kioskafdeling, hvor det også blev muligt at komme af med tomme flasker. Endelig blev noget af det større areal brugt til større køle- og frysekapacitet, der blev udvidet med cirka 3.000 liter.

Udvidelsen blev markeret med en uformel reception for indbudte gæster samt tre dage med gode tilbud og gratis udskænkning af chokolade og kaffe. Indvielsestalen blev holdt af gårdejer Karl Erik Petersen, Vinstrup, der var blevet formand for brugsforeningen efter Jens Christian Pedersen, Haldagermagle, der nu,

ud over at være borgmester i Fuglebjerg Kommune, også var formand for FDB's kredsbestyrelse i området.

Figur 16: Brugsen efter udvidelsen i 1978 fra 367 til 903 m². Der er endnu ikke malet på træværket på taget på den nye del af bygningen. (Foto udlånt af Super-Brugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

For at trække kunderne til indvielsen havde man hyret Sorø-Gårdens 10-mands tyrolerorkester. De tre åbningsdage blev en stor succes. Omsætningen var oppe på cirka 320.000 kroner, hvilket var en stigning på næsten 50% i forhold til salget de samme dage året før. Ifølge uddeler Erling Grønbæk var der omkring 5.000 mennesker, der besøgte Brugsen,

og der var cirka 4.000 ekspeditioner ved kassen, så de 17 ansatte havde nogle travle arbejdsdage. Udvidelsen kostede i alt 158.433 kroner, kun 12.000 kroner mere end budgettet.

Figur 17: Brugsens personale. Billeder er desværre udateret, men der er 15 personer i alt på billedet. Uddelerparret Ellen og Erling Grønbæk står som nummer 1 og 2 fra venstre i midterste række (Foto udlånt af Super-Brugsen. Fotograf formentlig Henry Rasmussen).

Året efter ved generalforsamlingen i april 1979 kunne formanden Karl Erik Pedersen konstatere, at udvidelsen var blevet godt modtaget af kunderne. I hvert fald havde der været en pæn fremgang i både omsætning og i overskud. Fremgangen fortsatte året efter. De

mange års fremgang betød, at Fuglebjerg-brugsen kom på "Brugsernes Top 25". Det var nu ikke alt, der gik lige godt, eksempelvis var Brugsen ophørt med salg af fyringsolie, som ikke længere var rentabelt.

Brugsen gav et pænt overskud i 1979, men der var ikke økonomisk grundlag for at udbetale dividende. I stedet valgte bestyrelsen at styrke likviditeten, der var blevet forringet som konsekvens af udvidelsen året før i 1978.

Det blev også oplyst på generalforsamlingen, at antallet af butikstyverier var minimale, men der havde været en del hærværk på Brugsens benzinanlæg, hvor blandt andet pumpe slangene flere gange var blevet stjålet.

Var antallet af butikstyverier få, skete der til gengæld et pengeskabstyveri i Brugsen i efteråret 1979. Tyvene undgik tyverialarmen, og fik brudt pengeskabet op. Der blev stjålet kontanter og checks for omkring 20.000 kroner. Kort tid efter blev 10 checks fundet på Sandvedvej, hvorved tyvenes udbytte kom ned på cirka 16.000 kroner.

Ny uddeler 1. maj 1985

Erling Grønbæk fratrådte som uddeler 1. maj 1985 og afløstes af Karl Larsen. Den fratrådte

uddeler Erling Grønbæk havde været uddeler siden Brugsens start i Fuglebjerg i 1969, men inden da havde han været uddeler i Virkelyst Brugsforening siden 1946. Så Grønbæk nåede at være brugsuddeler i næsten 40 år i alt. I Virkelyst havde Grønbæk i øvrigt overtaget jobbet efter sin far, der havde været uddeler siden Virkelyst blev oprettet i 1919. Grønbæk mente dog ikke, at denne tradition ville fortsætte i familien, idet ingen af hans tre døtre havde udvist interesse for at fortsætte ad den vej.

Figur 18: Uddeler Karl Larsen ses her foran Brugsens vinafdeling. Billedet er udateret. (Foto fra Fuglebjerg Lokalkæde. Fotograf ukendt).

20-års fødselsdagsfest i 1989

I april 1989 fyldte Brugsen 20 år, og det blev markeret med en jubilæumsfest, hvori deltog ikke mindre end 475 medlemmer. Brugsen gav et klækkeligt tilskud til festen, der gav et underskud på omkring 45.000 kroner, hvilket var cirka halvdelen af den samlede udgift.

Salg af areal

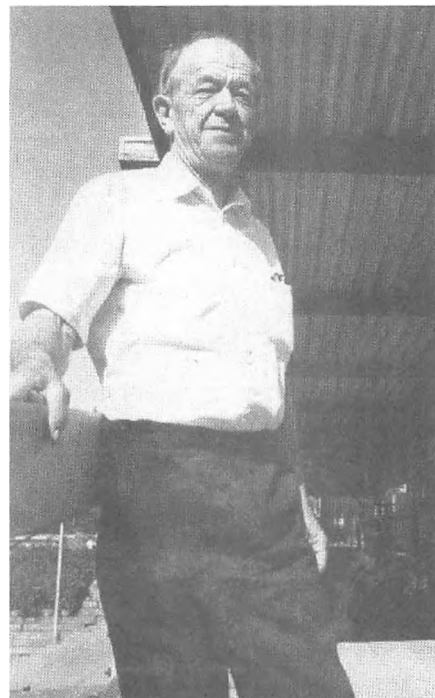
Sommeren 1989 solgte Brugsen et areal på 1.300 m² beliggende mellem forretningen og lægehuset. Det var Holsteinborg Sparekasse-Bikuben, der ønskede at købe det ubebyggede areal med henblik på opførelse af en bygning til sparekasseformål. Sparekassen havde hidtil haft adresse på Sorøvej 2, men ønskede nu at flytte til butikscentret, som man forventede ville blive Fuglebjergets nye handelscentrum. Den nye sparekassebygning på omkring 200 m² skulle efter planen være færdig marts 1990.

Trods salget af de 1.300 m² oplyste Brugsen, at der stadig var 500 m² grund tilbage på arealet til en eventuel udvidelse af Brugsen, hvis dette skulle blive aktuelt.

Spredte træk af begivenheder i 1990'erne

I 1990 besluttede bestyrelsen, hvis formand nu var Bernhard Hansen, at tilslutte sig afsæt-

ningskæden SuperBrugsen. Kravet til en SuperBrugs er blandt andet, at butikken skal have en slagterafdeling, en frugt- og grøntafdeling samt en vinafdeling. I øvrigt blev der de efterfølgende år en del turbulens i slagterafdelingen med hyppige skift af slagtere, der enten selv sagde op eller blev afskediget.

Figur 19: Parcellist Bernhard Hansen, Sneselev Overdrev. Her fotograferet i maj 1990. Affotograferet fra Næstved Tidende 2. maj 1990. Fotograf: Yilmaz Polat).

Det var ikke omkostningsfrit at blive Super-Brugs. Dels skulle der investeres i nye navneskilte, dels måtte man nedskrive varelageret med små 200.000 kroner.

På generalforsamlingen 1. maj 1990 konstaterede Bernhard Hansen, at overskuddet i 1989 var en halvering i forhold til året før, og han mente, at den nyåbnede Netto i byen var en af årsagerne. Omvendt mente han også, at Netto var med til at trække nye og andre kunder til Brugsen. Formanden mente desuden, at butikkerne i Fuglebjerg generelt blev klemt fra både Slagelse og Næstved, der begge havde et stort Bilka-varehus. Men han var optimist i forhold til fremtiden og sagde blandt andet i beretningen: ”...for vi mennesker er jo af natur nysgerrige, så mange skulle lige prøve at handle i et kæmpevarerhus som Bilka. De fleste opdager heldigvis hurtigt, at hvis man vil have varer af god kvalitet, kan man ikke handle billigere i store butikker”. Med henblik på at stå bedre i konkurrencen havde Brugsen etableret en bagerafdeling samt delikatesse. Endvidere opretholdt man varetur rundt i omegnen som en service, selv om det økonomisk var en underskudsforretning.

Året efter - i januar 1991 - blev uddeler Karl Larsen udsat for et røveri. Han var efter lukketid på vej med penge til Sparekassen, men blev overfaldet af to maskerede røvere. De to personer slog og sparkede Karl Larsen og frarøvede ham omkring 125.000 kroner.

Ud over dette dramatiske røveri var Brugsen fortsat jævnligt udsat for indbrud, hvilket betød investeringer i gitre for vinduerne og rumalarm i butikken.

Der var også problemer med Brugsens benzinstandere, der i perioder måtte lukkes på grund af utætheder, der betød, at der løb vand i benzinen.

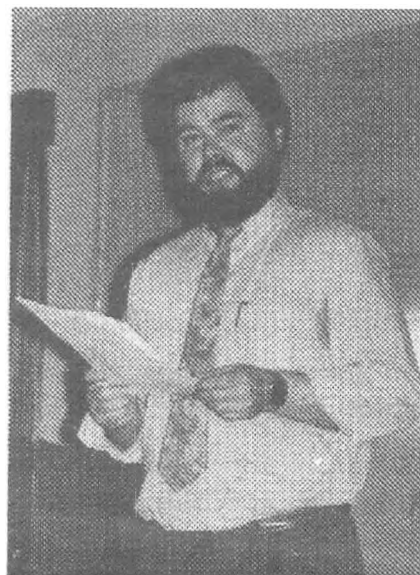
Brugsen var på forskellig vis fortsat engageret i lokalsamfundet. I efteråret 1991 uddelte Brugsen 13.000 kroner. De 5.500 kroner gik til FIF-Scenen, og pengene var overskuddet fra kaffe- og slikboden i forbindelse med FIF-scenens forestilling ”Show Boat”. Det var Brugsen, der stod for dette salg. 4H i Fuglebjerg modtog 7.500 kroner, som kom fra Brugsens benzinsalg. For hver liter solgt benzin gik der fem øre til 4H.

Figur 20: Uddeler Karl Larsen fra SuperBrugsen overrækker checken på 5.500 til Anne-Bodil Petersen fra FIF-Scenen. (Billedet affotograferet fra Fuglebjerg/Hashøj Folkeblad 4. september 1991. Fotograf: Henry Rasmussen).

1992 begyndte med endnu et indbrud i Brugsen, hvor der blev stjålet tobak og cigaretter. Efterfølgende blev der investeret i et gitter for døren til en pris af 19.217 kroner. Samme år blev der også investeret et større beløb i nye kasseterminaler.

På generalforsamlingen den 28. april 1992, hvor der deltog over 100 medlemmer, blev det vedtaget at reducere antallet af bestyrelsesmedlemmer fra syv til fem.

Figur 21: Sparekassefuldmægtig Arne Keinicke aflægger beretning på SuperBrugsens generalforsamling 28. april 1992. Han afløste på bestyrelsesmødet i maj 1991 Bernhard Hansen som formand for brugsforeningen. (Foto affotograferet fra Fuglebjerg/Hashøj Folkeblad 6. maj 1992. Fotograf: Henry Rasmussen).

1992 var for SuperBrugsen præget af en del investeringer, blandt andet i dankort-terminaler og en udvidelse af udhushkapaciteten og mini-havemarkedet samt en omfattende reparation af Brugsens bil. Trods den øgede konkurrence fik Brugsen et pænt overskud.

Generalforsamlingen, der omfattede regnskabsåret 1992, blev afviklet den 11. maj

1993, som sædvanlig i Fuglebjerg Forsamlingshus. Formanden Arne Keinicke kunne allerede her oplyse, at der den 23. februar 1993 var konstateret et udslip af dieselolie ved benzinanlægget. Udslippet skyldtes et defekt olie-rør og betød, at tankanlægget måtte lukkes i en måned. Der måtte fjernes cirka 1.200 tons forurenede jord. Brugsen var året før gået med i en forsikringsordning, som ville betyde, at udgiften for Brugsen ville blive omkring 2-300.000 kroner, mens forsikringen dækkede resten af den samlede udgift på cirka 1 million kroner. Brugsen måtte dog også investere 50.000 kroner i udskiftning af de øvrige jordtanke, der ikke bestod en trykprøve.

Beretningen for 1993, der blev aflagt på generalforsamlingen 10. maj 1994, var præget af den forurening, som allerede blev omtalt på generalforsamlingen i 1993. Udgifterne i forbindelse med forureningen var en af årsagerne til, at Brugsen for første gang i mange år kunne konstatere en nedgang i omsætningen, blandt andet på grund af manglende salg i den måned tankanlægget var lukket. Bestyrelsen havde derfor været tilbageholdende med nye større investeringer. Den tidligere formand Bernhard Hansen, der var fortsat som menigt bestyrelsesmedlem efter at have

været formand, kunne på grund af aldersbestemmelsen i vedtægterne ikke genopstille. I stedet blev valgt Jørgen Ravn, der i øvrigt blev næstformand fra juni 1995,

1994 var præget dels af en omsætningsfremgang, dels af store investeringer og ombygninger på i alt 1,1 million kroner. Der blev blandt andet skiftet køle- og frostanlæg samt foretaget en ny butiksendretning med nye hylde, der betød, at flere varegrupper havde fået en ny placering. Ligeledes var vinafdelingen blevet moderniseret.

Det var også i 1994, at Brugsen havde 25-års jubilæum, hvilket blev markeret med en stribe 25 kroners tilbud samt udskænkning af øl og sodavand. Desuden var bestyrelse og personale inviteret til en revyaften på Mogenstrup Kro.

30. april 1996 var der generalforsamling, som omfattede regnskabsåret 1995. Der var investeret for cirka ¼ million kroner, primært i flaskeautomatanlægget og i en ny varebil. Endvidere var taget blevet renoveret, ligesom frokoststuen var blevet istandsat. Der blev vedtaget nogle vedtægtsændringer, blandt andet navneskift til "*Fuglebjerg Brugsforening*".

FDB havde lagt medlemskabet om, og i den forbindelse blev antallet af medlemmer i Fuglebjerg opgjort til 1.391, hvilket blev betegnet som tilfredsstillende.

Næste generalforsamling var den 17. april 1997, igen i Fuglebjerg Forsamlingshus. Der blev i 1996 investeret i asfaltarbejde på parkeringspladsen, udvidelse af kontorfaciliteterne samt loftsbelysning. Endvidere havde forsikringsselskabet krævet, at der blev indkøbt et stålskab til opbevaring af tobaksvarer, der blev leveret i løbet af natten.

Figur 22: Hverdagssituation fra Brugsen med ekspedition af kunder ved en af kasserne. Billedet er ikke dateret. (Foto fra Fuglebjerg Lokalarkiv. Fotograf ukendt).

Omlægningen af medlemskabet i FDB havde lagt op til genindførelse af dividenden, som for Fuglebjerg Brugsforenings vedkommende ikke var udbetalt i mange år, da økonomien ikke havde givet mulighed for det. Dette mente bestyrelsen fortsat ikke var tilfældet, hvorfor man sagde nej til genindførelse af dividende. Til gengæld måtte bestyrelsen acceptere alternativet, nemlig at yde 1% bonus på alle varer til medlemmerne. Bonusen udgjorde i 2. halvår 1995 72.000 kroner.

For hele 1996 udgjorde medlemsbonusen cirka 200.000 kroner, som skulle udbetales maj 1997. Trods den hårde konkurrence gik det fortsat godt for Brugsen med fremgang i omsætningen og et pænt overskud samt 18 personer ansat (omregnet til fuldtidsstillinger).

Generalforsamlingen for regnskabsåret 1997 blev afviklet den 28. april 1998. Årets større investeringer var videoovervågningsanlæg samt et nyt alarmsystem. Brugsen var fortsat jævnlige udsat for hærværk og indbrud. Ofte var tyveriet af tomme flasker uden større værdi, men der kunne blive ødelagt for 5.000 kroner for at komme ind til de tomme flasker.

Største investering i 1997 på over 800.000 kroner var en udbygning af benzinanlægget med nyt tag og udvidelse med nye og flere standere. Anledningen var, at en lastbil den 29. juli 1997 ramte benzinanlæggets tag, som blev totalskadet. Indvielsen af det nye anlæg blev markeret ved en lille festlighed den 14. november 1997.

Brugsen stod fortsat også for forskellige arrangementer, eksempelvis var der grilldag den 11. juli 1997 med pølser, kartoffelsalat og øl. Og i maj havde man besøg af Lions Club. Endelig fortsatte den mangeårige tradition med, at bestyrelsens medlemmer én af de sidste dage før jul serverede noget lækkert for kunderne.

Der deltog dette år 160 medlemmer i generalforsamlingen, måske fordi det var den kendte skuespiller Jens Okking, der skulle underholde efter selve generalforsamlingen. I referatet er noteret: "*Jens Okkings foredrag gav en dejlig stemning*".

Generalforsamlingen vedrørende regnskabsåret 1998 blev afviklet den 27. april 1999. Her konstaterede formanden, Arne Keinicke, at det trods konkurrencen fra Netto og Aldi fortsat gik godt for Brugsen. Medlemsbonussen

for året udgjorde 210.000 kroner, og der var investeret i et nyt større vindfang på 45 m² samt en ændring af adgangsforholdene. I den forbindelse blev kundevojnene flyttet fra butikken og ud i to vognhuse på parkeringspladsen. Der var købt nye indkøbsvogne med møntlåse. Alt i alt var der tale om en investering på lidt over 2 millioner kroner. Brugsen havde lukket bageriudsalget, som ikke længere var rentabelt. I stedet havde det givet plads til Tips & Lotto.

Brugsen fortsatte sin synlighed i lokalområdet og havde eksempelvis sponsoreret diverse foreninger med cirka 32.000 kroner. Heraf fik Sandved-Tornemark Idrætsforening det største beløb, nemlig 19.329 kroner, som kom fra Brugsens benzinsalg. Det gik også godt med medlemstallet, der nu udgjorde 1.676 medlemmer - en stigning på 92 i forhold til året før.

Arne Keinicke omtalte også, at den samlede FDB-koncern havde fået ny formand. Ved et kampvalg havde den "næsten" lokale Ebbe Lundgaard slået den siddende formand Bjarne Møgelhøj, og det skifte var Keinicke godt tilfreds med.

I generalforsamlingen april 1999 deltog omkring 125 medlemmer, der også fik historier fortalt af Georg Metz, kendt fra TV.

Figur 23: Ebbe Lundgaard umiddelbart efter valget som ny formand for FDB i juni 1998. Lundgaard slog den siddende formand med 173 stemmer mod 127. Lundgaard var blandt andet tidligere forstander for Skælskør Folkehøjskole og kulturminister fra 1996-1998. Privat boede Ebbe Lundgaard i Slots Bjergby. Han var formand for FDB til 2008 og døde i marts 2009.

Første generalforsamling i det nye årtusinde fandt sted 25. april 2000 og omfattede regnskabsåret 1999. Året var investeringsmæssigt et roligt år for Brugsen, men fremgangen fortsatte omsætningsmæssigt og medlemsmæssigt, så der nu var i alt 1.786 medlemmer.

Brugsen havde i forbindelse med årtusinde-skiftet 1999/2000 arrangeret et mindre fyrværkeri samt et glas champagne, og i dette arrangement deltog små 200 personer. Også i 1999 sponsorerede Brugsen diverse lokale foreninger med cirka 33.000 kroner. Efter generalforsamlingen underholdt Mogens Fog Nielsen, "som straks betog forsamlingen".

Også år 2000 var investeringsmæssigt et beskedent år for Brugen. Bestyrelsen prioriterede en økonomisk konsolidering i stedet for, eksempelvis ved at nedbringe noget af gælden. Eneste større investering var et nyt benzinskilt. Der havde været større og større vedligeholdelsesudgifter på et gamle, og det var ikke længere muligt nu at skaffe nye reserverdele. Medlemstallet passerede i år 2000 - meget passende - 2.000 medlemmer, nemlig til 2.003. På generalforsamlingen, hvor der deltog 155 medlemmer, havde næstformanden Jørgen Ravn valgt ikke at genopstille efter seks år i bestyrelsen. I hans sted blev Anne Hansen valgt som næstformand på det efterfølgende konstituerende bestyrelsesmøde.

Til generalforsamlingen 24. april 2001 deltog cirka 180 medlemmer. Her kan en årsag til det store fremmøde være, at det var skuespilleren Flemming Jensen, der skulle underholde efter

den formelle del af generalforsamlingen. I rigtig mange år havde det været Erik Nielsen, der var dirigent ved generalforsamlingerne, men her i 2001 var det den tidligere næstformand, Jørgen Ravn, der blev valgt til denne opgave. I referatet står der til sidst: *"Dirigenten takkede for, at alle opførte sig pænt og roligt under generalforsamlingen"*.

Regnskabsåret 2001 var også præget af fremgang for Brugsen. Omsætningen af butiksvarer var steget med 5,7%, mens tilsvarende butikker kun havde haft en stigning på 4,0%. Ligeledes steg overskuddet med 30% i forhold til år 2000. Der havde i gennemsnit været ansat 19 medarbejdere, hvilket var en mere end der havde været de seneste mange år. Investeringerne havde været på beskedne 219.000 kroner, og da der ligeledes kun var investeret ganske lidt de tidligere år, havde bestyrelsen udarbejdet en investeringsplan for de næste 4-6 år.

Efter generalforsamlingen fortalte Vigga Bro forskellige historier fra alle verdensdele, og der deltog omkring 160 medlemmer, som også fik pølsebord, vin samt kaffe og småkager.

I regnskabsåret 2002 blev der modsat de tidligere år investeret for pæne beløb: Ny tilbygning på 140 m² til lager for cirka 750.000 kroner, ny flaskeautomat, der også kunne modtage dåser, til 110.000 kroner, samt udvidelse/reovering af videoovervågningen til 43.000 kroner. Herudover vedligeholdelse og mindre investeringer for 500.000 kroner. Planen havde også været at etablere en Bake Off, men det var i stedet blevet til en bagerafdeling, idet man havde fået et samarbejde i stand med en bagermester i Næstved-området. Vedkommende skulle to gange dagligt levere friskbagt brød og kager. Ellers var 2002 præget af endnu et fremgangsrigt år, også i antal medlemmer. Der var nu 2.150 medlemmer, en fremgang på cirka 100.

Efter generalforsamlingen var der vinsmagning fra Lorange Vin i Næstved.

Generalforsamlingen 27. april 2004 omfattede regnskabsåret 2003, hvor overskuddet var faldende. Bestyrelsen havde derfor kigget nærmere på omkostningssiden, og blandt andet besluttet, at medlemmerne fremover selv skulle betale for at få tilsendt medlemsbladet "Samvirke". Der var investeret i nyt kioskområde og i tre nye kassesluser, ligesom der var brugt 200.000 kr. på reovering af benzinan-

lægget efter nye lovmæssige krav. Formanden, Arne Keinicke, oplyste, at Brugsen havde det fint med konkurrence fra Netto og Aldi, men han havde svært ved at forstå, at Fuglebjerg Kommune havde åbnet mulighed for, at der kunne etableres endnu en dagligvarebutik i byen, nemlig på byens dyrskueplads.

Efter generalforsamlingen 27. april 2004 holdt bestyrelsen den 17. maj det konstituerende møde, hvor formanden Arne Keinicke blev genvalgt, mens Svend Hansen blev genvalgt som næstformand. Men på det efterfølgende bestyrelsesmøde 7. juni fratrådte Arne Keinicke med øjeblikkelig virkning som formand. Årsagen var, at han var blevet direktør for Den lille Bikube i Fuglebjerg. Næstformanden Svend Hansen blev konstitueret som formand frem til generalforsamlingen i 2005, mens Lone Henriksen blev ny næstformand.

På generalforsamlingen 26. april 2005 var det således den nye formand Svend Hansen, der aflagde beretning for regnskabsåret 2004. Han oplyste, at der endnu en gang havde været omsætningsmæssig fremgang, hvilket primært skyldtes et øget salg af benzin. Endvidere havde bestyrelsen besluttet at lukke for søndagsåbent i kiosk og bageri, da der kom for få

kunder i forhold til den større lønudgift. Ligeledes var det besluttet at stoppe med vareture, der i mange år havde været en underskudsforretning. Der var investeret i renovering af klookker samt en ny plads til varelevering, så det blev nemmere for lastbilerne at komme ind med varer. Endvidere var der investeret i en nedkølet grøntafdeling. Efter generalforsamlingen var det Henning Nielsen, der underholdte. Han var kendt fra Danmarks Radios regionalradio i Næstved.

Super Brugsen

BRUGSEN FOR FUGLEBJERG OG ØRSKOV
A.M.B.A.
CVR-nr. 12 75 82 12
Årsrapport 2004
127 - vandbøl

Figur 24: Forsiden af Brugsens årsrapport fra 2005. Årsrapporterne blev gennem årene mere og mere omfattende i takt med at de lovgivningsmæssige krav blev flere og flere til indholdet. Udlånt fra SuperBrugsens arkiv).

Regnskabsåret 2005 var ifølge formanden Svend Hansen et kedeligt år for Brugsen. Året begyndte nemlig med en brand i butikken. Branden betød lukning en uge og et stort arbejde med at rydde op efter branden. En del varer og inventar måtte i den forbindelse kasseres. Branden og lukningen var en af årsagerne til, at omsætningen for første gang i mange år faldt, og årets samlede resultat blev et underskud. Der havde også været indbrud i butikken, både den 22. og 30. december. Derfor var der investeret i en tågekanon.

På generalforsamlingen 25. april 2006 skulle behandles nogle ændringer i vedtægterne, blandt andet som konsekvens af kommunalreformen. Der blev en del debat på generalforsamlingen omkring vedtægtsændringerne, der dog blev vedtaget med 61 stemmer for og 2 imod.

Efter generalforsamlingen talte tidligere hofmarskal Søren Haslund Christensen for de cirka 100 fremmødte medlemmer.

Den nuværende uddeler Flemming Stundsig Jensen fortæller:

August 2008 startede jeg som uddeler i Super-Brugsen Fuglebjerg. At bestyrelsen valgte mig til opgaven, er jeg stadig taknemlig for.

Jeg var måske lidt for Coop-præget, jeg var jo ansat i Coop-koncernen som økonomimedarbejder, dog med virke i butikkerne. Jeg havde hovedsagelig arbejdet i Coop-ejede butikker og været uddeler i to af dem.

Jeg overtog en veldrevet butik, som dog havde mistet sin "selvtillid" op gennem 00'erne, men det var en butik med mange muligheder og - fandt jeg hurtig ud af - et topmotiveret personale, som var klar til at give alt, hvad de kunne.

Figur 25. Uddeler Flemming Jensen som de færreste ser ham - ved skrivebordet på hans ydmyge kontor. (Foto Bertel Hansen).

Jeg havde sagt til bestyrelsen, at jeg ikke ville ændre de store ting ved min start. Men efter

kort tid blev bestyrelsen og jeg enige om, at butikken trængte til en omrokering af hylder og indretning, og samtidig besluttede vi at starte med bake-off, så kunderne kunne købe friskbagt brød igen.

Omlægning foregik på en arbejdsweekend den 20. - 21. september, hvor hele personalet var mødt ind. Det var en stor opgave, som blev klaret rigtig flot - butikken var klar til at åbne igen mandag morgen.

Samtidig havde en granskning af omkostningerne gjort det klart, at udgifterne til køl og frost var meget høje. Der blev truffet beslutning om at udskifte køle- og frostmøblerne, og det skete allerede i januar måned 2009. Omsætningen i 2008 fastholdtes i forhold til 2007, men på grund af en del engangsudgifter og indkøb af de nye køle- og frostmøbler kom vi ud med et underskud på ca. 2,5 mio. kr. Det var ikke det bedste resultat at starte med.

I foråret 2009 ændrede vi åbningstiderne på hverdage, så vi først lukkede kl. 19 og åbnede kl. 8 om lørdagen. Samtidig lykkedes det at lave en aftale med Næstved kommune om vareudbringning til pensionister, som indebærer, at kommunen betalte en del af vores udgifter til dette. I gennemsnit havde vi 20 - 25 ture hver

uge, og aftalen løb frem til 2015, hvor kommunen atter skulle spare og derfor opsagde aftalen.

Den 20. juni 2009 fejrede vi Brugsens 40-års jubilæum, med grill og musik på parkeringspladsen.

En forløber for vores årlige "grill og jazz", som vi laver i samarbejde med andre aktive butikker og foreninger i Fuglebjerg, og som besøges af 200 til 250 personer - også i regnvejr, med paraply!

2009 blev brugt til at analysere alle linjer i regnskabet og tilpasse udgifterne til indtægterne. Det besluttedes i efteråret at renovere benzinanlægget i 2010.

2009 endte med en omsætning over budget og med et beskedent underskud på 160.000 kr. - det bedste resultat i fem år.

2010 var et forholdsvis stille år med hensyn til ændringer i butikken, benzinanlægget blev renoveret, og samtidig startede en forhandling med OK omkring at leje anlægget ud til dem. Aftalen faldt på plads henover sommeren og trådte i kraft den 1. januar 2011. Det betyder, at OK står for drift og vedligeholdelse af anlægget, og vi får en lejeindtægt baseret på mængden af solgt benzin og diesel.

2010 var også året, hvor vi indgik en aftale med kommunens jobcenter om praktikanter. Det vil sige, at personer, der skulle igennem et resurseforløb/jobtræning kunne arbejde hos os i kortere perioder. Vi har i dag 4 personer ansat, som startede sådan.

2010 var der en lille fremgang i omsætning, og året gav et overskud på 140.000 kr.

2011 - Den største begivenhed dette år er helt klart Britta Vinholts 40-års jubilæum den 1. august. Britta blev hentet i limousine om morgenen og kørt til Brugsen, hvor der afholdtes reception for hende. Der var mange kunder mødt op for at fejre hende. Det takker vi for og glæder os til, at Britta har 50-års jubilæum. I efteråret startede vi et samarbejde med GLS Pakkehåndtering om udlevering af pakker.

2013 renoveredes frugt- og grøntafdelingen med nye kølere og reoler samt et nyt gulv. I juni måned ringede Torben (souschefen) til mig på min fridag og spurgte, hvad han skulle gøre - der var en del vand på gulvet. Mit svar var "tør det op", hvortil han svarede, at der var ca. 5 cm over det hele. Så kom jeg afsted! Der havde været et uvejr over Fuglebjerg, og vores butik var blevet ramt af lynnedslag og skybrud. Der forestod et stort oprydningsarbejde. Vi må takke Allan fra Vest Slam for

hurtig udrykning og opsugning af vandet i butikken. Lynnedslaget havde ødelagt hele vores alarmsystem, tre af vores kasser, alle vores pc'er, og flaskeautomaterne, men kunderne tog det pænt, selvom de skulle gå rundt i vand, og vi kun havde én kasse og kiosken, hvor man kunne betale.

Figur 26. Interiørbillede 2019. (Foto Bertel Hansen).

Vi forventede, at det drivmiddel, som vores køl og frost køledes med, ville blive forbudt i 2015. En udskiftning til det nye CO₂-drivmiddel ville koste vores forening minimum 1,5 mio. kr.

Bestyrelsen og jeg begyndte derfor at planlægge en udskiftning og overveje, om det

skulle gøres i forbindelse med et generelt butiksløft.

Beslutningen om investeringer i anlæg blev besværliggjort af usikre regnskabstal fra Coop. Coop havde valgt at outsource regnskabsføringen til et firma i Indien. Det var ikke nogen succes, det gav rigtig mange fejl og mangler i et par år.

Bestyrelsen besluttede dog, at vi skulle investere i et nyt CO₂-anlæg og en opfriskning af butikken i efteråret 2014, og butikken var klar igen den 23. oktober.

Figur 27. Uddeler Flemming Jensen byder velkommen til den nye frugt- og grøntafdeling. (Foto Bertel Hansen).

I starten af 2015 drøftedes det på et par bestyrelsesmøder, om vi skulle købe ny varebil, eller få synet den gamle bil fra 1996, som kører fint. Jeg foreslog på det sidste af disse møder, at vi skulle indkøbe elektroniske hyldeforkanter. Det ville lette vores hverdag og mindske prisfejl, men kostede ca. 800.000 kr. Det tog ca. 3 minutter at beslutte købet. - Og varebilen blev synet og kører stadig.

I foråret 2015 besluttede bestyrelsen, at vores parkeringsplads skulle have ny asfalt. Det fik vi lavet i sensommeren.

I løbet af 2017 besluttede bestyrelsen at bevilge penge til en ny frugt- og grøntafdeling. Ombygningen skete ved at tage en stor del af lageret med til butikken. Det indebar flytning af flaskeautomaterne, kasserne og kiosken. 2017 blev det bedste indtjeningsår i de sidste 20 år.

Ombygningen startede den 1. januar 2018 og var færdig til påske. Det har givet os en ny og overskuelig butik, og det har kunderne taget godt imod.

I perioden 2008 til og med 2018 er omsætningen steget med 47 %. Vi har investeret over 9 mio. kr. i butikken. Hvert år tilbagebetaler vi

ca. 100.000 kr. til foreninger og andre i form af sponsorater.

Hvert år afholdes ”Grill og Jazz” - julesokker - gløgg og æbleskiver, og en vinaften i samarbejde med kulturladen.

Figur 28. Uddeleren er klar til at udlevere pakkepost fra kiosken. (Foto Bertel Hansen).

Investeringer:

2008/09 Nye køl & frost møbler i hele butikken 2 mio. kr.

2010 Modernisering af benzin anlæg 1. mio. kr.

2012 Retableret frugt- og grøntafdeling 1 mio. kr

2014 Retableret butik til nyt koncept og udskiftning af gammelt freonanlæg til nyt CO₂-anlæg til køl og frost 3 mio. kr.

2015 Indkøbt elektroniske hyldeforkanter 0,8 mio. kr.

2015 Retableret p-plads foran butikken, taget direkte på driften. 0,6 mio. kr.

2018 Ombygning af forområde i butikken 120 m² lager taget med i butik. 3 mio. kr.

Litteratur:

- Kristoffer Jensen (red.): Brugsen – en anderledes forretning? (2016).
- Kristian Ditlev Jensen: Vi mødes i Brugsen (2016).
- Carsten Egø Nielsen: Brugsforeningerne i Fuglebjergs Omegn. Årsskrift. Fuglebjergeggenens Lokalhistoriske Forening – Borupris` Venner. 2018, side 46- 73 (2018).

Kilder:

- Arkivmateriale venligst stillet til rådighed af SuperBrugsen, Fuglebjerg, blandt andet forhandlingsprotokoller, beretninger fra generalforsamlinger samt regnskaber og diverse avisudklip.
- Fotos venligst stillet til rådighed af SuperBrugsen, Fuglebjerg

Historien om S.A.G.- Sydvestsjællands Andels Grovwareforening 1966 til 2006

Af Jørgen Ravn

Indledning

De første 25 år af de 40 år er beskrevet i jubilæumsskriftet (1966-1991), som lokalredaktør Svend Henning Pedersen har redigeret. Starten på S.A.G. er i udpluk taget fra jubilæumsskriftet. De sidste 15 år (1991-2006) er forsøgt beskrevet af undertegnede. Mit basismateriale skulle være den årlige "Beretning og rapport". I første omgang håbede jeg på, at et arkiv på S.A.G.'s hovedkontor skulle være min hovedkilde. Mit ønske om lån af arkivet blev efter 3 henvendelser på 5 mdr. afvist af nuværende ejer Danish Agro. Herefter gik jeg til Lokalarkivet i Flakkebjerg. De havde en ret ufuldstændig samling - men begyndelsen til artiklen var der. Efterfølgende har jeg haft kontakt med personer, som har siddet i bestyrelsen eller repræsentantskabet. Nogle af disse personer har haft så meget materiale, at jeg i dag har en næsten komplet samling af beretningerne samt en del avisartikler. Hele kildematerialet er efterfølgende overgået til Lokalarkivet i Flakkebjerg. Men der var også meget komplet materiale, der var gået tabt ved oprydning og flytning.

Mit arbejde blev også vanskeliggjort før opstarten. Direktør Peter Jensen og formanden Erik Ellegaard, som begge havde S.A.G. tæt inde på kroppen, døde, inden jeg fik mulighed for at få et interview med dem.

Historien bør skrives, mens den endnu huskes - trods et forløb på blot 40 år er historien om S.A.G. reel lokalhistorie, som tydeliggøres i utallige sammenhænge (frit citeret fra Svend Henning Pedersens jubilæums skrift)

Der skal lyde en stor tak til de personer, der har bidraget med materiale og fortællinger om S.A.G. Tak til Lokalarkivet i Flakkebjerg for lån af S.A.G.-arkivet.

Dertil kommer en del avisudklip, salgsmateriale, jubilæumshæfter, breve m.m.

Citater, udtalelser og tekster som ikke er taget ud af bøger og beretninger, er ikke personificeret og angivet med kursiv tekst.

Øverst: S.A.G.'s 25 års jubilæumsskrift redigeret af Svend Henning Pedersen. Hæftets omslag udtrykker foreningens hovedfunktion nemlig som kornformidler, og kornarten er vårbyg som udtryk for den store maltbygproduktion, S.A.G. havde startet op. Nederst med rødt er angivet logoet og perioden 1966-1991.

Nederst: Hvert år i juli/august blev der afholdt generalforsamling, hvor formanden aflagde sin beretning om, hvad der var sket i årets løb, samt omtale af regnskabet. Senere blev der også plads til direktørens beretning. Det har ikke været muligt at finde alle beretninger - se nedenunder.

Nedenfor er angivet højdepunkterne i S.A.G.'s historie:

15. december 1965 stiftedes S.A.G. med start 1. juni 1966

Mads Muusmann formand 1966-1968

Karl Ryttergaard (K. Ryttergaard) ansat 1966 som forretningsfører - stoppede 1. juni 1988 (22 år)

Peter Jensen ansat som bogholder 1966- 1988

Poul Maglegaard formand 1968-1977

Poul Andersen formand 1977-1993

Peter Jensen forretningsfører 1988-2004

S.A.G. -25 års jubilæum 1. juni 1991

Svend Henning Pedersens S.A.G 25 års jubilæumshæfte

Erik Ellegaard formand 1993-2005

Jørgen Gram ansat 1. november 2004
1. marts 2005 som direktør

Bertel Stenkjær formand 2005-2006

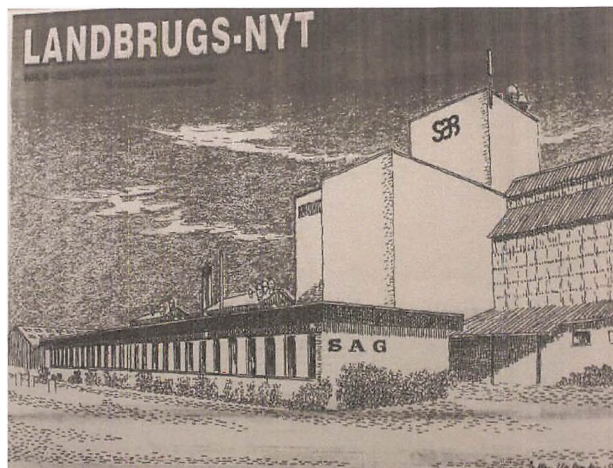
S.A.G-40 års jubilæum 1. juni 2006

Medlemmerne bliver informeret om forslag til sammenslutning af Roskilde Andel, ØA og S.A.G. den 18. august 2006. Onsdag den 30. august 2016 skulle der afholdes generalforsamling med en dagsorden om at sammenlutte/fusionere S.A.G. med ØA (Østsjællands Andel A.m.b.a.).

Virkelyst Foderstofforening med Mads Muusmann som formand i 1965/66.

Foderstofforretningen var ved at indgå samarbejde med Virkelyst Brugsforening i Krummerup. Selvom der var investeret i ny silo, var man indstillet på at indgå i det nye S.A.G.

S.A.G. i Ellen Vallentins streg (fra Landbrugs-Nyt 2005)

Starten på S.A.G.

I begyndelsen af 1960'erne fik landbruget et større behov for at kunne afsætte planteavlsafgrøderne (der var et vigende antal dyr på bedrifterne). Så i stedet for at afsætte kornet til dyrene, skulle det sælges ud af bedriften. Sydvestsjælland har rigtig god jordbund og et optimalt klima. Så der var en stigende planteproduktion i dette område. Ingen landmænd kunne tørre og opbevare afgrøderne. Handlen

med korn skete hos de mindre grovvareforretninger (32 lokalforeninger) og brugsforeninger med grovvareafdeling (28 lokalforeninger). Der var således 60 mindre lokalforeninger. Mange af de lokale foreninger var ved at lukke ned i perioden 1964 til 1975 (der henvises til Carsten Egø Nielsens artikel: Brugsforeningerne i Fuglebjergs omegn i Årsskriftet 2018). Storkøbmænd og private kornhandlere stod i perioden stærkt over for de mindre lokalforeninger. I 1962 blev høsten ekstremt fugtig - mangel på opbevaring og tørring medførte enorme tab hos de sydvestsjællandske landmænd. Rundt omkring i lokalområdet var der flere, der rørte på sig. Tanken om et stort fælles anlæg baseret på andelstanken var gennemgående hos alle.

Der var, som det plejer at være i disse processer, nogle personer, som trak et større læs end andre. Poul Maglegaard, Eggeslevmagle, Godthåb Foderstofforening, Jens Børge Hansen, Vinstrup, Tystrup Brugsforening, Verner Eriksen, Vemmeløse, Virkelyst Foderstofforening, Mads Muusmann, Sdr. Jellinge, og valgt fra brugsforeningerne: Frode Stubager, Hulby, Kaj Chiler Sørensen, Tystofte, J.P.S. Jensen, Bendslev, Johs. Nielsen, Skørpinge, Niels V. Jensen, Skafterup. Som uddelernes repræsentant valgtes Erling Grønbæk, Virke-

lyst, Krummerup og Knud Hansen, Boeslunde. Efter mødet konstituerede udvalget sig med Mads Muusmann som formand for samarbejdsudvalget og formand for et særligt finansieringsudvalg sammen med Jens Børge Hansen, Vinstrup, og J.P.S. Jensen, Bendslev. Så der var mange fra Fuglebjerg og omegn i det indledende arbejde for opstarten af S.A.G.

Der blev holdt et utal af møder.

Helt fra starten fik jeg et særligt forhold til S.A.G. Alle de indledende møder blev holdt på Solbakken (hos Mads Muusmann), og jeg måtte hver gang hjælpe mor med at flytte rundt på hendes tunge møbler.

Endelig kunne foreningen Sydvestsjællands Andels Grovvareforening stiftes 15. december 1965 på Dalmose Kro. Det var det ovenstående samarbejdsudvalg, der havde lavet forarbejdet inkl. vedtægterne.

Formand blev Mads Muusmann, og Verner Eriksen blev næstformand.

Opstarten af S.A.G. blev sat til 1. juni 1966.

Forretningsfører og bogholder henholdsvis K. Ryttergaard og Peter Jensen blev ansat. Chauffører og ansatte på kontor og lager blev ansat. Byggeaktiviteterne, med især silohuset, var sat i gang.

Fra byggefasen husker jeg særligt en sen eftermiddag hvor tømrermester Jens Hansen, Bendslev kom og fortalte far, at tidsplanen måtte skubbes. Han kunne ikke få flere flittige hænder. Far tilbød at forespørge i bestyrelse, om der var nogen som frivilligt ville deltage - for høsten nærmede sig i det gode vejr.

På det tidspunkt var far ikke ret stærk, så det blev naturligvis mig, der blev sendt på byggearbejde.

Flere af bestyrelsens medlemmer deltog. Jeg husker særligt gårdejer Aage Jensen Hyllested; han var en arbejdshest af format.

Lige fra starten af S.A.G. fornemmede man, at her var andelsbevægelsen tilstede. Alle var lige (næsten da). Priserne var ens, uanset hvem man var. En aftale var en aftale.

S.A.G gik altid ind og hjalp sine medlemmer, når der efter høst var meget ukurant korn, når kornet var meget fugtigt og skulle tørres eller maltbyggen ikke kunne holde kvalitetskravene. I flere år kom denne hjælp til at forværre foreningens regnskab.

Skiftende formænd har udtrykt sig om S.A.G's fortrin. Nedenunder er et af udsagnene, som dækker godt:

"Troværdighed, effektivitet, kvalitet og service er de fire grundpiller S.A.G. er bygget på, og de står urokkelig fast. Tilliden til S.A.G. er 100%"

Målet for det første år var, at S.A.G. kunne få en omsætning på 8 mio. kr. Da regnskabsåret var omme, havde man opnået 8.229.983,00 kr.

De første mange år

Nedenunder er der uddrag af beretning og rapport for de år, hvor jeg har haft denne i hænde. Efter angivelsen af årstal for rapporten er der nævnt de 3 vigtigste nøgletal fra regnskabet: oms. xx res. xx egenkap. xx. (Omsætning, resultat, egenkapital). Alle de angivne beløb er i mio. kr.

Hvis der er angivet "mangler" betyder det, at undertegnede ikke har kunne finde rapporten.

1966/1967 oms. 8 - mangler

Selvom omsætningsmålet blev nået, var det meget stramt med økonomien. Flere gange var det ved at knibe med at have penge til løningerne. Mads Muusmanns sidste beretning.

K. Ryttergaard og formand Mads Muusmann tog rundt og forsøgte at tegne nye medlemmer. Bl.a. kom de på Eskemosegården, Krummerup, hvor Paul Andersen var bestyrer. Paul

Andersen handlede med 2 foderstofforretninger i Slagelse og ønskede ikke at skifte til S.A.G. 10 år efter var Paul Andersen formand for S.A.G. med K. Ryttergaard som forretningsfører!

1967/1968 oms. 12 mangler

Poul Maglegaards 1. beretning

1968/1969 oms. 13 mangler

1969/1970 oms. 16 mangler

1970/1971 oms. 19 mangler

1971/1972 oms. 22 mangler

1972/1973 oms. 28 mangler

Danmark kommer ind i EF (senere EU).

1973/1974 oms. 40 mangler

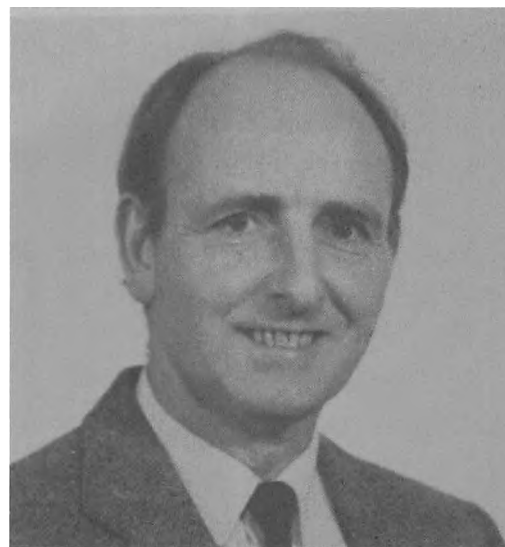
1974/1975 oms. 52 res. 0.38 egenkap. ikke angivet.

1975/1976 oms. 53 res. 0,47 egenkap. ikke angivet.

I 10 år har omsætningen været støt stigende. I 1975/1976 er omsætningen steget med 2,5% trods lavere høstudbytter i primærlandbruget.

10 års jubilæum. Åbent hus med 2000 gæster. Der var røde pølser, fadøl og kaffe til alle. Det nye årti indledes med byggeri af ny kantine og mandskabsrum. Senere skulle kontorbygningen udvides med et nyt komlaboratorium. 1-2 nye lagerbygninger skulle tages i brug.

1976/1977 mangler

Paul Andersen, formand for S.A.G. i perioden 1977-1993

1977/1978 mangler

En stor, men meget våd høst. S.A.G. kan slet ikke følge med tørring. Beslutning om at udvide tørreriet.

Dette var Paul Andersens første beretning.

1978/1979 oms. 95 mangler

1979/1980 oms. 111 res. 1,9 egenkap. 14,7

Stor aktivitet på alle områder. Øgede markedsandele. Store investeringer i bygninger og biler. Stor tilgang af medlemmer. Pr. 31. maj 1980 er der 729 medlemmer. S.A.G. er ligesom det øvrige samfund påvirket af det meget høje renteniveau (16-24%). Store tab på udenlandske lån. S.A.G. oplever en kraftig stigning i de udestående fordringer (23. mio. kr.)

Ryttergaard takkede for den opbakning, som medlemmerne havde udvist og medført, at omsætningen for første gang kom over 100 mio. kr.

”Vi skal bevare optimismen inden for landbruget.”

1980/1981 oms. 147 res. 2.7 egenkap. 17.3

Udsigten til en rekordhøst blev vendt til en mindre høst på -10% og mere besværlig end nogen sinde. De høje renter til trods fik S.A.G. den hidtil største omsætningsfremgang på 32,4%. Endnu en plansilo (nr. 4) er færdigbygget og kornindtaget generelt udbygget.

Renteudgifterne er på grund af det høje renteniveau forøget med ca. 730.000 kr. Udestående udfordringer er steget til 26,9 mio. kr. S.A.G. vil sammen med den øvrige branche prøve at finde fælles fodslag for betalings- og rentebetingelser.

1981/1982 oms. 198 res 1.6 egenkap. 18.9

Bogholder Peter Jensen udnævnes til prokurist og souschef.

1982/1983 oms. 251 res. 3.4 egenkap. 21.2

1982 var et godt år for både landmænd og S.A.G. Paul Andersen kunne berette om en sommer, der var en landmandsdrøm. Aldrig er der høstet så høje udbytter som i 1982. Dette var grunden til, at S.A.G kom ud med den hidtil største omsætning.

1983/1984 oms. 248 res. -1.4 egenkap. 19.8

Sjællands Tidende skrev: ”Underskud en enlig svale!”

1984/1985 oms. 273 res. 2.99 egenkap. 22.2

Gode vækstbetingelser og høstudbytter gav stor omsætning. Forventer yderligere forbedringer i de kommende år. Maltbygkontrakter indgås med landmænd. 30 kr. får landmændene over interventionsprisen.

1985/1986 oms. 286 res. 8.3 egenkap. 30.3

20 års jubilæum.

Et absolut tilfredsstillende nettoresultat. Det største overskud i S.A.G.'s historie. Udbytterne var gode, men mindre end året før. Besværlig (fugtig) høst. Forbedring ved indtag, således at fugtige varer kan tages hurtigere ind.

S.A.G.'s medarbejdere i administrationen i 1986.

1986/1987 oms. 273 res. 0.9 egenkap. 29.1.

Ny ledelsesstruktur blev indført. Forretningsfører K. Ryttergaard udnævnes til direktør og Peter Jensen til underdirektør.

1987/1988 oms. 238 res. 0.05 egenkap 28.1

Høsten 1987 blev en af de vådeste i mands minde med deraf følgende tørringsomkostninger (indtægter for S.A.G.). Resultatet utilfredsstillende. Den hastige strukturudvikling både inden for primærlandbrug og grovvarebranchen vil have indflydelse på S.A.G. Der er ganske enkelt for mange grovvareforretninger i landet i dag.

Der var direktørskifte d. 1. juni 1988, hvor Karl Ryttergaard takkede af efter 22 år og Peter Jensen overtog chefstolen. Formand Paul Andersen hyldede K. Ryttergaard med disse ord: "Du har hos S.A.G. øvet en præstation i særklasse!"

Til laboratoriet anskaffes landets første centralkalibrerende kornfugtighedsmåler (Foss Electric), som skal sikre korrekte analyseresultater.

Bestyrelsen arbejder for at få etableret en rapsoliepressefabrik.

Karl Ryttergaard -
forretningsfører i
S.A.G fra 1966-
1988.

*K. Ryttergaard var
en meget flittig,
ambitiøs og visio-
nær person, som
havde tiden med
sig. Alt kunne kun
gå fremad. Trus-*

*lerne udefra eksisterede ikke - når man ser
bort fra de mange begyndervanskeligheder.
K. Ryttergaard var manden, der levede og ån-
dede for S.A.G. og fik sat sit tydelige præg og
sin ånd på forretningen. Der var respekt om-
kring ham. Orden skulle der være - der måtte
ganske enkelt ikke være noget, der flød på el-
ler omkring anlægget.*

Peter Jensen - bog-
holder i S.A.G. fra
1966-1988 og direk-
tør i S.A.G. fra 1988-
2004.

*Peter Jensen var en
sand bogholder.
Regnskaberne skulle
være helt i orden -
ikke en finger skulle*

*kunne sættes på årsregnskabet. En aftale var
en aftale. En pris var en pris. Der var aldrig
fejl i landmandens kontoudtog - gennem mere
end 30 år kunne der ikke konstateres nogen
fejl, hverken stor eller lille. Peter Jensen var
ikke så udadvendt - oftest fandt man ham bag
en tæt cigar røgsky. Han var modstander af
EDB, Dankort og mobiltelefon. Et skrantende
helbred medførte, at han de sidste par år i re-
geringstiden kørte på nedsat kraft.*

1988/1989 oms. 276 res. 4.5 egenkap. 31.9

Gode høstudbytter og et godt driftigt år for
S.A.G. gav et tilfredsstillende resultat som
styrker S.A.G's position.

"Krig" mellem de lokale forretninger og DLG
(Dansk Landbrugs Grovvarereselskab).

Bestyrelsen overvejer køb af fast ejendom/le-
jede jordarealer af DSB, som skal bruges til et
nyt såsædsanlæg.

Direktøren påpeger, at der skal ske forbedrin-
ger af maltbyggen. Kvaliteten skal strammes
op.

Formanden synes, at fremtiden ser lovende ud
for S.A.G.

1989/1990 oms. 272 res. -3.1 egenkap. 27.7.

Maltbyggen svigtede rent kvalitetsmæssigt i høsten 1989 på grund af et for stort proteinindhold. Således måtte S.A.G. nedskrive ca. 30.000 tons (svarende til 300.000 td. korn) maltbyg med ca. 25 kr. pr. td. korn.

Som planteavlskonsulent var jeg med i et projekt, som gik ud på at oprense maltbyggen, så denne indeholdt flere større kerner. Store kerner har et mindre indhold af protein i forhold til små kerner. Frørensningssfirmaet Westrup, Slagelse, hjalp til ved udlån af laboratorierens maskiner. Konklusionen på projektet var, at man kunne rense proteinet ned, men effekten var alt for lille til, at man kunne redde maltbyghøsten i 1989. Mange millioner kroner var tabt.

S.A.G. var i alle årene meget aktiv ved faglige planteavls- og husdyrbrugsmøder.

Bedriftsbesøg og markvandring. Ofte var S.A.G. vært for kaffe og brød og forfriskninger af forskellig art.

Lempelser i krav fra grovvarereselskaber

S.A.G. afregner byg med op til 12,5 pct. protein som maltbyg, oplyser direktør Peter Jensen, S.A.G. Så må vi håbe, vi slipper heldigt fra det, fortsætter Peter Jensen, der betegner situationen som »rimelig katastrofal« for maltbyggesporten. Vi er på en øjn, hvor der virkelig dyrkes meget maltbyg. Sidste år omsatte vi 50.000 tons gennem S.A.G. Vi havde regnet med noget mindre i år, idet arealet med vårbyg er mindre. Men at det måske vil gå ned til 5000 tons, er ret deprimerende. V.A.F. har lempet kravet om proteinindholdet til 13,5 pct. Dog således at der sker fradrag for et indhold på over 12 pct., oplyser forretningsfører Karl Nielsen. Byg med over 13,5 pct. protein, afregnes som foderkorn.

Galt i næsten hele Vesteuropa

Jeg ved, at det er galt med maltbyggen ned igennem hele Europa, måske lige med undtagelse af Spanien og England, siger Karl Nielsen. Og jeg kunne forestille mig, at malterierne kommer i den situation, at de må anvende byg med et højere proteinindhold og blande det med byg fra lan-

inprocenten på 13,7 pct. proteinindholdet stiger helt op til 15,3 pct. med stigende mængder kvælstof i de pågældende forsøg. For en tønde land med et foldudbytte på 33-35 betyder det et tab på 800-1000 kr., når foderbyg afregnes med 25 kr. mindre pr. tonde end maltbyg.

ian.

Konsulent Jørgen Ravn og direktør Peter Jensen i forsøgsmarken ved høstotaktsmødet på Nybrogård forleden. (Foto: Leo Grøndal).

Grovvare-krig skyld i negativt årsresultat - minus tre millioner

S.A.G.'s bestyrelse ser alligevel optimistisk på fremtiden

Dalmase
51-63-1991

Markedsforholdene og blivare har sat store udfordringer på det årsregnskab, de 702 medlemmer af S.A.G. i Dalmase Sydvestjylland. Andels Grovvarerforening, bliver præsenteret for, når der holdes generalforsamling i Dalmasehallen mandag den 30. juli. Ydreforhold på S.A.G. skaber året med et negativt resultat på 3.071.000 kroner.

Førmanden Paul Andersen, Eggesselille, giver generalforsamlingen skuffelse. Han bemærker, at denne krig mellem fire andelsgrønvarebrancher har været en negativ regnskabsåret, som strakt sig fra 1. juni 1989 til 31. maj 1990. At direktør Peter Jespersen blev afsat som resultat af beslutning om bestyrelse og bestyrelse, han konstaterer også, at man vil gå på forhånd til de forskellige kvarter og på markedet regner der

vant. Præsentation af resultatet som det dyrt at tilbagekøbe indgåede salgskontrakter.

Må stå sammen

Men vi har bestemt ikke tabt modet med hensyn til muligheden for at gå sammen med andre andelsforeninger, at det har indbrudt heller ikke, det der lugter er pøen andelsforening i skatlen til 1990-årsregnskab. Det er glædeligt, for malbygproduktionen er en selvproduktion, og må stå sammen om at holde fast i. Ellers kan vi let blive trængt ud af markedet, og jeg tænker her på Søllerød, som måske kunne være en alternativ mulighed som går, at en situation som 1989 ikke rammer dem i samme omfang som Læsrum, siger direktør Peter Jensen. Omkring 1989, S.A.G.'s 24 driftsår fuld med omkring fire millioner kroner. Det sidste hovedårsag til den store tab muligheden med cirka 25 millioner på 1989 og samtidig med et stort faldende prisen på maskinen

på fremtiden

Forbedret andel

Ser man på mængdeomsættningen, kan det derfor konstateres, at det er lykkedes for S.A.G. at fastholde sin andel markedsandel fra regnskabsåret 1988/89. Den er endog forbedret lidt, idet mængdeomsættningen exclusive godbrugskalk er steget med 2,2 procent. Driftsresultatet er blevet belønnet med 0,5 millioner kroner, hvilket svarer til det beløb, det har været at tilbagekøbe indgåede salgskontrakter.

Efter statsudvalget, som gik den sidste regnskabsafslutning, har der været et større pres på prisen end venter, navnlig opgjort. Derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

Mindre egenkapital
Bestyrelsen vil på generalforsamlingen foreslå ændring af S.A.G.'s regnskabsår, hvilket betyder en reduktion af egenkapitalen i årets løb er fra medlemmernes driftsindtægt på 2,7 millioner kroner, svarende til 20,3 procent af den samlede i teoretiske kapital. I følge førmanden Paul Andersen betragter bestyrelsen normalt S.A.G. som en succesfuld forening og velkommet omkring 500 medlemmer, idet der har været en positiv gang af nye medlemmer til 202.

alle ledersatter.

Vi drøfter bestyrelsen med de fleste i virksomheden. I årets løb er fra medlemmernes driftsindtægt på 2,7 millioner kroner, svarende til 20,3 procent af den samlede i teoretiske kapital. I følge førmanden Paul Andersen betragter bestyrelsen normalt S.A.G. som en succesfuld forening og velkommet omkring 500 medlemmer, idet der har været en positiv gang af nye medlemmer til 202.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

Jubilæumsåret, hvor bestyrelse kunne glæde sig over et tilfredsstillende resultat og en omsætning, der første gang oversteg 300 mio. kr. samt kigge 25 år tilbage og gøre sig nogle betragtninger om, hvordan landbruget og grovvarerbranchen har ændret sig i effektivitet og størrelse.

Meget at glæde sig over i jubilæums-regnskab

S.A.G.'s omsætning større end nogen anden før - årsresultat på 3,7 mio. kr.

Dalmase
51-63-1991

Skandinaviske andelsforeninger og et flertal af de andre andelsforeninger har været en god økonomi ved arbejde på de økonomiske forhold. Andels Grovvarerforening, S.A.G., i alle lande generalforsamling i Dalmasehallen.

Det 25. regnskabsår gav grund til meget at glæde sig over. Jubilæumsåret blev det år, hvor S.A.G. opnåede 300 millioner kroner i omsætning, og omsættningen i de 25 år var på 220 mio. kr. og steg på 28 mio. kr. svarende til 18 procent.

Årets resultat blev på 3,7 mio. kr. efter fratagelse af afskrivninger på 3,7 mio. kr. Landmanden fik et økonomisk resultat på 2,2 millioner tilskrivning medlemmernes driftsresultat. Det er i regnskabsåret svarende til 20,3 procent af den samlede i teoretiske kapital.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

stærket i 1989'erne er den danske landbrugsregnskabsteori blevet meget mere præcise. Denne situation forventes at gøre land i den næste periode.

Den økonomiske effektivitet i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

skulle S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

Udfordringernes tid
Paul Andersen fandt det svært at bemærke, at selv om det er første landbruget er beskæftiget 17.000 personer, og 119.000 beskæftiget i alle lande selv om slagteri, er nøjere og grovvareraktører m.m.

Han nævnte videre, at dansk landbrug indfører sig i en ny tid, hvor viden og teknologier og systemer drøjes, og i et vist omfang er det nødvendigt at være opmærksom på de nye muligheder og muligheder, som det giver sig i landbruget.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

skolene og i forbindelse med.

Fire grundpiller
S.A.G.'s formand kan også tale om de fire grundpiller: S.A.G. er bygget på, og de står urokkeligt fast. Det er min helt klare overbevisning, at tilliden til S.A.G. er 100 procent, og det siger jeg med baggrund i tillidsundersøgelser fra kunder og medlemmer.

Det er sagen selv om, at vi i fremtiden skal være meget effektive og produktive. Hvis der er tale om almindelig sund konkurrence, har S.A.G. ingen problemer, og det giver sig i landbruget.

De tjener mindre
S.A.G.'s formand vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

Sjællands Tidende 24. juli 1990
S.A.G. vil dog fortsat købe og sælge malbyg.
Derudover var grovvarerkrigen nu så udbredt, at DLG havde etableret 2 kornindtag i lokalområdet.
Det nye sædekornsanlæg er under opbygning.
S.A.G. køber en større aktiepost (50%) i firmaet Chr. Petersen A/S, Ringsted, i håb om et endnu større samarbejde mellem de 2 firmaer.
1990/1991 oms. 320 res. 3.5 egenkap. 29.7

Førmanden for S.A.G.'s bestyrelse, direktør Paul Andersen, Eggesselille. Landmanden vil ikke ønske, at træde disse resultater er den gennemsnitlige løn i landbruget har betydet, at lønningen kan påvirkes, og derfor er det muligt at sælge kontrakter til de aktuelle dagspriser.

Sjællands Tidende 31. juli 1991. Fmd. Paul Andersen ved generalforsamlingen

I 1990 havde dansk planteavl den bedste høst nogensinde.

Landbruget har trods en effektivisering oplevet prisfald de sidste 25 år på gennemsnitlig 7 procent.

Det nye sædekornanlæg kører fint.

Troværdighed, effektivitet, kvalitet og service er de fire grundpiller S.A.G. er bygget på, og de står urokkelig fast. Tilliden til S.A.G. er 100%.

1991/1992 oms. 293 res. 3.3 egenkap. 32.8

Bestyrelsen udtrykker tilfredshed med resultatet, men hviler ikke på laurbærrene. Med udsigt til stærkt faldende kornomsætning i de kommende år er der to veje at gå for, at foreningen kan opnå et tilfredsstillende driftsresultat. Enten højere avance eller reduktion på omkostningssiden, og det skal nok vise sig, at det bliver det sidste, ledelsen kommer til at fokusere mest på.

Udsigten til faldende omsætning skyldtes voldsom tørke op imod høsten 1992.

Det holdt stik - høsten blev meget ringe i 1992 og omsætningen faldt i S.A.G.

EF var ude med den nye landbrugsreform med direkte støtte til landbrugsjorden og indførsel af brak-begrebet. EF ville forsøge med brak at tilsidesætte jord, som ikke måtte dyrkes. Der blev senere fremlagt forskellige braklægningsprocenter.

Resultatet blev fremover en mindre landbrugsproduktion.

1992/1993 res. -3.6 egenkap. 27.9 (oms. mangler).

Tørken satte sit præg på høsten 1992. Tabene var så alvorlige, at Folketinget vedtog en høsttabslov.

Trods et stort underskud i 1992/1993 har både formand Paul Andersen og direktør Peter Jensen troen på, at S.A.G. går trygt ind i fremtiden.

Paul Andersen aflægger sin sidste beretning på generalforsamlingen den 29. juli 1993

Paul Andersen var formand i 16 år. I de første år havde han en indtægt på 2 kr. i timen (formandshonorar sammenholdt med det antal timer Paul Andersen brugte på arbejdet for S.A.G.).

Konsolidering og udvidelse

1993/1994 oms. 236 res. 4.0 egenkap. 28.3

Erik Ellegaard aflægger sin første beretning. Grovvarekrigen fortsætter. DLG køber Superfos Grovvare A/S.

Sjællands Tidende 5. august 1994. Erik Ellegaard ny formand for S.A.G.

S.A.G. køber de sidste 50% aktier i Chr. Petersen A/S, Ringsted.

Resultatet i 1993/1994 styrker S.A.G. og viser, at forretningen stadig er sund.

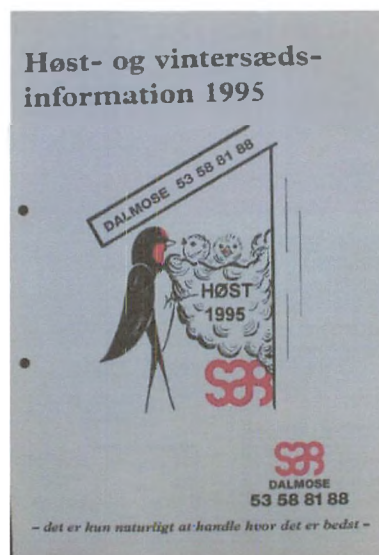
1994/1995 oms. 241 res. 2.97 egenkap.31.3

Små virksomheder, som drives rationelt og er økonomisk velfunderet, har ingen problemer med at klare sig i konkurrencen (læs: med de store såsom DLG).

Købet af Chr. Petersen A/S var rigtig.

Lejemålet i Korsør havn er udvidet til at omfatte 2 kornhaller.

1995/1996 oms. 266 res. 4.4 egenkap. 34.8

Igennem en årrække tegnede Mette Madsen forside-motiverne på S.A.G.'s høstinformations pjecer. Motiverne var yderst populære hos landmændene.

God høst i 1995 samt gode afregningspriser var baggrunden for et tilfredsstillende resultat. S.A.G., ledet af egnens landmænd, er den mest attraktive samhandelspartner for os landmænd. Det bekræfter regnskabet 1995/1996.

1996/1997 oms. 263 res. 3.3 egenkap. 36.6

Dette års resultat følger meget de sidste 3 års. Investeringer i de sidste 5 år i anlæg og driftsmateriel (19. mio. kr.). S.A.G. er fuldt udbygget.

1997/1998 oms. 280 res. 1.3 egenkap. 37.2

Høsten 1997 blev god. En negativ konjunkturudvikling på korn siden begyndelsen af januar 1998 har medført, at resultatet er blevet ringere end budgetteret. Formanden betragter årets regnskab som rekordagtigt - rent omsætningsmæssigt.

1998/1999 oms 283 res. 2.9 egenkap. 39.6

Høsten 1998 blev våd og besværlig. Endnu et nyt rekordår med stadig stigende omsætning. Året har været præget af lavere kornpriser, og alligevel kan man i lighed med mange tidligere år notere en pæn fremgang og et tilfredsstillende økonomisk resultat. S.A.G's edb-anlæg er timet til klare 2000-problematikken.

Såsåedsanlægget har givet store produktionsindtægter, og Chr. Petersen A/S har igen givet overskud.

1999/2000 oms. 263 res. 3.1 egenkap. 41.0

2000/2001 oms. 274 res. 0.93 egenkap. 41.5

Et klart utilfredsstillende resultat. En it-fejl vedrørende momsopsætningen, som revisionen opdagede, medførte en reduktion i resultatet på 1,7 mio. kr. Var fejlen ikke sket, var resultatet blevet 2.7 mio. kr. Alligevel var det nu 10 år siden, at S.A.G. havde haft et underskud.

2001/2002 oms. 284 res. -3.0 egenkap. 38.1

Trods en pæn omsætningsstigning blev dette regnskabsår ikke godt - klart utilfredsstillende. Modtagelse af 2.500 tons ukurant korn og et prisfald på korn januar 2002 og til regnskabsårets afslutning på 15 kr. pr. 100 kg er nogle af forklaringerne på det dårlige resultat. Chr. Petersen A/S gav for første gang et negativt resultat. Formanden håbede, at det var en enlig svale.

For at fremtidssikre sig har S.A.G. købt en nabogrund af Hashøj Kommune, hvor den første af 3 kornmodtagelseshaller er ved at være færdigbygget. Ledelse og bestyrelse giver udtryk for optimisme. Focus var fortsat at være

en virksomhed, som kan imødekomme og opfylde de krav, der bliver stillet.

2002/2003 oms. 249 res. -1.1 egenkap. 35.3

I dette regnskabsår faldt omsætningen - det var især på kornområdet, at et fald måtte konstateres. Høsten i 2002 blev i gennemsnit 7% lavere. Den lavere omsætning medførte et negativt driftsresultat i S.A.G. og Chr. Petersen A/S.

I maj 2003 blev aftale indgået med DLG omkring overtagelse pr. 1. juli 2003 af hele deres anlæg i Høng. Anlægget omfatter en foderfabrik samt diverse planlagre. På samme tidspunkt overtog S.A.G. grovvarer aktiviteterne i Eskildstrup Mølle A/S.

Vejen frem er vækst og en fortsat stram omkostningsstyring. Regnskabet taler for sig selv. Det er en øget omsætning, der skal til.

Høstinformation, som fortæller, at S.A.G. nu består af 4 afdelinger (illustration til højre).

I bestyrelsen var der uenighed om købet af Høng Foderfabrik. Købet var gjort muligt, eftersom DLG havde overtaget KFK. Konkurrencestyrelsen havde forlangt, at DLG skulle afhænde nogle af deres egne foderfabrikker for, at de ikke skulle blive for store inden for dette område. Høngfabrikken var ikke særlig

velholdt og trængte til en del vedligeholdelse. Fabrikken var beskidt og gammeldags.

Ved gennemgang af diverse avisudklip fornemmer man, at bestyrelsen ønsker vækst i omsætning ved eventuelt at samarbejde eller fusionere med andre, hvor prisen kan være en usynliggørelse af S.A.G.

Direktionen derimod synes, at der skal ske en konsolidering ved at opkøbe mindre enheder, der passer ind i S.A.G.'s forretningsidé.

2003/2004 oms. 308 res. -7.2 egenkap. 33.7

Den hidtil største omsætning, men også det største underskud i S.A.G.'s historie.

Eskildstrup Mølle gav et 0-resultat. Høng foderfabrik gav 0,5 mio. kr. i underskud (men det kunne accepteres i et indkøringsår). Chr. Petersen A/S gav et underskud - her var foderfabrikken brændt i marts måned. Brandforsikringen blev anvendt til at opføre en ny lagerhal, mens foderproduktionen blev flyttet til Høng. En manglende bruttoindtjening på 3% svarende til 7,9 mio. kr. var dermed hovedårsagen til det store underskud.

Bestyrelsen er af den klare opfattelse, at der i fremtiden vil kunne opnås tilfredsstillende resultater - den tror på fremtiden. Det, der har ramt S.A.G. dette år, har også ramt alle andre i branchen.

S.A.G. ønsker, som et led i bestyrelsens forberedelser til et glidende generationsskifte, at ansætte en underdirektør med potentiale til at overtage direktionens ansvar for alle S.A.G.'s aktiviteter inden for det nærmeste års tid.

Direktøren Peter Jensen skriver i sin beretning: "Jeg er naturligvis enig i formandens redegørelse, men vil godt slå fast, at investeringen i Høng og Eskildstrup var en rigtig beslutning".

Dette var Peter Jensen sidste beretning som direktør for S.A.G.

Peter Jensens bemærkning kan antyde, at der ikke var helt enighed mellem direktionen og bestyrelsen om, hvilken kurs S.A.G. skulle tage.

2004/2005 oms. 254 res. -4.5 egenkap. 27.6

En meget kortfattet beretning, hvor formanden konkluderer, at en dårlig høst i lokalområdet har sat sit præg på S.A.G.'s regnskabsresultat.

Driften af Høng fabrikken går godt – men stadig ubalance i indtægter og omkostninger.

Regnskabet levede ikke op til forventningerne i budgettet. Hovedresultatet er forbedret klart i forhold til sidste år.

Forventninger til den fremtidige strategiplan. Der er en klar forventning til, at kommende tiltag vil bringe S.A.G. i den ønskede position. Ledelse og bestyrelse arbejder med de nødvendige tiltag.

Jørn Gram blev ansat som underdirektør 1. november 2004. Den 1. marts. 2005 overtog han ledelsen af S.A.G som direktør.

S.A.G. har tilsluttet sig bindende indkøbsaftale med DLA.

Der arbejdes med en ændring af beskatningen af S.A.G. til en selskabsbeskatning.

Nye vedtægter skal laves. I de nye vedtægter foreslås udvidelsen af bestyrelsen fra 7 til 8 medlemmer.

Beslutningen om en udvidelse af bestyrelsen betød også, at der nu kunne vælges en ikke landmand. Det første medlem af bestyrelsen, der ikke var landmand, var jurist/advokat. Måske burde S.A.G. have inddraget flere bestyrelsesmedlemmer med professionel indsigt i forretningsledelse. Det at drive en virksomhed som S.A.G. var blevet meget mere kompleks siden 1966.

Set i lyset af årets og foregående års resultater forventer bestyrelsen sig meget af den udarbejdede fremtidige strategiplan, hvis tiltag forventes at ville bringe S.A.G. i den ønskede position.

Målet er stadig fortsat vækst. Der kan opnås ved effektivitet, troværdighed, kvalitet og service til den rigtige pris og tilpasset et moderne landbrug. S.A.G. vil levere varen.

Dette var Erik Ellegaards sidste beretning som formand.

Direktør Jørn Gram var også optimistisk i sin beretning. Vi råder over alle nødvendige faciliteter for at kunne skabe en effektiv og rationel drift.

I de sidste svære år var det ledelsens overbevisning, at vækst og atter vækst var vejen ud af krisen. En forøgelse af medarbejderstaben i forbindelse med Høng fabrikken fra 39 til 52 medførte ingen stigning i bruttoresultatet. I stedet burde man måske have fokuseret mere på indtjeningen/fortjeneste ved de forskellige forretningsområder. Hvert forretningsområde skulle prioriteres ud fra indtjeningen. Indtjeningen skulle optimeres og de forretningsområder, der gav det mindste afkast, burde lukkes ned. Statsautoriseret revisor Jens Winther Frederiksen, København, har haft mulighed for at se en del af regnskaberne igennem og kommentere disse.

Sjællandsk Tidende 10. februar 2004. Der var flere medarbejdere hos S.A.G. der opnåede 25 og 40 års jubilæum. Her er det Knud Nielsen, der den 12. februar 2004 havde 25 års jubilæum. De fleste var glade for deres arbejdsplads.

2005/2006 oms. 251 res. -4.8 egenkap. 22.3

Den nye formand Bertel Stenkjær kunne ved generalforsamlingen den 30. august 2006 i Dalmore Hallen fortælle, at regnskabet nu er omlagt fra moderselskabet til koncernregnskab. En mindre omsætning har sat sit præg i regnskabet - som kommer ud med et underskud på -4.8 mio. kr.

Formand Bertel Stenkjær fra jubilæumshæftet 2006.

S.A.G.'s 40. regnskab levede ikke op til forventningerne.

Eskildstrup Mølle blev lukket ned den 31. december 2005. Krav til modernisering af møllen var så store, at bestyrelsen valgte at flytte aktiviteterne over til Dalmore og Ringsted.

S.A.G. havde den 1. juni 2006 sit 40 års jubilæum. I den anledning blev der udarbejdet et lille 8-siders jubilæumsskrift - noget mindre end 25 års jubilæumsudgaven.

Forsiden af det 8 sider store 40 års jubilæums-skrift.

Med den pressede situation for landbruget i almindelighed og foderstofbranchen i særdeleshed valgte S.A.G. ikke at afholde den store festivitas.

Bertel Stenkjær kom ind på de mange kræfter, der var brugt på tilpasning af virksomheden.

Udviklingen i det primære landbrug går endnu hurtigere. Udviklingen går mod større og større enheder.

Formanden kom ind på forhandlingerne i sommeren 2005 mellem S.A.G., Vallekilde-Hørve Andel og Roskilde Andel om et fremtidigt samarbejde med navnet "Sjællands Andel". Dette faldt til jorden kort tid efter.

Dette var den sidste S.A.G.-beretning fra formand Bertel Stenkjær.

S.A.G. ophører

I sommeren 2006 blev forhandlingerne taget op igen. Roskilde Andel, Ø.A. og S.A.G. Det viste sig ret hurtigt, at et samarbejde uden en sammenlægning ikke kunne fjerne tilstrækkelige omkostninger væk.

I august 2006 er de samme parter som nævnt ovenfor blevet enige om et fusionsoplæg. Medlemmerne blev informeret om forslag til sammenslutning af Roskilde Andel, ØA og S.A.G. den 18. august 2006.

SØ
SØVÆRDIKVALITETS
ANDELSS GROVVÆRREFORENING
A/S

Til medlemmeme i S.A.G.

Danmark den 18. august 2006

Medlemsinformation
Der er glædeligt at kunne meddele, at de tre bestyrelser i Roskilde Andel, ØA og S.A.G. er blevet enige om at fusionere deres virksomheder pr. 1. januar 2007.

Af praktiske hensyn bærer det med ØA som den fortsættende juridiske enhed, men i virkeligheden er det starten på en helt ny andelsvirksomhed med nyt navn og et koncept, hvor vi har haft tid til at indarbejde alle tre virksomheders stærke sider i den nye organisation.

Bestyrelserne i S.A.G. og Roskilde Andel foreslages de to foreningers generalforsamlinger henholdsvis den 30 og 31. august 2006. ØA har bestyrelsen på et møde den 1. august 2006 godkendt fusionen.

Vi vedlægger en folder, som beskriver den nye forenings politiske og kommercielle opbygning meget specifikt.

Landsbrugs strukturudvikling løber meget stærkt i disse år. Grovværebanchen er et spejls af det marked, som vi bejærer. Vi har derfor en forpligtelse til at være på omgangshøjde med landsbrugs udvikling.

Større omkostningsbesparelser
Grovværebanchen Øst for Storebælt har været i en tæt situation igennem snart mange år, hvilket har gjort, at vi i dag har en situation, der ikke er effektiv nok.

Vi forventer ved fusionen at kunne lade ca. 15-20 mio. af de årlige driftsomkostninger i de tre foreninger tilsvare. Herudover vil behovet for fremtidige investeringer de følgende år kunne reduceres med et betydeligt beløb på omkring 10 mio. kr.

Bevareelse af konkurrenceevnen
Etableringen af en stor regional lokalforening vil med sin størrelse og faglige kompetence kunne lægge konkurrencen op med den anden store spiller, der er på markedet Øst for Storebælt. Samarbejdet får vi en forening med gode effektive anlæg, som vi kunne være med til at skærpe konkurrencen og ikke forringe konkurrencen på markedet.

En stor spiller på det danske grovværemarked
Fusjonen af de Sjællandske foreninger vil føre til en virksomhed med såsædsfabrikker og foderproduktion på begge sider af Storebælt og egne faciliteter i velbeliggende danske havne, herunder dybvandshavne, der kan modtage overskuds skibe.

Den nye virksomhed vil ligeledes have betydelige samlede kapitalinteresser i såsædsrettede selskaber i ind- og udland, hvilket fremgår af vedlagte folder.

Den nye og store virksomhed gør det muligt endnu højere grad at tiltrække og fastholde dygtige medarbejdere på de enkelte fagområder, ligesom virksomheden med et højt fagligt niveau vil kunne tiltrække unge veluddannede mennesker, der kan bidrage til at udvikle virksomheden optimalt.

Fusionen vil medføre en grovværeforøgelse med følgende nøgletal:

Omsætning ca.	Kr. 1.760 mio.	Erskværlærminimer	2
Årlige afskrivninger	Kr. 30-35 mio.	Kundeservicecentre	2
Forventet overskud	Kr. 20-25 mio.		7
Balansen	Kr. 1.350 mio.	Federfabrikker	500.000 tons
Egenkapital	Kr. 300 mio.	Produktionskapacitet leder	2
Forventet markedsandel	35 %	Såsædsanlæg	45.000 tons
Sjælland, Lolland/Falster		Produktionskapacitet såsæd	9
Forventet markedsandel	10-11 %	Havnemønteg	85
Danmark		Lejebiler	450.000 tons
Antal arbejdspladser	20	Salg af foder	100.000 tons
Hovedkontor	1	Salg af råvarer	100.000 tons
Hovedselskaber	4	Salg af gødning	135 mio
Detailforretninger	8	Salg af planløg	Kr. 135 mio
Såsædsforretninger	8	Salg af olie	Ca. 20 mio liter
Antal Medarbejdere	270		
Løgerskapacitet korntilvare	700.000 tons		
Kornmødetal	850.000 tons		

Som nogle sikkert kan huske blev der gjort store bestræbelser på at gennemføre fusionen allerede for et år siden. Forskellige årsager gjorde, at det dengang ikke lykkedes. Tidspres gjorde det vanskeligt at få gennemarbejdet tingene ordentligt.

Alle parter var dog enige om, at ideen med at samle de tre foreninger var rigtig.

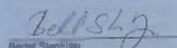
Sommeren igennem har der været arbejdet meget grundigt med fusionsforberedelserne, hvorfor det er opfattelsen i alle tre foreninger såvel politisk som kommercielt, at vi har fundet frem til en god konstruktion, som bygger på et fælles værdigrundlag, baseret på det bedste fra alle 3 foreninger.

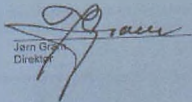
Vi tror og håber sammenslutningen denne gang vil lykkes.

Med vores deltagelse i denne sammenslutning er vi overbeviste om, at vi får en endnu stærkere og fremtidsrettede virksomhed til gavn for vore landsmandsunder.

Hvis ovenstående giver anledning til spørgsmål, er du velkommen til at kontakte S.A.G.'s Formand Gert Bertel Stenbæk på tlf. +45 35 80 21 eller direktør Jørn Grøn på tlf. 40 37 37 05.

Med venlig hilsen

 Gert Bertel Stenbæk
 Formand

 Jørn Grøn
 Direktør

Orienteringsbrev af 18. august til S.A.G.'s medlemmer vedrørende fusionsplanerne.

Onsdag den 30. august 2016 skulle der afholdes generalforsamling med dagsorden om at sammenslutte S.A.G. med ØA (Østsjællands Andel A.m.b.a.).

Oplægget tog udgangspunkt i de forhandlinger, der havde fundet sted tidligere på året.

Oplægget blev lagt frem senere på aften - jvf. generalforsamlingens dagsorden §§8 og 10, som indeholdt beslutning om opløsning af foreningen (S.A.G.).

Direktør Jørn Gram kom også ind på strukturudviklingen i primærlandbruget. Flere og flere landmænd investerer i egne siloer (amerikaner-siloer). Strukturudviklingen løber så hurtigt, at virksomheden vil komme til at halte bagud, hvis ikke yderligere synergier kommer til.

Dette var den sidste S.A.G.-beretning fra direktør Jørn Gram.

Når S.A.G. gennem årene havde henholdsvis et overskud eller underskud, blev egenkapitalen og dermed medlemskapitalen forøget eller formindsket.

Medlemmet, der handlede med S.A.G., fik en afregningspris. Hvis firmaet handlede med medlemmerne til en pris, som både firma og

medlem var tilfreds med - ja, så var det sandsynligt, at firmaet kom ud med et overskud. Medlemmet fik hermed en del af overskuddet (dividende). Omvendt, hvis firmaet havde et underskud - så blev egenkapitalen reduceret.

Fra 2000 til 2006 var der et samlet underskud på 20,6 mio. kr., hvilket betød, at egenkapitalen faldt fra 41,5 mio. kr. til 22,3 mio. kr.

Under fusionsforhandlinger blev egenkapitalen yderligere nedskrevet med et uvist millionbeløb.

Der var måske 2 grunde til nedskrivningen:

1: Ovenstående regnskaber er alle udarbejdet ud fra princippet "fortsat i drift". Det vil sige, at bygninger/anlæg og varelager er vurderet ud fra fortsat drift. Hvis tilsvarende værdier vurderes ud fra en betragtning af, at firmaet ikke længere er kørende - vil værdierne blive vurderet meget lavere.

2: Handlen med korn, sædekorn og gødning i perioden, hvor fusionen har været undervejs, har givet anledning til tab i millionklassen og dermed en nedskrivning af egenkapitalen.

Hvor store nedskrivninger, der blev foretaget, kendes kun af de personer, der var i disse forhandlinger. Offentligheden har aldrig fået kendskab til disse tal.

Men forlydender siger, at der måske var tale om en nedskrivning på 17 mio. kr.

Dermed var medlemmernes kapital i S.A.G. mere eller mindre forsvundet.

Det siges, at ØA i fusionsaftalen tilbød S.A.G.'s medlemmer at forhøje medlemskapitalen, og at denne kunne indgå i ØA's regnskab (senere Danish Agro).

(Det var måske et plaster på såret for en for hård nedskrivning af S.A.G.'s aktiver.)

Det må for mange have været hårdt at se et livsværk synke i grus. Et firma som gennem mange år har stået på et fundament af tillid og loyalitet.

Landmænd må i fremtiden se i øjnene, at de skal handle med mindre troværdige firmaer.

S.A.G.'s silotårne står stadig som et vartegn over Dalmose by og har gjort det nu i 52 år.

Afslutning

Hvis der er nogen af læserne, der ligger inde med årsberetninger, som jeg ikke har fundet, er man meget velkommen til at aflevere disse til undertegnede. Jeg vil herefter sørge for, at bøgerne går videre til Hashøj Lokalarkiv. Aflever bøgerne, inden de bliver smidt ud!

Kirkeklokkerne på Fuglebjergene

Af Flemming Bruun

Indledning

Denne artikel ser på kirkeklokkerne i de 10 kirker i den tidligere Fuglebjerg Storkommune, som den eksisterede i ca. 40 år indtil reformen, som i 2004 blev vedtaget under sloganet ”en offentlig sektor tæt på borgerne”. Også på Fuglebjerg-egnen ligger kirkerne tæt med den korteste afstand i fugleflugtslinje mellem Fyrendal og Kvislemark kirker på 2,1 km og en gennemsnitlig afstand på blot 3,5 km. Kun Gunderslev kirke ligger på grund af herregårdslandskabet lidt afsides, men kun 450 m fra Skelby kirke, som bortset fra bykirker må være noget nær den tætteste afstand mellem to kirker, der kan findes i Danmark.

Efter en generel gennemgang af kirkeklokker og deres fremvækst i Danmark vender vi os mod egnens klokker, hvor vi næsten udelukkende beskæftiger os med de nuværende tårnklokker (vestklokker), og vi ser kun i mindre omfang på deres forgængere og slet ikke på eventuelle østklokker. Vi ser heller ikke på de håndholdte klokker, der ligesom østklokkerne blev anvendt i kirkerne under gudstjenesternes forskellige ritualer.

De første klokker

Klokkeringning kendes til kultiske formål gennem de sidste 5000 år. Klokker er kendte i

forskellige kulturområder og tidsepoker. Ofte i form af små klokker, nærmest bjælder.

De ældste kendte klokker i den kristne kultur var forholdsvis enkle og bestod af sammennittede jernplader og var dermed ikke, hvad vi i dag forbinder med en kirkeklokke. Den bevarede klokke Saufang i Köln er et fint eksempel på en sådan. Lyden fra klokken er da også meget kobjældeagtig.

Klokken Saufang i Köln, der er en af de ældste bevarede kirkeklokker, kan ses i Kölnisches Stadtmuseum. (Foto gengivet med tilladelse af Rheinisches Bildarchiv Köln).

De første rigtige malmklokker i Europa blev fremstillet i provinsen Campanien syd for Rom (campana = klokke). I midten af 500-årene omtaler biskop Gregor af Tours som den første kirkelige brug af klokker. Den

egentlige og mere almindeligt udbredte klokkestøbning menes at begynde i midten af 800-årene.

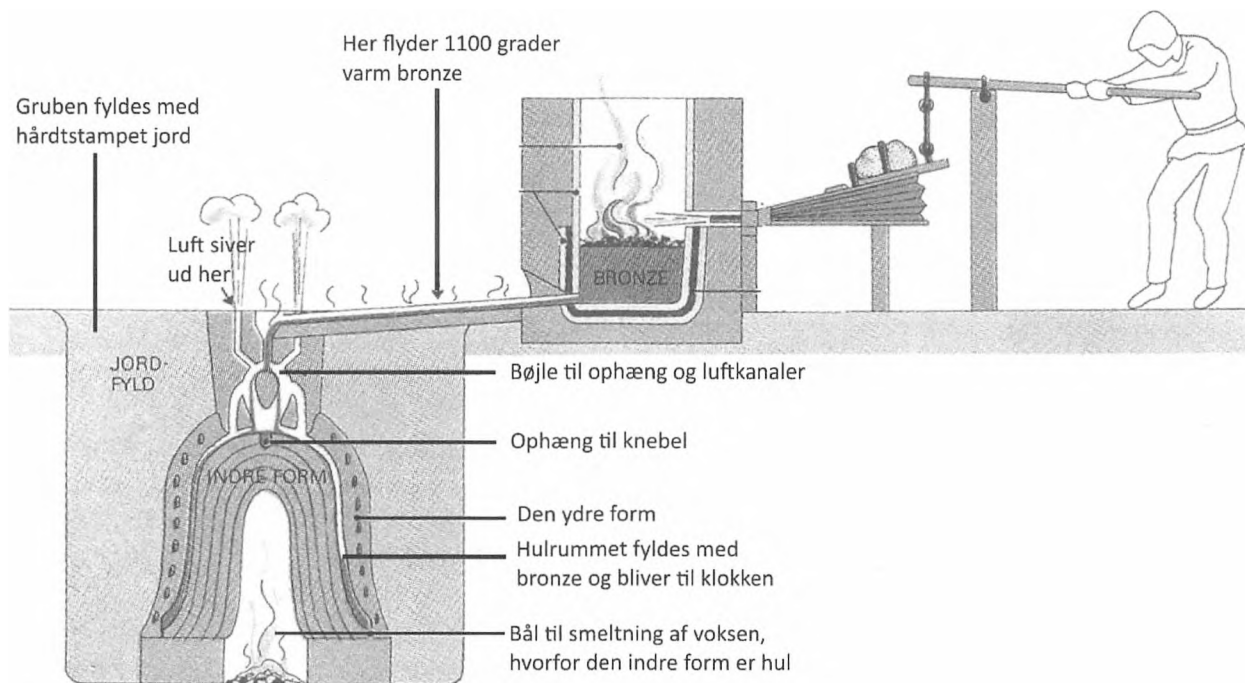
Klokkestøbningen

De første klokkestøbere synes at have været knyttet til klostrene, men blev snart selvstændige håndværkere.

De første danske klokkestøbere har fået deres uddannelse i Nordtyskland og Nederlandene.

Den ældste kendte beskrivelse af klokkestøbning har vi fra ca. år 1100 af munken Ruggerus. Han arbejdede som guldsmed i Benediktinerklosteret Helmershausen i Neder-Hessen. Til alle tider er klokker blevet støbt af bronze i en legering bestående af 78 % kobber og 22 % tin.

Man har ikke været i stand til at forbedre klangen ved at ændre på sammensætningen. I nyere tid har man forsøgt sig med stålklodder, men de ejer ikke bronzens dybe klang.

Figuren viser klokkestøbning på stedet (fra "Dagligliv i Danmarks middelalder")

Gennem århundreder blev klokker støbt i et hul i jorden, ofte tæt på kirken, hvor de skulle hænge, og klokkestøberne må her have været færende svende. I gruben anbringes først klok- kens indre form, som kan være bygget op af ler evt. suppleret med mursten. Herover påfø- res nu et lag fedt eller voks. Det er dette lag, som ”bliver” klokken. Det er derfor her, de forskellige indskrifter og udsmykninger skal påføres. Det hele pakkes ind i ler og bindes sammen med jernbånd for at holde på formen. Den indre form er hul og ved at anrette et bål her, kan man smelte fedtet eller voksen, så der efterlades et hulrum. Opvarmningen medvir- ker samtidig til at tørre formen. Dette hulrum fyldes med 1100 grader varm bronze og vi har en færdig kirkeklokke. Når bronzen fyldes i formen, må der være lufthuller, vindpiber, hvorigennem luften fra hulrummet kan slippe væk. Når metallet er størknet, slås formen i stykker og klokken rengøres og poleres med sandsten. I denne beskrivelse har vi set bort fra detaljer som ophæng til kneblen og ikke mindst klok- kens bøjle, som den skal hænge i. Også disse må på forhånd være modellerede.

Alt sammen såre simpelt, men ikke lige noget, man laver hjemme i sin have. Det har krævet stor viden nedarvet gennem generationer at fremstille klokker. Hvordan ved man f.eks. lige, hvornår malmen er 1100 grader varm, når man ikke står med et infrarødt termome- ter? Det var da heller ikke altid, at det første

forsøg faldt godt ud. Men så var det heldigt, at man kunne genbruge malmen.

Før støbningen bad man for et godt udfald, li- gesom klokkerne blev døbt, før de blev sat på plads. Da der også indgik navngivning af klokken, var ritualet tæt på den almindelige dåb. Der kommer blandt lærde i tiden om- kring reformationen en voldsom polemik imod dåbshandlingen, som f.eks. i Sverige forbydes i en forordning i 1571.

Blandt de navngivne klokker bar langt de fle- ste kvindenavne (hyppigst Maria), færre mandsnavne (hyppigst Peter).

De første klokker i Danmark

Der hersker næppe tvivl om, at brugen af kir- keklokker i Danmark er lige så gammel som kristendommen. Allerede i midten af 800- årene kendes klokkeringning i Danmark i for- bindelse med Ansgars missionsbesøg, hvor han fik tilladelse til at benytte en klokke ved kirken i Slesvig. Ganske vist var Ansgars mis- sion en kort episode, men omkring år 1000 blev missionsarbejdet mere intensivt med kir- kebyggeri og dermed også klokkeringning. Da den nye tro og klokkeringningen var tæt sammenknyttet, blev ringningen ikke blot en kirkelig skik, men et stærkt symbol på troen.

Nordens ældste klokke blev fundet i havne- indløbet i Hedeby i 1978. Det er en støbt

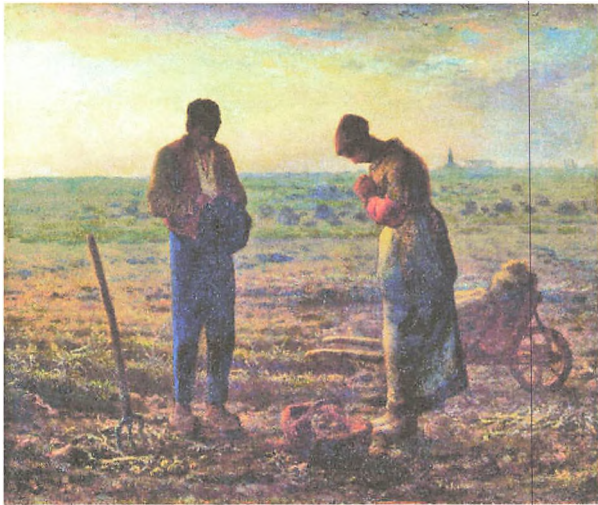
klokke på 425 mm i diameter og den udmærker sig ved den utroligt spinkle vægtykkelse. Hedebyklokken kan opfattes som et forsøg på at overføre pladekløkkens ringe vægtykkelse til den støbte bronzeklokke. Den havde næppe tålt megen ringning, så tynd som den er. At den sandsynligvis er faldet overbord fra et skib er vores held. Den er den ældste bevarede egentlige klokke nord for alperne.

Hedebyklokken fra ca. år 1000 er Nordens ældste klokke. Den blev fundet i havneindløbet i Hedeby i 1978. (Foto gengivet med tilladelse af Dansk Center for Byhistorie).

Ved udgravning i Odense af den tidligere St. Albani kirke fandt man i 1982-83 en grube, hvor der har været støbt en klokke med en diameter på blot 40 cm. Klokken har hørt til den ældste kirke på stedet og er måske fra missi-onstiden. Fra denne klokke er der et kæmpe-skrift både teknisk og kunstnerisk til Johan-nes Fastenowes klokke fra 1511 i Roskilde Domkirke med en diameter på 161 cm med indskriften ”Jeg priser den sande Gud, jeg kalder folket, jeg samler præsteskabet, jeg klager over de døde, jeg dyrker helgenerne, jeg pryder festdagene. Min røst er en skræk for alle onde ånder. Johannes de Fastenowe støbte mig i Herrens år 1511.” Indskriften for-tæller klart kirkeklokkernes betydning i den katolske tid.

Klokker ansås for et nødvendigt tilbehør til kirkerne, hvor de skulle kalde til gudstjeneste. I dag siger vi, at klokkerne ringer solen op og ned. Det er en ren misforståelse. Det kan so-len sagtens selv finde ud af. Klokkeringnin-gen morgen og aften kalder derimod til bøn som på det smukke billede af Jean-Francois Millet. Det var normalt at bede Ave Maria ved aftenringningen, hvor 3 Ave Maria gav aflad i 10-12 dage. En overgang var det al-mindeligt med indtil 5 Fader Vor om morgene-n, men antallet faldt dog hurtigt. I det hele taget var klokkeringningen så be-tydningsfuld en del af kirkelivet, at der var klare regler herfor også efter Reformationen, hvor klokkeringningen ellers blev stærkt ned-tonet.

Klokken i kirken i den fjerne horisont har kaldet ægteparret i marken til aftenbøn.

Således bestemmes det i 1685 i ”Danmarks og Norges Kirke-Ritual”: ”Når prædiken skal holdes, ringes altid tre gange til prædiken, før den begyndes. De to første kun med én klokke, men den sidste gang med to eller flere, ligesom kirken formår, og det hidtil har været skik.” og videre ”De største klokker ringes altid på højtidsdagene, så vel som dagen før til aftensang, eller når folket går til skrifte, og da kimes tre gange, efter første og anden gang, når det ringer, hvilket også sker på andre hellige dage, (undertagen de som falder i fasten) så vel som på alle søndage imellem påske og pinsedag.”

Men så langt tilbage i tiden behøver vi ikke at gå for at finde regler om klokkeringning.

F.eks. udsteder Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet den 13. juni 1901 et cirkulære til landets biskopper, hvor der i mindste detaljer med henvisning til bestemmelser fra 1680’erne redegøres for, hvornår og hvordan der skal ringes. At det er en alvorlig sag ses tydeligt: ” Idet Ministeriet herved tjenstligt skal anmode D’Hrr. Amtmænd om at ville bringe denne Bestemmelse i Sogneraadenes erindring, skal man tillige, da man maa lægge megen Vægt paa, at Reglerne om Ringning og Kimning med Kirkeklokkerne nøje overholdes, meddele følgende instruksoriske Bestemmelser angaaende Ringningens Udførelse osv.”

Fra klokken i Smøllerup kan vi høre en næsten 1000 år gammel lyd. (Foto: Marianne Damsgaard Nielsen).

Danmarks ældste fungerende kirkeklokke er omkring 900 år, og den sidder i Smøllerup Kirke ved Viborg, fortæller Kristeligt Dag-

blad 16. marts 2013. Den er sandsynligvis Europas ældste kirkeklokke, og den er tilmed stadig i brug, dog kun ved særlige lejligheder, da man værner om den. I Danmark skal vi vel over til guldhornene for at høre en ældre lyd end den sprøde klang fra den bikubeformede klokke i Smollerup, som bærer indskriften: "Dette kar af malm velsign og beskyt det o Gud".

Kirkeklokker og overtro

Der herskede i middelalderen og også senere megen overtro med hensyn til klokkerne. De havde en skærmende magt mod det onde, hvilket tydeligt fremgår af indskriften på klokken "Maria" i Jystrup ved Ringsted: "Vocor Maria, demonum victrix melodiâ" ("Min lyd sejrer over Djævlene"). Da klokken havde et navn, Maria, var dens magt endnu større, og den kunne både skræmme og beskytte.

Klokkernes magt får da også kong Valdemar Atterdag til i sin dødsstund at udbryde: "Juva me Esrom, juva me Sora et amplissima Lundensium campagna" (= "Hjælp mig Esrom, hjælp mig Sorø, hjælp mig du store klokke i Lund").

Mod forskellige sygdomme havde klokkerust, som var afskrabet ved midnatstide, hvis man vovede sig over kirkegården, helbredende kraft. Denne overtro synes at være grunden

til, at mange gamle klokker ofte mangler småstykker af den nederste rand. Man har pulveriseret malmen og blandet den i lægemidler.

Og heksene måtte sørge for ikke at flyve for tæt til tårnet, da de ville styrte i døden, hvis de kom så tæt på, at de kunne høre klokkernes klang. Selvfølgelig måtte troldene flygte rædselsslagne, når de hørte klokkernes klang, en klang, som også formåede at forhindre eller dæmpe naturkatastrofer af enhver art.

Klokkens magt var så stor, at den kunne beskytte en hel egn mod alt det onde. Men blev egnen lyst i band, måtte kirkeklokke tie, og egnen var for alvor i knibe.

Klokken som budbringer hører vi hvert år på smukkeste vis i Grundtvigs to samler "Det kimer nu til julefest" (1817) og "Kimer i klokker" (1856).

Troen på klokkeringningens magt førte til overdreven ringning i tide og utide. Som modvægt hertil vedtager man på Roskilde Landemode i 1579, at "Der skal allevegne gjøres faste Døre og Laase for Kirkens Klokker, at skarns uforstandige Folk ikke vanbruge Klokkerne, Kirkerne til skade, og slaa Klokkerne sønder". Vedtagelsen kunne samtidig medvirke til at forhindre afskrab af malm fra klokkerne.

Krigskunsten ødelagde kulturarven

Utallige middelalderlige klokker blev omstøbt til kanoner. Navnlige under kongerne Frederik 1, Frederik 2 og Christian 4. Det begyndte allerede i 1526, hvor Frederik 1 manglede malm til våben. Her blev der indsamlet 1180 klokker vejende imponerende 375.000 kg. Al denne ødelæggelse af kulturværdier er særlig smertelig, da kanonerne blev brugt i mere eller mindre unødvendige krige, vi som regel tabte. Kirkeklokkerne selv var mod denne brug af dem, og det er ganske vist, at klokkerne i Assens fløj ud af tårnet i protest. Men lige meget hjalp det, og igen i 1531, 1602 og 1603 blev der tvangsinddrevet i snesevis af klokker.

Som så ofte var det "udviklingen", som fældede dødsdommen over så mange kirkeklokker. I begyndelsen af 1500-tallet skete en epokegørende opfindelse i form af forladekanonen. Men datidens støbejern var ikke stærkt nok, så kanonerne eksploderede ofte i stedet for at drive kuglen frem. Men støbt af bronze fra kirkeklokkerne holdt de fint. Tiden var præget af uro efter at Christian 2 havde slået adelen i Stockholm, og nu frygtede de danske adelsmænd, at det var dem, der stod for tur. De afsatte kongen og indsatte hans farbror, Frederik 1, i hans sted.

Ud af det kom en ny (!) skat, nemlig klokkeskatten, der betød, at kirkerne kun måtte beholde én klokke. Som nævnt var den gal igen

i 1602, hvor Christian 4 indsamlede klokker. Det er et rent under, at der overhovedet er klokker tilbage fra middelalderen. De få, vi har tilbage, bliver der heldigvis passet godt på. Det er som regel sket ved, at kirkerne har anskaffet en aflastningsklokke, der ringer automatisk, mens den gamle klokke ringer sammen med den nye ved den sidste ringning inden gudstjenesten om søndagen, som det også er skik ved kirker, der har to gamle klokker (Kristeligt Dagblad den 10. april 2013).

Heldigvis blev ikke alle kirkeklokker til kanoner, så Rung-Keller kan i 1942 opgøre antallet af kirkeklokker i hver århundrede til:

1100-tallet	25
1200-tallet	49
1300-tallet	105
1400-tallet	221
1500-tallet	369
1600-tallet	391
1700-tallet	417
1800-tallet	858

Det skal også nævnes, at der i årene umiddelbart efter Nordslesvigs genforening med Danmark i 1920 blev leveret 44 klokker til erstatning for de klokker, som tyskerne havde konfiskeret til krigsformål under 1. verdenskrig. Til klokkerne blev omsmeltet 60 kanoner foræret af krigsministeriet. Et kredsløb blev sluttet.

Kirkeklokkernes indskrifter

På næsten enhver kirkeklokke findes en indskrift, som kan fortælle om helgener og gejstlige personer, hvem der har givet klokken og hvem der har støbt den. Der kan være forskellige udsmykninger og for historisk interesse-rede også meget gerne et årstal.

De første klokker har sædvanligvis ingen indskrift, men fra 1400-årene vokser indskrifternes længde. Uldall opdeler indskrifterne i tre hovedgrupper:

1. Ganske korte indskrifter med støberens navn og undertiden årstal, formler for bønner og bibelsteder.
2. Sentenser med hentydning til klokkens bestemmelse.
3. Udførlige historiske oplysninger om hvem, der har ladet den støbe, hvem der var konge, biskop, sognepræst osv.

Bikubeklokken

De første klokker var blot sammennittede plader a la kobjælder. De første egentlige malmklokker havde facon som en bikube. I Danmark er Smollerup-klokken en smuk repræsentant for denne klokkeform. Som nævnt er Smollerup-klokken omkring 900 år gammel. Ud over Smollerup-klokken findes der en bikubeklokke i henholdsvis Norge og Sverige.

Den romanske klokke

De romanske (sukkertop) klokker afløser hurtigt bikubeklokkerne og kendes fra midten af 1100-årene. Danmarks næstældste klokker er

af denne type. Her er højden længere end den største diameter. De ældste klokker af denne type finder vi i Jylland i Råbjerg Kirke, Vidstrup Kirke, Le Kirke og Urlev Kirke.

Den gotiske klokke

I begyndelsen af 1400-tallet får vi den gotiske klokke, som også er den klokkefacon, som anvendes i dag. Klokkerne har i starten en meget bred form, men får efterhånden en mere harmonisk facon. Klokken har næsten samme højde som bredde. Dette og andre forhold gør, at det nu bliver muligt at stemme klokkerne. Klokkeformen menes da også opstået som svar på den musikalske udvikling, da man nu begynder at vægte den harmoniske klang over lydstyrken.

Klokkerne på Fuglebjergene

Vi kan helt uvidenskabeligt, men nogenlunde sikkert gruppere klokkerne. Det store antal i gruppe 2 hænger sammen med et økonomisk opsving, men kan også tolkes som et folkeligt oprør mod statsmagtens fremfærd. Det store antal i gruppe 4 ser Bendt Gammeltoft-Hansen som resultatet af en vellykket salgskampagne fra klokkestøberdynastiet Gamst. Fordelingen er i store træk den samme på landsplan.

1. Meget gamle klokker fra middelalderen

1350 - Kvislemark (fra 1300-tallet)

1487 - Tystrup

1489 - Fyrendal

2. Genetablering efter konfiskeringerne

På landsplan er der tale om en veritabel bølge af nye klokker, som vi også ser lokalt. Det er sporene efter konfiskationen i starten af 1500-tallet, der skal slettes.

- 1579 - Krummerup
- 1593 - Fuglebjerg
- 1595 - Førsløv
- 1595 - Haldagerlille
- 1610 - Krummerup
- 1626 - Hårslev
- 1632 - Haldagerlille
- 1650 - Fuglebjerg

3. Udskiftning efter nedslidning

- 1721 - Ting Jellinge
- 1724 - Førsløv

4. 1800-tals omstøbning

1700-tallet er præget af manglende interesse for og pleje af vore klokker. Da Gamst begynder sit salgsarbejde omkring 1810 finder han henvend en fjerdedel af landets klokker i to-klokketkirkerne revnede og ubrugelige. Han kunne drage fra kirke til kirke og modtage ordre på omstøbninger. Han får et godt ry for at levere kraftige, nydeligt støbte og solide klokker. Desværre benytter støberiet sig af en ny klokkeprofil, der er opstået i anden halvdel af 1700-tallet og kommet til Norden sydfra, hvor forholdet mellem højde til skulder og diameter er 2:3. Gamst-dynastiet har ansvaret for

omkring 400 danske klokker, der desværre alle har ringe klanglige egenskaber.

H.C. Gamst (1737-1803) var født i Gamst ved Kolding. Han menes oplært i smedehåndværket af sin far og har derpå vandret i udlandet. Han begynder egen forretning i København 1766 og får 1782 privilegium til at udføre al slags metalarbejde til maskiner og vogne. Fra 1791 fik Gamst ret til støbning af kirkeklokker.

Sønnen Henrik Gamst (1788-1861) blev 1813 medbestyrer af virksomheden, som var videreført af H. C. Gamsts enke og bror, Johannes Christian Gamst (1751-1829). 1829 overtog Henrik Gamst den alene.

1836 optog han søstersønnen Hans Christian Lund som kompagnon, og de overdrog den 1854 til P. J. Winstrup og V. C. Gamél, fra hvem den 1872 gik over til J. H. Hellerung og J. C. Hauberg.

- 1817 - Tystrup
- 1822 - Gunderslev
- 1824 - Gunderslev
- 1839 - Kvislemark
- 1845 - Ting Jellinge
- 1852 - Hårslev
- 1864 - Fyrendal
- 1987 - Ting Jellinge

Klokkerne i de enkelte kirker

Fuglebjerg

1593 Mattias Benninck

1650 Anonym

Den ældste klokke er fra 1593. Under et ornamentbælte med vaser og engle lyder indskriften: ”Dum trahor audite voco vos ad gaudia vitæ. Mattias Benninck me fecit Anno 1593” (”Hører, naar jeg trækkes; jeg kalder Eder til livets glæder. Mattias Benninck gjorde mig Aar 1593«).

Mattias Benninck var klokkestøber i Lübeck. Han startede sin virksomhed omkring 1560. I dag kendes 43 klokker i danske kirker støbt af Mattias Benninck. Hans leverancer til Danmark strækker sig over 37 år fra 1561 til 1598.

Den usædvanligt lille klokke fra 1650 med en diameter på kun 47 cm ses til venstre. Trods størrelsen har det været en dyr og flot gave fra ejeren af Fuglebjerggård. (Foto: Flemming Bruun).

Den yngste klokke er fra 1650. Over et ornamentbælte af nedadvendte blade lyder indskriften: ”Den 30 November gof Erih (!) Herlofsen til Fvlebere Gaard denne Kloche til Fule Bere Kirrche E H C V D, Anno 1650” (frit oversat: ”Erih Herlofsen, Fuglebjerggård, gav denne klokke til Fuglebjerg Kirke år 1650”).

Fyrendal

1489 Oluf Kegge og Johs. Poulsen

1864 Gamst & Lunds Eftf.

På klokken fra 1489 er indskriften ”H S Maria, Anna, Rex Jasper, Rex Melchior, Rex Baltazar, Anno D8omin)ni med lxxxix (in) profesto visitas(i)o(n)is; plebanus dominus Olaus Martine” (”Jesus, Maria, Anna, Kong Jasper, Kong Melchior, Kong Baltzar, i det Herrens år 1489 på dagen for besøgens Fest (1. Juli) Sognepræst Oluf Mortensen”). På klokkelegemet er anbragt fem brakteater (ensidigt præget mønt, egentlig fra latin = tynd metalplade) i korsform og ved siden heraf støbejernsmærkerne for Oluf Kegge og Hans Poulsen.

Klokken fra 1864 er en af de utallige (brutale) omstøbninger af gamle klokker. På denne står på den ene side ”Den gamle Klokke. Hans Kongelige Majestæts- og Canceliraad, den højmægtige og velbårne salige Herre Diderik Fuiren, Friherre til Fyrendal etc. hans efterladte friherreinde, højjædle og velbårne

frue, Fru Margrethe Elers hafver ladet denne klokke støbe 1693 N IS K” (N IS K = Nicolaus Jørgensen, Kalundborg). Desuden våben for Fuiren og Elers. Og på den anden side står ”Den nye klokke. Da den 1693 støbte klokke beskadiges ved ringning over højsalig Kong Frederik den 7de i December 1863, omstøbtes den i året 1864 under Grevskabets daværende besidder. L.H.C.H. Greve af Holstein med hans kiere Hustrøe grevinde Bodild Mimio, f. Wartmann”. Forneden står rundt om klokken ”Flittig du på vante vis højt til herrens hus indbyde Præst og Sogn til herrens pris, kirkeklokke højt du lyde”. Det er den eneste Gamst-klokke på Fuglebjergene med egentlig tekst.

De 2 klokker i Fyrendal med Gamst-klokken fra 1864 til højre med den lange tekst. Foto: Flemming Bruun).

Om den oprindelige klokke fortælles, at Diderik Fuiren døde i august 1686 kun 30 år gammel, men enken fortsatte med at være gavmild mod kirken. 1688 fik kirken en sølvbeslået alterbog og i 1693 den kirkeklokke, der siden blev omstøbt. Sagnet lyder, at en adelsdame på Fuirendal skulle pyntes til kirkegang af sin kammerpige, som imidlertid ikke kunne gøre det godt nok. I vrede bandt hun pigens til en opvarmet kakkelovn og gik i kirke. Ingen hørte pigens skrig, og hun brændte ihjel. Adelsfruen fik samvittighedskvaler, og alle vegne hørte hun pigens skrig. Som afbigt lod hun sine smykker og sølvtøj smelte sammen til malm til en kirkeklokke, og derfor har klokken i Fyrendal kirke i dag en særlig smuk klang.

Det er en smuk historie, men alle mulige forsøg med at blande sølv i malmen har ikke givet en bedre klang.

Førslev

1595 Borchart Quellichmeyer Gelgeter

1724 Henrik Tessien

På klokken fra 1595 står der mellem korsblomster ”Lave Bek til Førsløf lodt thene Klocke støbe til hans Soyne(!) Kircke Førsløf Kircke som handt oc hans Arffinge hafver jus patronatus N(!) verbum Domini manet in eternum. Borchart Gelgeter me fecit 1595” (”Herrens Ord bliver i Evighed. Borchart Gelgeter gjorde mig 1595«). Der er desuden en liggende hjort samt våben for Beck og Grubbe.

Borchart Quellichmeyer Jensen, også kaldet Gelgeter og Gelgiesser (gulstøber), blev født i ca. 1565 og virkede som kgl. bronzestøber i København fra 1588 til sin død i 1613. Der er endnu ca. 74 af hans fine klokker i drift i Danmark og 23 i Skåne, Halland og Blekinge.

Klokkerne i Førsløv kirke med den ældste til venstre. (Foto: Flemming Bruun).

På den nye klokke er der de ofte sete akantusblade (akantusplanten hører hjemme i det sydlige Europa, hvor plantens blade var forbillede for søjlehovedet på de korintiske søjler i antikkens græske templer). Herunder "Gloria Deo in excelsis. Me fudit Henr: Tessin: civ. Hafniensis Ao MDCCXXIV" ("Ære være Gud i det høje. Henrik Tessin, Borger i København, støbte mig Aar 1724").

Desuden "In fusionem campana(!) quam temilo(!) Førsléfiano donavit illustrissimus atque excellentissimus dominus d(omi)nus Ca-

rolus Adolphus de Plessen s:r:mtis concillianus(!) intimus: ord: Dann:e:avratus s:r:c:prin: Caroli a ministris supremus cum gratia excellentiæ sua Petrus Claussen" ("Til Støbning af den Klokke, som den berømmelige og udmærkede Herre, Hr. Carl Adolph v. Plessen, hans kgl. Majestæts Gehejmerraad, Ridder af Dannebrog, hans kgl. Højhed, Prins Carls Overkammerherre, gav til Kirken i Førsløv, [har] med hans Exellences Naade Peder Clausen [bidraget?]"). Herover Plessen-våbnet.

Gunderslev

1822 J. C. og H. Gamst

1824 J. C. og H. Gamst

Indskrifterne er korte og kontante. På den første står "Støbt af I. C. & H. Gamst, Kjøbenhavn 1822" og på den anden "Støbt af I. C. & H. Gamst, Kjøbenhavn 1824". Skønt begge klokkerne er blandt de yngre, er de begge så medtagne og slidte af ringningen, at man har drejet dem 90° for at udsætte det tidspunkt, hvor de må udskiftes.

De to Gamst-klokker i Gunderslev kirke, hvor et stort stykke er knækket af klokken til venstre. (Foto: Flemming Bruun).

På den ene af 2 tidligere klokker skal der have stået "Help Ihesus, Maria, Anna oc Sante Vitus".

Haldagerlille

1595 Jens Hansen
1632 Felix Fuchs

Kirkens ældste klokke har som mange andre klokker et bladornamentbælte. Herunder lyder indskriften "Werbum Domini manet in eternum. Ano MDXCV Jens Hansøn" ("Herrens ord bliver i evighed. År 1595 Jens Hansen"). Under indskriften er yderligere anbragt to ens cirkelmedaljoner med en engel, som foran sig holder et skjold med en pelikan. Omkring medaljonerne ses indskriften "PB Arum M Larens". Mellem medaljonerne er der to bomærker med bogstaverne NN og IH.

Den ældste klokke i Haldagerlille, hvor inskriptionen er under bladornamentbæltet. (Foto: Flemming Bruun).

Den yngste klokke hænger på en gammel klokkestol af eg. Over et bælte af store, nedadvendte enkeltblade lyser indskriften "H Peder Andersen Sogne Prest oc Peder Jensen oc Hanns Jackopsen Kercke Verge".

Hårslev

1626 Felix Fuchs
1852 H. Gamst & H. C. Lund

På den gamle klokke står der mellem en liljefrise og en løvværksfrise "Aus den Fevwer bin ich geflosen, Felix Fuchs hat mich gosen, Anno 1626".

*Hårslev kirke. Klokken fra 1626 ses til højre.
(Foto: Flemming Bruun).*

På den nye klokke ”Støbt af H. Gamst & H. C. Lund i Kiøbenhavn 1852”.

På den omsmeltede klokke stod ” Durch das Feuer und Hitze bin ich geflossen Meister Claus von Dam hat mich gegossen. Anno 1643”.

Krummerup

1579 Anonym

1610 Borchart Quellichmeyer Gelgeter

På 1579-klokken står under korsblomstfrise ”Werbum Domini manet in eternum; lodt Her Mons N oc Mortin Andirsin oc Hans Skoning Kirkiveri til Kromerop Kirki støbe dene Klocke Aar MDLXXIX”. («Herrens Ord bliver i Evighed»).

Lyden fra Krummerup Kirkes store klokke fra 1579 kan stadig nydes i sognet. (Foto: Flemming Bruun).

På 1610-klokken står mellem bueslagsfrise med liljespidser og grenfyld og en palmebladsbort ”Convoco viventes quando fit concio sacra, Defleo defunctos cum tumulantur humo. Borchardt Gelgiesser me fecit anno Domini 1610. Verbum Domini manet in æternum” (“Jeg sammenkalder de levende, naar der skal være et helligt møde, jeg græder over de døde, når de begravnes i Jorden. Borchardt Gelgiesser gjorde mig i Herrens år 1610. Herrens Ord bliver i Evighed”).

Med tværmål på henholdsvis 100 cm og 114 cm er der tale om 2 bemærkelsesværdigt store klokker i Krummerup, hvilket understreger, at

Krummerup var det store sogn med præstegården og Fuglebjerg blot et lille annekssogn.

Kvislemark

1350 Anonym

1839 H. Gamst & H. C. Lund

Kvislemark Kirke indtager en fornem position ved at have en klokke fra 1300-tallet (det anførte 1350 er blot en ledetråd, vi kender ikke det præcise årstal). Der er kun omkring 100 så gamle klokker tilbage i Danmark, så det er en sjældenhed, der skal værnes om.

Indskriften på klokken lyder "O rex glorie, Chr(ist)e, veni cum pace" ("O Ærens Konge, Kristus, kom med Fred"). Under indskriften ses fire seksdelte, reliefstøbte, rosetagtige prydelser, hvorimellem der er et kors dannet af fem møntaftryk. Klokkens hanke har tovsno-ninger.

Den meget gamle, smukt dekorerede klokke i Kvislemark. Bemærk den slanke krop. (Foto: Flemming Bruun).

Den yngste klokke har indskriften "Støbt af I. C. og H. Gamst Kiøbenhavn Anno 1839" samt "Gades wort blift in ewichtc Iochim Sterues brach in ut klom" ("Guds Ord bliver i Evighed Jochim Sterves? ...").

Ting Jellinge

1721 Freidrich Holtzmann

1987 Petit & Fritsen

På den gamle klokke står mellem løvværksfriser med kvindefigurer "Gloria in excelsis Deo; me fecit Friderich Holzman Hafniæ 1721" ("Ære være Gud i det Høje; Friderich Holzman gjorde mig i København 1721"). Klokken afløste en tidligere klokke, som var revnet.

Klokken fra 1987 er uden konkurrence egnens yngste klokke. Den er støbt af Petit & Fritsen, et hollandsk firma med rødder tilbage til 1660, som sammen med N. V. Eijsbouts, Asten og Pierre Paccard, Annecy i vor tid er helt dominerende på i hvert fald det danske marked for kirkeklokker.

Egnens yngste klokke i Ting Jellinge er blot 32 år gammel. (Foto: Flemming Bruun).

Nyholm nævner i "Kirkeklokker i Danmark - En registrant" en tredje klokke fra 1845 H. Gamst & H. C. Lund med indskriften "Støbt af H. Gamst og H. C. Lund, København" og videre "HIS ADH Anno 1845". Klokken skulle være støbt af to små klokker samt en gårdklokke fra Gyldenholm. Vi kan blot konstatere, at denne klokke ikke længere findes i kirken.

Tystrup

1487 Oluf Kegge & Johannes Pavli
1817 J. C. & H. Gamst

På den gamle klokke står "mcdrxxxvii, avc benedicta mnnnddbbbxxo". Indskriften har

mange støbefejl. Man mener, den må tydes som "1487. Hil dig du velsignede". En del andre bogstaver giver ingen mening, hvilket også ses på andre klokker. Der er indsat segl for klokkestøberen Oluf Kegge. Der ses yderligere et støbermærke, så det fremgår, at klokken er støbt af Oluf Kegge og Hans Poulsen.

På den nye klokke står blot "Støbt af I. C. & H. Gamst i København 1817".

Gamst-klokken til venstre, som tydeligt har en kortere krop i forhold til omkredsen end den gamle klokke. Herved kunne der spares malm, men desværre gav de ændrede proportioner en ringere lyd. (Foto: Flemming Bruun).

En tidligere klokke menes støbt af Peder Lytzen, som kun kendes for en klokke fra 1708 i Hejninge Kirke.

Man har viden om, at kirken i 1647 havde en messe klokke.

Efterskrift: Kirkeklokker på en anden måde

”Da stedets godsejer skal begraves, finder man i hans gravsted liget af en mand, der øjensynlig har ligget der i flere måneder.” Og så er handlingen ellers i gang i Dorothy L. Sayers både hyggelige og hårrejsende kriminalroman, hvor historiens mysterium er nært knyttet til byens middelalderlige kirkeklokker, hvis toner klinger gennem handlingen som akkompagnement til de uhyggelige begivenheder. Bogen kan stærkt anbefales som en supplerende beskrivelse af de gamle kirkeklokker.

Kilder:

Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg., Gyldendal 1979-84.
Else Roesdahl (red.): Dagligliv i Danmarks middelalder, Gyldendal 1999.
F. Uldall: Danmarks middelalderlige kirkeklokker, 1906.
C. Nyrop: Om Danmarks Kirkeklokker og deres Støbere, Thiele 1882.
Store Nordiske Konversationsleksikon. Bind 13, Bagge 1920.
Kulturhistorisk Leksikon for nordisk middelalder, Bind 8, Rosenkilde og Bagger 1963.
P. S. Rung-Keller: Danske Sognekirkers Klokker og deres Støbere, J. H. Schultz 1943.
Hans Nyholm: Kirkeklokker i Danmark, Hikuin 1996.
Jørgen Slettebo (red.): Klokker, Arv og Eje 1983-84, Dansk Kulturhistorisk Museumsforening.
Bendt Gammeltoft-Hansen: Den danske kirkes klokketraditioner, Privattryk 1999.
Kristeligt Dagblad 16/3 2013, 10/4 2013 og 1/3 2018.
Hjemmesider:
fuglebjerg-tystrup-haldagerlille-kirker.dk
maarsletegnsarkiv.dk
de.wikipedia.org/wiki/Matthias_Benningk
knud-olfert.dk
tornemark.dk/kirker
danmarkskirker.natmus.dk

Tak

Tak til organist og klokkerådgiver Erik Kure for inspiration til artiklen samt ikke mindst til kirkerens personale, som meget venligt har hjulpet til ved fotografering af klokkerne.

Præstehistorier fra Kvislemark

af Bertel Hansen

Kvislemark og Fyrendal sogne har haft fælles præst i hvert fald siden før Reformationen - formentlig meget længere. Fyrendal hed oprindelig Vindinge og var indtil omkring 1650 hovedsogn med præstegård i den nu nedlagte landsby af samme navn.

Præstetavlen i Kvislemark Kirke.

Ejeren af Vindingegård, Gunde Rosenkrans, nedlagde landsbyen og inddrog jorden under sin hovedgård, og sognepræst Frederik Andersen Klyne måtte flytte til Kvislemark, hvor han fik overladt en gård med et ganske betragteligt jordtilliggende. Alt tyder på, at der var tale om et godt embede med solide indtægter. I 1677 blev Vindingegård ophøjet til et baroni med navnet Fyrendal, som nu er blevet moderniseret til Fyrendal.

Præstetavlen tæller 28 navne siden 1520. En af disse, Poul Brodersen (1922-1931), betegnes som domprovst, hvad han dog først blev efter sit virke i Kvislemark-Fyrendal, mens Guillamore Hansen (1885-1900) betegnes som provst - men det var et embede, han havde bestridt før sin tid i Kvislemark. Præsterækken tæller i øvrigt flere andre provster, nemlig Povl Jensen Kolding (1608-1622), Frederik Klyne (1622-1657), Mads Holm (1706-1738), Johan Mentzer (1738-1756), Jacob Hviid (1756-1766) og Tom Nielsen (1972-2003), som har været provster i henholdsvis Flakkebjerg Herred, Øster Flakkebjerg Herred og Skælskør provsti samtidig med, at de fungerede som sognepræster i Kvislemark-Fyrendal.

Ud over de 28 navne på præstetavlen er der oplysninger om yderligere tre præster, nemlig Niels Hemmingsen, hvis navn er nævnt i et brev fra 1387, en kapellan Jens Madsen, som tillige var provst i Flakkebjerg Herred omkring 1460, og Oluf Mortensen (Olaus Martini), hvis navn står på Fyrendal Kirkes ældste klokke fra 1489.

Vi kender ikke historien om alle 31 præster, og denne artikel omhandler kun et fåtal af de præster, som har virket i sognene.

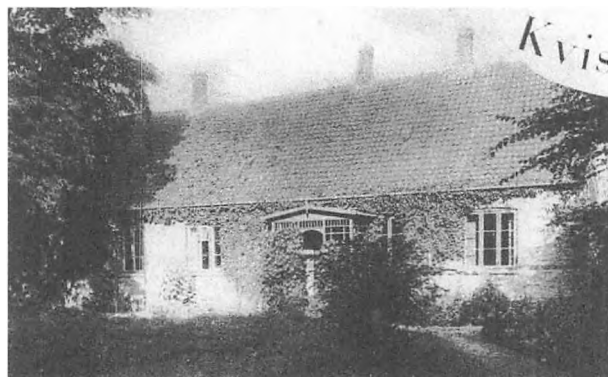
Præstegården

Præstegården i Vindinge lå tæt ved Kirken. Den var en af 19 gårde i landsbyen.

Præstegården i Kvislemark (nu Hindholmvej 61) ligger vest for kirken og fik efter udskiftningen omkring år 1800 et areal på 2.079,770 kvadratalen, svarende til ca. 148 tdr. land eller 81 ha - altså en gård, der var væsentlig større end en gennemsnitlig bondegård på egnen, men den fik også tillagt jorden fra to bøndergårde og beholdt samtidig et areal med mose og skov ved Tornemark Lung på 7½ tdr. land eller ca. 4,2 ha. Præstegårdens areal blev dog reduceret kraftigt, bl.a. ved udstykning til statshusmandsbrug i begyndelsen af 1900-tallet. I 2018 udgør arealet 14,5 ha, hvortil kommer nævnte skov- og moseareal på 4,2 ha.

*Kvislemark præstegård.
Fotoet er antagelig fra omkring 1930.*

*Kvislemark præstegård set fra haven.
Udsnit af postkort omkr. 1900.*

Den oprindelige præstegård i Kvislemark var opført omkring 1650 i bindingsværk af egetræ. Stuehuset brød i brand i 1861, hvorefter det nuværende stuehus blev opført på samme

sted. Længerne mod syd og øst, som bl.a. rummede forpagterens bolig, brændte omkring 1949 og blev genopført som en selvstændig bebyggelse, som nu har adressen Hindholmvej 63.

I 2013 blev der konstateret angreb af skimmelsvamp i præstegårdens stuehus. Præsten måtte fraflytte huset, som siden har henstået ubeboet og ubenyttet. I skrivende stund er der ikke truffet beslutning om bygningens fremtid.

De første præster

Den ældste klokke i Fyrendal Kirke bærer indskriften: "IHS, Maria, Anna, Rex Iaspar, Rex Melchior, Rex Balthazar, Anno D.ni mcdlxxxix i profesto Visitasois; plebanus dominus Olaus Martini" ("Jesus, Maria, Anna, Kong Jaspar, Kong Melchior, Kong Baltazar, i det Herrens År 1489 på dagen før Besøgelens Fest; sognepræst Hr. Oluf Mortensen"). Indskriften beviser kun, at Hr. Oluf var sognepræst i Vindinge i 1489. Noget kunne tyde på, at han har bekostet klokken. Men ellers ved vi intet om ham. Den første præst på præstetavlen hedder Søren Mortensen (1520-1539). Årstallene fortæller os, at han begyndte som katolsk præst i 1520 og fortsatte som protestantisk præst efter Reformationen i 1536. Om Jacob Hynd (1554-1567) anføres i Wibergs

præstehistorie, at han var adelig. Hans efterfølger Matias Olesen Ægesborg (1567-1582) døde i 1585 og blev begravet under gulvet i Fyrendal Kirke og hans gravsten skulle have ligget ved tårnets sydvæg.

Den lærde præst - Povl Jensen Kolding (1608-1622)

Navnet Kolding havde han ikke fra sin fader, men fra købstaden Kolding, hvor han kom til verden onsdag før påske den 22. marts 1581. Forældrene var Jens Povlsen, født ca. 1540, og Magdalene Arentzdatter, som blev gift i 1578. Jens Povlsen var rådmand i Kolding, hvor han også beklædte hvervet som tolder. Magdalene var købmandsdatter, hendes slægt stammede fra Westfalen i det vestlige Tyskland. At Jens Povlsen var rådmand, altså medlem af byens råd, må være udtryk for, at han nød stor anseelse i byen. Uheldigvis kom Jens Povlsen i sin egenskab af tolder til at skylde Kongen et beløb. Det menes, at denne resistance var opstået uforskyldt, men Jens Povlsen mistede sit hverv som tolder i begyndelsen af 1592, og senere samme år afgik han ved døden. Hustruen døde i 1602.

Ved Povl Jensens dåb var der hele 7 faddere. Blandt disse var Koldings borgmester Hans Skriver, kongens kansler (nærmest udenrigsminister) Niels Kaas samt adelsmændene

Ludvig Munk og Johan Rud. Den lille Povl blev sat i latinskolen i Kolding, Dronning Dorotheas Skole, hvor han gik til sit 13. år. Faderen døde som nævnt i 1592, da Povl var 11 år. I 1594 sørgede Niels Kaas for, at den faderløse dreng blev sat i Sorø lærde Skole, forløberen for Sorø Akademis Skole, hvor han var discipel i 6 år. I året 1600 blev han som student indskrevet på Københavns Universitet. Først boede han hos mester Hans Stefansen, som tidligere havde været lærer på Den lærde skole i Sorø, men nu var blevet professor. Siden fik han ophold hos sin farbror Iver Povlsen, som havde været borgmester i København. Som så mange andre studenter drog også Povl på en udenlandsrejse, og det allerede i 1601. Professor Hans Stefansen gav ham et vidnesbyrd med på vejen, hvori bl.a. stod: *"Der findes meget faa som han, der dels ved Naturens Godhed, dels ogsaa med den rette Fremgangsmaade og ved stadig Flid og Arbejde stræber efter den sande Dyd i Livet og med Dydens og Ærlighedens Ros foragtede de Ting, som fører bort derfra, bestræber sig alvorligt efter at omfatte med Aanden. Disse ere værdige til saa meget desto større Velvilje og Gunst fra alle gode Menneskers Side..."*

Med disse ord, skrevet på latin, drog Povl først til Tyskland og derefter til Østrig, hvor

han i Prag omkring Sankt Hans traf sammen med den berømte danske astronom Thyge Brahe, som fire år tidligere havde forladt sit fædreland efter en uoverensstemmelse med kongen. Povl tjente som student hos Thyge Brahe, indtil dennes død den 24. oktober 1601. Povl var til stor hjælp og opmuntring for Thyge Brahe i hans sidste tid, han var til stede ved hans dødsleje, og han skrev et hyldestdigt til ham på latin. Efter Thyge Brahes død drog Povl videre til Italien, hvor han opholdt sig i Ferraro og Rom. På hjemvejen studerede han i Wittenberg. I foråret 1604 var han tilbage i København, men han blev hurtigt antaget til at følge rigsmarsk (hærfører) Sten Maltessen Sehested på en rejse til kurstedet Karlsbad med de mineralholdige kilder. I efteråret 1604 var han igen i København, hvor han disputerede ved universitetet for magistergraden over emnet "Muligheden for Forudsigelse".

I 1605 blev han i en alder af kun 24 år udnævnt til rektor for den lærde skole i Aalborg. Tre år senere repræsenterede han gejstligheden i Aalborg ved højtidelighederne i anledning af prins Christians (Christian den 4.s ældste søn) udvælgelse til tronfølger. På sin tur til København traf han Vilhelm Dresselberg til Vindingegård (nu Fyrendal) og den kongelige sekretær Niels Krag til Agerkrog,

som havde patronatsretten til Vindinge og Kvislemark kirker. Begge må åbenbart have fået stor sympati for den unge magister, som den 11. juli 1608 blev kaldet til sognepræst for de to sogne. Før dette havde Povl Jensen Kolding søgt at blive professor Hans Stefansens efterfølger, men han tabte ved den endelige afstemning.

Povl Jensen Kolding fulgte tidens skik og giftede sig med sin forgængers enke, Johanne Pedersdatter, som var datter af en skomager fra Malmø. Hun havde med sin afdøde mand Rasmus Jensen fået fire børn, hvoraf kun en var i live, nemlig Daniel Rasmussen, som siden blev præst for et par sogne i Skåne.

Hr. Povl var præst i de to sogne i 14 år. Vi ved intet om, hvordan menigheden har opfattet hans virke. Han har uden tvivl røgtet sit embede eksemplarisk, - holdt gudstjenester, døbt børnene, forrettet vielser og kastet jord på de afdøde. Og så skulle han selvfølgelig passe sit landbrug - præstegården, som næppe har været meget anderledes end landsbyens fæstegårde, med dyrehold og et utal af lange agerstrimler, hvor der blev dyrket korn til menneske- og dyreføde. Præsten havde karle og piger til det grove arbejde, men han har givet selv ledet arbejdet på sit landbrug, lige-

som præstekonen tog ansvaret for sin husholdning. Som en af de få i sognene, der kunne læse og skrive, havde han som sognepræst nogle administrative pligter. Derudover arbejdede han ihærdigt med sproglige og kirkehistoriske studier. I 1615 blev han tillige provst over Flakkebjerg Herred. Et par år senere blev herredet delt i to, hvorefter Povl Jensen Kolding fortsatte som provst i Øster Flakkebjerg Herred.

På prædikestolen i Fyrendal Kirke står årstallet 1611. Prædikestolen er bekostet af Vindingegårdens ejer, Vilhelm Dresselberg, men nok på foranledning af sognepræsten. Måske var prædikestolen en gave til kirken som en slags aflad for Dresselbergs hårde fremfærd over for bønderne i Vindinge. I 1609 forsøgte han at få nedrevet landsbyens gårde for at inddrage jorden under godset - rent faktisk havde han nedrevet omtrent halvdelen af landsbyens 19 gårde, men hr. Poul fik ham til at stoppe udslættelsen af landsbyen, og det skulle være sket i mindelighed, uden at der opstod fjendskab mellem godsejeren og præsten. Det hører med til denne historie, at Dresselberg var et meget hidsigt gemyt, og en myte fortæller, at han fik skyld for at have dræbt en af sine tjenere, hvorfor han måtte rømme til udlandet. Der er nu ikke noget bevis for, at dette skulle være sandt. Landsbyen Vindinge blev helt

nedlagt omkring 1650, hvor de resterende gårde, præstegården inklusive, blev nedrevet og jorden inddraget under godset. Men på dette tidspunkt var både Dresselberg og Poul Jensen Kolding døde.

I februar 1622 udstedte kong Christian den 4. ordre om, at Povl Jensen Kolding skulle udnævnes til præst ved Herlufsholm Kirke og forstander ved Herlufsholm Skole. Det bekom skoleherren ved Herlufsholm ganske vel. Det var nemlig Palle Rosenkrans, som på Sorø lærde Skole havde nydt godt af hans lektiehjælp. Den 1. maj 1622 tiltrådte Povl Jensen Kolding sit nye embede.

Herlufsholm var på dette tidspunkt i en dårlig forfatning, og den nye forstander fik til opgave at bringe skolen og godset på fode igen. Her kunne Povl Jensen Kolding bevise, at han også besad praktisk dygtighed. Han fik lov til uden indblanding at styre stiftelsens økonomi. Han sørgede for at øge indtægterne, forbedrede bygningerne, opførte et portparti med nye boliger til ridefoged og ladegårdsfoged. Til disciplene blev indrettet bekvemme værelser og en smuk undervisningssal, så det ikke længere var nødvendigt at bruge spisestuen til undervisningsformål. Ydermere forøgede han jordegodset ved tilkøb. Efter ni år på posten som forstander kunne Povl Jensen Kolding

konstatere, at målet var nået, - og antallet af disciple var kommet helt op på 80, et tal som først blev overgået et par hundrede år senere. Men han følte sig også tynget af arbejdet, og han skrev derfor til skolepatronen Christoffer Ulfeldt til Svendstrup, at han ønskede sig fritaget for forstanderembedet og ønskede at hellige sig præstegerningen ved Herlufsholm Kirke. Den 7. september 1631 blev han entlediget - det betyder afskediget - fra forstanderstillingen. Han flyttede nu til Lille Næstved og passede sit præsteembede til sin død den 18. oktober 1640. Hustruen døde 8 dage senere. Begge blev begravet i Herlufsholm Kirkes kor. På ligstenen stod: *"Her hviler hæderlig og højlærd Mand Salig Mag. Povel Jenssen Colding, fordem Sognepræst og Forstandere her til den adelige fri Sted Herlovs-holm og Provst i Øster Flakkebjerg Herrit med sin Hustrue, hæderlig og dydig Matrone S. Johanne Peders-Datter, som begge døde og blev begravne d. 30. Oktober 1640. - Gud give dem paa Dommedag en glædelig Opstandelse"*. I Kirken er ophængt en tavle med en lignende indskrift.

Povl Jensen Kolding skrev selv en kort beretning om sit liv, som han indledte med et citat fra Davids salme nr. 119: *"Gør vel imod din Tjener, at jeg maa leve, og jeg vil holde Dine*

Ord. Oplad mine Øjne, at jeg maa se de underfulde Ting i din Lov. Jeg er fremmed paa Jorden, skjul ikke Dine Bud for mig". Selv om han opnåede store resultater og var højt respekteret af sin samtid, havde han en ydmyg tilgang til sin tilværelse og sine embeder.

Povl Jensen Kolding havde et omfattende forfatterskab, og enkelte bøger fortjener en omtale. I 1614 udgav han "En Kirkehistorie", som i modsætning til andre videnskabelige værker på den tid var skrevet på dansk. Værket handler om den lutherske reformation, som fandt sted omkring 80 år tidligere. I 1622 udgav han "Etymologicum Latinum", en latinsk betydningsordbog på næsten 1500 sider med en tilhørende ordbog - latin-dansk. Endvidere udkom fire år senere "Dictionarium Herlovianum", som betegnes som en latinsk ordføjningslære. Dette værk er på 726 sider.

Povl Jensen Kolding og hustruen Johanne Pedersdatter fik sammen 8 børn. Ingen af disse tog navnet Kolding, men derimod navnet Vinding efter deres fødested Vindinge. En af sønnerne var den navnkundige professor Rasmus Povlsen Vinding, som bl.a. er kendt som hovedforfatter til Christian den 5.'s Danske Lov.

Samme Rasmus Vinding lod i øvrigt - 30 år efter faderens død - dennes lig føre til Køben-

havn og indsætte i Vor Frue Kirke, hvor Rasmus Vinding var kirkevæрге. Dette skete angivelig for at hædre faderens minde. Der kunne næppe heller ske nogen afdød en større ære end at blive bisat i Vor Frue Kirke. Povl Jensen Koldings grav er der ikke spor af længere. Vor Frue Kirke nedbrændte i 1728, blev genopført og indviet i 1738. Under Københavns bombardement i 1807 ramte en af englændernes brandraketter kirkens tårn, som blev antændt og faldt ned i kirkens skib, som totalt udbrændte. Den nuværende Vor Frue Kirke blev indviet i 1829.

Frederik Andersen Klyne (1622-1655)

Frederik Klyne var søn af en velhavende købmand og vintapper i Ribe, Anders Sørensen Klyne. Fra 1588 var han tillige rådmand i Ribe. Hans levned var ikke ganske uplettet, idet han i et drikkelag i sin ungdom (1573) havde dræbt en rådmands søn med sin kniv. I 1598 deltog han i et drikkelag i Ribe bispesgård hos sin svigersøn, biskop Peder Hegelund. Heri deltog også herredfogeden i Gørding Herred. Herredsfogeden truede Anders Klyne med sin sværd. Klyne parerede med sit spyd, og den berusede herredsfoged mistede balancen og sårede Klyne, som døde fire dage senere i en alder af 48 år. Herredsfogeden blev først dømt fredløs, men denne dom blev

senere annulleret, og der blev indgået forlig med Klynnes enke, Kirstine Lauridz Tøgersdatter, som drev forretningen videre indtil sin død i 1634. Det gik heller ikke så godt med Frederik Klynnes brødre. Hans ældste broder blev dræbt under et slagsmål på skibsbroen i Ribe, en anden broder blev såret under et værtshusslagsmål uden for Hamborg og døde efterfølgende, og en tredje bror blev halshugget for mordet på sin søsters svigerfader.

*Frederik Andersen Klyne.
Udsnit af epitafium i Fyrendal Kirke.*

Frederik Klyne slægtede ikke sin far og sine brødre på. Han drog til Tyskland, hvor han studerede ved forskellige universiteter, inden han i 1615 tog magistergraden ved Københavns Universitet. Fra 1617 til 1622 var han slotspræst ved Frederiksborg Slot. I 1622 blev

kaldet som sognepræst i Vindinge-Kvislemark ledigt. Frederik Klyne søgte embedet, men sagen måtte afgøres ved en lodtrækning, som faldt ud til Klynnes fordel. Det var i Frederik Klynnes tid, at præstegården i Vindinge blev nedlagt og inddraget under herregårdens jord, og at en ny præstegård blev opført i Kvislemark. Klyne havde selv indflydelse på placeringen af præstegården i Kvislemark. Han skriver i hvert fald til ejeren af Vindingegård, Gunde Rosenkrans, at han ønsker præstegården lagt i Kvislemark på et belejligt sted, ”hvor jeg ved Gaarden igen kan bekomme saa gode Frugthaver, Humlehaver, Kaalhaver som paa dette Sted, og at Gaarden, Husene med al sin Tilhøring, Lofte, Vinduer, Laase, Dørre, Staffering, Broer, Jordkielder og Brønde bliver forfærdiget, at jeg derudi kand forfløtte, før Mageskiftet finder Sted”.

Frederik Klyne efterfulgte i øvrigt Povl Jensen Kolding som provst i Øster Flakkebjerg Herred.

Frederik Klyne var gift to gange, først med Margrethe Pedersdatter Munk, som døde allerede i 1621, derefter med Lisbeth Andersdatter, med hvem han fik sønnen Anders Klyne. Han blev ordineret som medhjælper hos faderen med successionsret, dvs. han var udpeget til at efterfølge sin far. Frederik Klyne døde i

1655, hvorefter Anders Klyne overtog embedet.

Frederik Klynes epitafium hænger i Fyrendal Kirkes kor på nordvæggen.

Frederik Klyne blev begravet i Vindinge Kirke, hans gravsten lå så sent som i 1896 ved sydvæggen i tårnrummet, men den findes ikke længere. Derimod hænger der i kirkens kor et epitafium, som skulle være udført på Abel Schrøders værksted i Næstved, og hvis hovedfelt er et billede af Frederik Klyne, hans to hustruer, tre sønner og fire døtre. På rammens sider er figurer af Moses og Johannes Døberen. Øverst en tekst fra Jakobs brev: ”Salig er

den mand, som holder prøvelse ud; thi når han har bestået prøve, skal han få livets krans, som Herren har forjættet dem, der elske ham”. Nederst en tekst, som fortæller, at epitafiet er bekostet af sønnen Anders Klyne.

Anders Klyne afløste som nævnt sin fader. Han døde i allerede 1686. To af hans døtre blev gift med sognepræster i området, Margrethe med præsten i Førslev og Karen Marie med præsten i Hyllested-Venslev.

Didrik Larsen Grubbe (1687-1702) - gods-ejerpræsten

Didrik Larsen Grubbe, f. 1653, var søn af en skrædder i Store Heddinge. Hvorfor han fik navnet Grubbe er lidt af en gåde, for der er intet slægtskab med adelsslægten Grubbe. På en forsvunden tavle i Boeslunde Kirke har stået om hans forældre ”den ærlige og velagtbare dannemand Lauritz Andersen, indvåner i Store Heddinge, og den dydige matrone Anna Pedersdatter, deres ægtesengs grøde”. Didrik Grubbe var elev på latinskolen i Køge og blev indskrevet på Københavns Universitet 1678 som Dieterius Laurentii Grubbe. 1680 blev han huslærer på Harrestedgård hos vicekansler Holger Vind. Han skrev digte og især salmer og udgav i 1684 en salmesamling. I 1686

blev han magister og derefter kaldet til sognepræst for Kvislemark og Fyrendal menigheder.

Han bevarede stadig forbindelsen til Harre-
sted – til fru Margrethe Gjedde og hendes
børn. Holger Vind levede ikke mere. Blandt
børnene var Anne Elisabeth Vind, født 1666.
Didrik Grubbe og Anne Vind blev forelskede
og ønskede at gifte sig, men hendes moder
satte sig imod. Men Kongen (Chr. 5.) gav ef-
ter ansøgning parret tilladelse til at gifte sig
hjemme uden forudgående trolovelse og uden
lysning fra prædikestolen. 6. oktober 1690
stak Anne Vind af og søgte til Kvislemark
Præstegård, hvor herredsprovst Povl Muncks-
gaard fra Herlufsholm viede parret i præste-
gårdens stue i overværelse af degnen fra Kvis-
lemark, præsten og degnen fra Hårslev og
Didrik Grubbes søster. Bønderne i Kvisle-
mark var på vej ud at hugge brænde i skoven
til trækul – men blev budt til bryllupsgilde
med mad og øl. Kusken fra Harre-
sted havde senere på dagen et ærinde i Kvislemark og fik
besked med hjem om giftermålet. Margrethe
Gjedde blev meget vred, og der fulgte nu op-
hidsede breve fra Harre-
sted til Kvislemark og
breve i den anden retning, som forsøgte en
forsoning. Margrethe Gjedde indstævnedes sin
datter og svigersøn for birketinget i Harre-
sted

for at få folkene til at vidne om Annes ”afvi-
gelse fra Harre-
stedgård”. Det kom frem, at
Didrik Grubbe havde aflagt jomfruen besøg,
uden at moderen var til stede, og at jomfruens
tøj og klæder var forsvundet fra Harre-
sted da-
gen før flugten, og at man på selve dagen
havde set jomfruen gå bort i sin daglige slå-
brok. Nogen havde også set en vogn køre til
Kvislemark. Sagen fortsatte ved Fyrendal
Birketing tre uger senere. Her var indkaldt
en masse vidner - 3 karle og 3 piger fra præ-
stegården og alle bønderne fra Kvislemark.
Alle bedyrede, at de på forhånd intet kendte
til præstens planer om giftermål. Margrethe
Gjedde klagede nu til Kongen over sin sviger-
søn, som efter hendes mening havde forlokket
og bortført Anne Elisabeth, og over provsten,
fordi han havde foretaget vielsen. Der blev
nedsat en kommission, bestående af biskop-
pen og Otto Krabbe til Holmegaard, som
skulle undersøge sagen og mægle i striden.
Parterne (svigermor, provst, præst og datte-
ren) blev nu indkaldt til Otto Krabbes hus i
København. Parterne havde antaget nogle af
landets dygtigste prokuratorer. Der blev ført
vidner – degnen i Kvislemark måtte svare på,
om hr. Didrik havde befalet nogen at holde
vagt, mens vielsen fandt sted – det kendte
degnet ikke noget til. Han kunne heller ikke

svare på, hvor lang tid der var gået mellem vielsen og ægteparrets altergang. Senere under sagen fremlagde han en udskrift af kirkebogen, hvoraf fremgik, at præsten og hans husstand havde været til alters 20. søndag efter trinitatis – den 2. november. Præstens kusk kunne fortælle, at han aldrig havde været på Harrestedgård uden fruens tilstedeværelse, og at han havde hentet magisterens kæreste, men på hendes befaling, og at han var kørt den rette vej til gården. Han havde ikke handlet efter ordre fra præsten og vidste ej heller af, at denne skulle have befalet nogen at holde vagt. Tærskeren Jens Sørensen kunne ikke bidrage med noget til sagen. Han kunne fortælle, at han på ”copulationsdagen stod på loen og tarsk”. Provsten fremlagde kongens bevilling til vielsen og sagde, at han i et og alt havde holdt sig den efterrettelig. Senere blev Hårslevpræsten afhørt. Han havde fået skriftlig invitation, og han nægtede ikke, at man havde bedt ham om at forrette vielsen, hvis provsten ikke kom, men da det skulle foregå i et fremmed herred, kom det ikke ham ved. Han havde set den kongelige bevilling, men vidste ikke om moderens samtykke forelå. Hårslevpræsten blev også spurgt, om han under vielsen havde hørt provsten spørge bruden, om hun forud for brylluppet havde rådført sig

med slægt og venner, og hvad hun havde svaret dertil. Han svarede, at han havde hørt spørgsmålet, men ikke svaret, da hun svarede sagte, og han stod noget langt derfra. Et par bønder fra Kvislemark fik det samme spørgsmål og svarede på samme måde. De havde heller ikke hørt om, at der skulle holdes vagt i kirketårnet. Herefter blev der fremlagt en skrivelse fra Margrethe Gjedde, som krævede sagen forelagt retten. Hun mente, at hr. Didrik havde fordærvet hendes datter, ligesom hun forlangte at få tilbageleveret nogle ting, som var hendes (perler og diamantknapper). Hun ville have ham dømt for bortførelse af datteren, og at han ikke var værdig til at være præst, og at han i det mindste skulle fratages sit embede. Derudover skulle han betale sagens omkostninger. Og provsten skulle give hende en uforbeholden redegørelse, fordi han havde foretaget vielsen uden hendes vidende og tilladelse. Sagen kørte videre med nye påstande og afhøringer og forsøg på forlig. Sagen endte et år efter brylluppet med, at retten fandt, at det hele ikke var gået helt ordentligt til, og hr. Didrik måtte give 300 rigsdaler til fattige præsteenker, og fru Margrethe Gjedde fik sine perler og diamantknapper tilbage – ægteskabet blev godkendt, og Anne Elisabeth Vind bevarede sin arveret, hvad der ikke var uvæsentligt, og provsten blev pure frikendt.

Ægteparret kunne nu slå sig til ro i præstegården. Allerede inden sagen var slut, blev det første barn født, en datter, som fik sin mormors navn. Hr. Didrik skrev salmer og passede sit embede. Tilsyneladende blev præsteparret forligt med Margrethe Grubbe, som i 1693 tilskødede Didrik Grubbe Gerdrup Hovedgård i Eggeslevmagle Sogn som en del af hustruens arv. Der var 64 tdr. hartkorn, 39 bøndergårde og 16 huse. Han købte mere jord op og blev en ret velhavende godsejer. Han blev syg - skørbug, svindsot og vattersot - og døde i 1702 i sit ægteskabs 12., embedets 16. og alders 47. år. Han blev begravet i Boeslunde kirke. Iflg. gravskriftet levede han i et fornøjeligt og meget kærligt ægteskab, af Gud frugtbargjort med 9 planter, den 10., da faderen var død, liggende ved moders hjerte. Det sidste barn - en pige - blev født ½ år efter Hr. Didriks død - hun fik navnene Diderica Elisabeth. Anne Elisabeth fortsatte godsdriften og oprettede hovedgården Lyngbygård i 1703. Hun døde i 1727 og blev bisat ved hr. Didriks side i Boeslunde kirke.

Mads Holm (1706-1738)

Mads Pedersen Holm født i 1673 og blev student fra latinskolen i Kerteminde i 1691. Efter en periode som sognepræst i Hammel, Voldby

og Sald sogne i Skanderborg blev han kaldet til Kvislemark og Fyrendal sogne.

I 1726 opstod der en strid mellem præsten og degnen Christen Mariager, som åbenbart gentagne gange havde sat præstens tålmodighed på prøve. Christen Mariager havde da været degn i Kvislemark i 9 år, og i den tid havde præsten båret over med ham på mange måder, men nu skulle det være slut. Degnen blev indstævnet til at møde i Kvislemark Kirke for at blive præsenteret for præstens klager.

Præsten havde af godhed givet degnen hans årlige ildebrændsel ved at lade ham skære tørv i præstegårdens mose ved Tornemark Lung. Det havde degnen aldrig takket for, derimod betragtede han det som en rettighed, at hans folk skar tørv i præstens mose. En morgen kom degnens karl, Hans Plovkører, op i præstegården og spurgte præstens karl, om han ville vise tørv ud til dem, da det var tid at skære. Karlen henviste til præsten, som imidlertid ikke var hjemme. Men straks præsten kom hjem, mødte Hans Plovkører op og spurgte, om degnen fik tørv i år eller ikke. Det svarede præsten åbenbart ikke på, men han bad karlen om på hjemvejen at gå ind til kromanden, Jakob Hansen, som var gode venner med degnen, om at komme op i præstegården.

Det var således præstens mening, at kroman- den skulle overbringe beskeden til degnen. Dette skete også, og præsten forklarede kro- manden, hvad han skulle sige til degnen. Mads Holm mente selv, at han havde brugt meget beherskede udtryk i sin besked. Men samme aften kom degnen løbende ”med halv vind og for, uden hat, uden kjortel, uden at hilse på præsten og hans familie, ind i præ- stens stue”, hvor han i voldsomme vendinger udøste sin harme og galde. Præsten måtte bede om fred i sit eget hus. Præsten mente, at degnen havde sagt til ham ”Djævelen regerer Eder, Djævelen besætter Eder, så I handler mod Guds Børn eller Godtfolk som Kanaille!”. Det kunne præsten føre degnen fra Marvede som Vidne på.

Christen Mariager havde tit på helligdage brugt ungdommen som arbejdskraft. Et par søndage havde ca. 78 unge mennesker været beskæftiget med at grave en park i degnens have. Ved park skal i denne sammenhæng nok forstås en lille sø. De havde også gravet en grøft i marken. Degnen havde beværtet dem med davre (morgenmad), middagsmad og om aftenen mad, øl og brændevin. Tredje påskedag havde han haft 4 mand i arbejde med at lukke gærder (reparere hegn) - de havde fået brændevin og hver 6 skilling. Og natten mellem lørdag og søndag efter påske

var tre af dem gået ind på von Plessens (gods- ejeren på Førsløv) grund for at stjæle gærdsel til at lukke degnens gærde med. De blev på- grebet, den ene undslap dog, mens de to andre blev tilbageholdt, men senere løsladt mod at stille et par lagner til en værdi af en rigsdaler i pant.

Det var degnens pligt at læse for ungdommen i pastoratets byer året rundt, men der var vid- ner på, at dette ikke skete om sommeren. Degnen havde også nægtet at hente vin og brød til altergang og at sætte kalk og disk frem på alterbordet. Degnen havde også und- ladt at melde, at han var taget til København, ligesom han havde nægtet at tage ud i sognet, når præsten bad ham om det.

En lørdag morgen, da der var skriftemål i kir- ken, opholdt præsten og degnen sig i sakri- stiet. Så kom en maler fra Fyrendal ind i kir- ken, og præsten bad degnen om at bede male- ren om at komme op til sig. Degnen ville ikke have noget med maleren at gøre. Præsten sva- rede, at det skulle han heller ikke, han skulle bare lade ham komme op til præsten. Ord- vekslingen endte med, at degnen sagde til præsten, at han var lige så nær maleren som han selv, hvorefter præsten selv måtte gå ned til maleren.

Flere gange havde præsten og altergæsterne måtte sidde på gravene i Fyrendal og vente på degnen, som havde kirkenøglen og skulle lukke op. Under skriftemålet havde degnen forladt kirken og diverteret (fornøjet) sig på gaden i Fyrendal - ofte kom han ikke igen, så præsten måtte lukke kirkedøren, når tjenesten var endt. Var der tjeneste i Kvislemark, var degnen gået hjem i sit hus, skønt han havde pligter i kirken. Nogle gange under prædikenen i Kvislemark Kirke havde præsten været så "døvet og konfunderet (forvirret) af kalkunske høns og deres buldren og klukken", at han næppe kunne høre, hvad han selv sagde. Hvis degnen endelig var til stede, kunne det ikke falde ham ind at sætte sin fod uden for degnestolen og fordrive larmen. Præsten måtte i stedet bede nogle af kirkegængerne om at gå ud og stoppe larmen. Degnen havde heller ikke passet alterlysene, som derfor ofte løb.

Efter at have hørt disse klager opfordrede biskoppen til fred og forlig. Mads Holm affattede en erklæring, som blev læst op på Holsteinborg Birketing og underskrevet af degnen Christen Pedersen Mariager:

"Efter jeg underskrevne, Christen Mariager, Degn til Fyrendal og Kvislemark, har ved min utilbørlige Omgang, saavel inden som uden for mit Embede gjort mig skyldig i

mange slemme Stykker (her: forhold) - bevist ved Vidner - mod Kongen, Loven, Bispen, Menigheden og Ungdommen i Kvislemark samt mod Sognepræsten i hans eget Hus, saa beder jeg for vor fælles Frelser Jesu Christi Skyld, at de vil tilgive mig denne Uret - og beder hjertelig om Forladelse. Jeg forpligter mig derhos til Ærbødighed og Lydighed som en skikkelig Degn."

Birkeretten dømte også i sagen for så vidt angår tørveskæringen i Lungen:

"Det er bevist af Mageskiftet i Christian d. 4des Dage (27. Juni 1646), at Gunde Rosenkrantz til Vindinge, nu Fyrendal, og Præsten til Vindinge og Kvislemark, Mag. Frederik Klyne om Præstegaardens Forflytning, da Gunde Rosenkrantz gav Tørvelyng til Præstegaarden alene.

Thi kendes for Ret: Degnen Christen Mariager har ingen Lod og Del eller Rettighed paa Tørvelyngen, som ligger til Fyrendals Hovmark og til Præstens behøvede Ildebrand."

Således sluttede den strid.

Peter Guillamore Hansen (1885-1900).

Peter Guillamore Hansen blev født 11. september 1841 i den danske besiddelse Frederiksnagore eller Serampore i Ostindien, som

ligger ca. 25 km nord for Calcutta ved Hooghlyfloden.

Serampore udgjorde sammen med Trankebar og i en periode også Nicobarerne Danmarks besiddelser i Ostindien. Serampore blev indviet i 1755. Området ligger ved Hooghlyfloden ca. 25 km nord for Calcutta. Mange andre kolonimagter havde handelsstationer ved floden. Serampore eller Frederiksnagore, som området også blev kaldt efter Frederik V, dækkede et område på ca. 100 km² og havde en befolkning på mellem 11.000 og 22.000. Danmarks tredje universitet, Serampore College, blev grundlagt her i 1829. Danmark havde i forvejen universiteter i København og Kiel. Serampore College, der var grundlagt af 3 baptistiske missionærer, er det ældste universitet i Indien og Asiens første moderne universitet. Danmarks ostindiske besiddelser blev solgt til Storbritannien i 1845. Dette salg omfattede dog ikke øgruppen Nicobarerne, som Danmark reelt opgav i 1848, men først endeligt afhændede til Storbritannien i 1868.

Faderen Peter Hansen var født i 1798 i Aalborg som søn af klædehandler Anders Hansen. Han blev student fra Latinskolen i Aalborg i 1817. I 1825 afsluttede han jurastudiet. Allerede i 1824 var han blevet ansat i Rentekammerets Danske Kancelli. Efter embedseksamen rejste han til den danske koloni Tran-

kebar i Indien, hvor han i 1826 blev fuldmægtig i koloniledelsen og fra 1828 kongelig kasserer. Senere påtog han sig hvervene som kirkeværge og fattigforstander. I 1838 blev han chef for Frederiksnagore, der var underlagt guvernøren i Trankebar. I 1841 – samme år som vor provst blev født – blev han guvernør over Dansk Ostindien, altså Trankebar og Frederiksnagore/Serampore. Han kom dermed til at stå for overdragelsen af de danske besiddelser i Indien til England i 1845. Regeringen i Danmark sendte ham på en rejse til Kina, hvor han fik oprettet en række danske konsulater til støtte for handelen med Kina. Han vendte tilbage til København og blev i 1847 afskediget som guvernør med ventepenge, men allerede året efter blev han udsendt som regeringskommisær og midlertidig guvernør på de Dansk Vestindiske Øer. I 1851 vendte han tilbage til Danmark og trådte samtidig ud af statens tjeneste. I 1854 blev han valgt til Folketinget i Aalborg amts 2. valgkreds, som han repræsenterede indtil 1861. Han opnåede en række fine titler, såsom kammerassessor, etatsråd, kommandør af Dannebrog og konfereusråd. I 1829 blev han gift med den 15-årige Harriet Maria Smyth, der var datter af oberst i det engelsk-ostindiske kompagni Thomas Smyth og Charlotte Amalie f. Stricker. Der var 4 børn i ægteskabet, hvoraf den yngste

døde som ganske lille. Harriet Mariah Smyth døde i 1843, 29 år gammel. Peter Hansen, der ikke giftede sig igen, døde i 1880 i Hvidøre ved Skovshoved og blev begravet på Gentofte Kirkegård.

Peter Guillamore Hansen blev student fra Metropolitanskolen i 1859 og teologisk kandidat i 1866. I 1867 blev han ansat som hjælpepræst i Greve-Kildebrønne Pastorat, i 1873 blev han kaldskapellan i Lading, Sabro og Fårup sogne vest for Aarhus og i 1876 blev han sognepræst i Skæve Sogn ved Sæby i Vendsyssel. Allerede to år efter, 37 år gammel, blev han provst over Dronninglund Herred og Læsø. I slutningen af 1884 forlod han såvel sognet som provsteembedet - titlen provst bevarede han dog resten af livet uden at fungere som sådan – for at blive sognepræst i Kvislemark-Fyrendal. Her var han indtil december 1900, hvor han blev udnævnt til sognepræst i Nørre Broby Sogn mellem Odense og Fåborg.

Peter Guillamore Hansen giftede sig i 1873 med Olga Sofie Haxthausen. Hun var født den 29. maj 1850 i en adelig slægt, der stammede fra Slesvig-Holsten. Faderen var kammerjunker og herredsfoged i Lysgård og Hids herreder, Christian Holger Haxthausen, Holgersdal

i Levring mellem Viborg og Silkeborg. Moderen var Emma Othilia Lillienkjold. Olga var nr. 8 af 10 søskende.

Peter Guillamore Hansen og hans kone Olga fik fire børn:

Alfred William Smyth Hansen, f. 1876 i Sabro,

Henry Edvard Smyth Hansen, f. 1878 i Skæve,

Ellen Edith og Emmy Daisy Smyth Hansen (tvillinger), f. 1882 i Skæve.

Den ældste søn, Alfred, døde hjemme i præstegården i 1899. Dødsårsagen er ikke oplyst. Iflg. kirkebogen var han stud.mag. Faderen forrettede selv begravelsesceremonien i Kvislemark Kirke.

Emmy Daisy blev gift med sparekassedirektør Kai Fischer-Jørgensen, Nakskov.

De øvrige børns skæbne er ikke oplyst.

En af Peter Guillamore Hansens efterfølgere i præsteembedet i Kvislemark, Aage Lambert-Jensen (1931-1971) besøgte Emmy Fischer-Jørgensen og skrev herom i Næstved Tidende en lille artikel, som blev bragt juleaften 1983:

”Juleaften hos præstefamilien i Kvislemark for 100 år siden.

For omkring en menneskealder siden boede i Virum en ældre dame, fru sparekassedirektør

Fischer-Jørgensen. Hun er opvokset i Kvislemark præstegård. Her blev hendes far, provst Guillamore Hansen, sognepræst i 1885 og var her til århundredskiftet. Jeg besøgte hende engang og havde en samtale med hende om minderne fra den tid. Dem dvælede fru Fischer-Jørgensen gerne ved, fordi det var et lykkeligt tidsafsnit for præstefamilien.

*Kvislemark Præstegård, set fra kirketårnet.
(Ukendt år)*

”Min far var søn af Trankebars sidste guvernør, Peter Hansen. Derfor tilbragte han sine første seks leveår i Østen. Og de prægede ham for hele livet. Han befandt sig godt i det varme klima - og var hele sit liv i Danmark *kuldskaer*. Mens han var i Trankebar, spiste man altid ris - det blev far ved med. Han rørte aldrig kartofler”.

De fleste barndoms minder samlede sig om jule.

Den blev fejret med juletræ i hjemmet, men i kirkerne var den skik først ved at trænge langsomt igennem. Der var gudstjeneste juleaften kl. 16. Derpå holdtes jul i hjemmet med juletræ.

”Men i dagene forinden var der stor travlhed”, sagde fru F-J. ”Vi var mange. Foruden mine forældre og os fire børn var der tre piger og en karl, skønt præstegårdens jord - 143 tønder land god agerjord - var forpagtet ud. Men boligen var jo stor, og der var omtrent tre tønder land lund og have.”

Forventningen stod altid til en stor kasse med gaver. Den kom fra den velhavende familie i København. Og den måtte ingen røre. Den blev lagt under juletræet.

”Juleaften fik vi altid andesteg med kartofler - undtagen far, han spiste ris til”, huskede den gamle præstedatter. ”Derpå kom det højtid-

lige øjeblik: Juletræet, der stod bag den lukkede dør i havestuen, blev tændt, og vi børn samledes med hele husstanden om træet. Vi sang julesalmer, men vore tanker var nok mest rettet mod den forjættede kasse. Så slog far den op. Gaverne blev taget frem og uddelt - til dig og til dig, lød det, til alle havde fået". Også børnene gav. De havde fået lov at købe hos *Hoffmann i Tornemark*. Det var mest billedbøger og glansbilleder.

Præstefamilien gik tidligt i seng. Alle skulle jo op til juledagsgudstjeneste kl. 8.

Og den var festlig. Fruen erindrede med et smil, at når provstens sangglade børn stemte i med *Glade jul* og de andre julesalmer, stillede gamle lærer Nielsen sig op ved deres kirkestol og tog fat. Han skulle nok bestemme - det var ham, der havde embedet. Og han havde en stærk sangstemme.

"Vore legekammerater var klokkerens børn" og grevens på Holsteinborg. Så hed det: "Må jeg gå ned og hente Anna?" Når det gjaldt grevens, måtte vi køre derned i vogn. Eller også blev vi hentet. Vi var vældig imponeret, for når vi havde leget, og middagen nærmede sig, måtte de små komtesser ind og klædes om til middag - i det stiveste puds, det var fornemt".

Provsten beskrives højkirkelig og højremand. Han havde mange interesser og skrev om nationale, politiske, humane, moralske, kirkelige, kirkepolitiske og eksegetiske (bibelfortolkende) emner og fulgte i det hele med stor interesse tidens rørelser.

Portræt af Peter Guillamore Hansen (Sognebillede ca. 1920)

I tiden i Nørre Broby havde han vanskeligheder med de grundtvigske, hvoraf en del løste sognebånd til Ryslinge, og en del holdt særlige gudstjenester med indkaldte grundtvigske præster. Han var fra 1898 til 1900 kredsformand i Præsteforeningen. Han talte meget for enhed i kirken, hvorved han gav udtryk for de motiver, der førte til dannelsen af Kirkeligt Centrum i 1899. Hans ønske var, at der skulle

være samarbejde mellem Indre Mission og grundtvigianere, hvilket til hans skuffelse ikke lykkedes i hans eget sogn. Han var taler ved Kirkeligt Centrums møde i København i 1900.

Biskop Bruun Juul Fog var på visitats i Kvislemark og Fyrendal sogne den 20. og 21. juli 1889. Biskoppen havde i forvejen givet provst Hansen besked om, hvordan visitatsen skulle forløbe:

”... Ved min Ankomst til Præstegården ønsker jeg at forefinde den Text, hvorover der skal prædikkes i Kirken og Prædikantens Thema. Ligeledes bedes fremlagt samtlige Præstens og Skolelærernes Embedsbøger, Liste over den konfirmerede Ungdom, Udsigt over den i hver Skole sidst afholdte Examens Udfald og Fortegnelse over de Salmer, som den voksne Ungdom har lært.

Ved Gudstjenesten i Kirken, der ønskes ansat til Klokkeren, beder jeg iagttaget, at vasa sacra (de hellige kar) saavel fra Hovedsognet som fra Annexsognet er hensatte paa Alteret. Før Prædikenen synges en Indgangssalme, hvorefter messe, om Hverdagen Kollekten om Ordet, om Søndagen Dagens Kollekt og Epistel. Derefter synges en Hovedsalme; efter Prædikenen synges et Par Vers, under hvilke

den konfirmerede Ungdom træder frem. Derpaa foretages Overhøringen og efter denne synges et Slutningsvers. Jeg beder iagttaget, at den konfirmerede Ungdom ved dette Slutningsvers bliver staaende og ikke, hvad der let kan forstyrre Opbyggelsen, efter endt Katekisation (overhøring) vender tilbage til Stolene. Skolerne ønsker jeg paa den dertil bestemte Dag at besøge paa den Tid og i den orden, som Provsten i Overensstemmelse med Forholdene i ethvert Sogn ville behage nærmere at bestemme, idet jeg dog maa ønske Tiden for Skolevisitatserne saaledes ansat, at ingen Skole besøges efter Kl. 4.

Ved min Ankomst i en Skole ønsker jeg at forefinde en skriftlig Opgivelse af Børneantallets Størrelse, Prøveskrift og et eller to Regnestykker for hvert Barn paa et svært Ark Papir, Fortegnelse over de lærte Salmer, Skolelæreren Navn og Alder samt Skolekommissionens Medlemmers Navne. Hvor to Skoler visiteres paa samme Sted, møder kun den øverste Klasses Børn.

Skolekommissionens Medlemmer saa vel som Sogneraadets Formand indbydes til at overvære Børnenes Prøvelse.

Det er mit Haab, at Brødrene ville befordre mig fra den ene Præstegaard til den anden, saa vidt muligt i lukket Vogn.”

Efter visitatsen skrev biskoppen i pastoratets embedsbog – liber daticus:

”Femte Søndag efter Trinitatis den 21. Juli 1889 visiterede jeg i Fuirendal Kirke, hvor jeg til min Glæde forefandt en meget talrig Forsamling fra begge Pastoratets Sogne, for hvilken den højærværdige Sognepræst Provst Hansen holdt en smuk og opbyggelig Prædiken over Dagens Evangelium Luc. 5.1-11. Den meget talrige og konfirmerede Ungdom aflagde med Liv og Lyst Vidnesbyrd om en vel lært og velopfattet Christendomskundskab. Herren lade den nidkjære Lærer fremdeles see glædelige Frugter til sit trofaste Arbejde til Guds høje Opbyggelse.

Tilstanden i Pastoratets Skoler fandt jeg tilfredsstillende, hvilket i fortrinlig Grad gjælder Frederiksminde Skole. Skjøndt dette vistnok for en stor Deel maa tilskrives den meget dygtige Lærer Hr. Jacobsen, skyldes det sikkert ogsaa en Deel til, at han modtager Børnene vel forberedte fra den af Frøken Boesen ledede Pogeskole i Taarnmark. Lærere og Børn anbefaler jeg til Guds Velsignelse”.

¹ N.P. Grunnet oprettede i 1855 en frimenighed, hvis bekendelsesgrundlag var i overensstemmelse med folkekirkens, men som lagde afstand til den statslige styring af kirken. Grunnet lagde vægt på uafhængighed af

Alt i alt et smukt skudsmål til såvel præst som lærerne.

I tiden efter 1885 begyndte Grunnets frimenighed¹ at agitere i sognene, og sognepræsten påtalte det, når en gårdejer åbnede sit hus for frimenighedens møder. Peter Guillamore Hansen holdt selv mange møder i hjemmene, og det blev erindret med glæde. Han var mere pennens mand end det talte ords. Der var ret god kirkegang, og han var meget flittig til hjemmebesøg. Han var meget afholdt af sine konfirmander, og mange af dem havde han kontakt med til sin død. Han betegnes som en fornem og høj Kirkelig mand. I hans tid gled forsamlingsbevægelsen over til at blive Indre Missions møder.

Peter Guillamore Hansen blev pensioneret i marts 1913. Han døde 88 år gammel i 1930. Hustruen Olga døde 86 år gammel i 1936.

Aage Peder Lambert-Jensen (1931-1971)

Denne lille beretning er skrevet af Lambert-Jensens søn, Knud Lambert:

staten og på kirketugt. Han var inspireret af Brødre menigheden i Christiansfeldt og ”De stærke Jyder”, en vækkelsesbevægelse, som vendte sig mod enhver fornyelse af kirken. Nogen større udbredelse fik Grunnets frimenigheder ikke.

”I 40 år var A. Lambert-Jensen sognepræst i Kvislemark-Fyrendal sogne. Han sluttede i 1971, hvor han i ambulance blev kørt til Centralsygehuset i Slagelse. Sin afskedsprædiken fik han aldrig holdt.

Mange år efter at han var kommet til Kvislemark-Fyrendal, spurgte han en tidligere menighedsrådsformand, hvorfor man havde valgt ham som Brodersens² afløser.

Aage Lambert-Jensen
(www.knud-olfert.dk)

² Poul Brodersen var sognepræst i Kvislemark-Fyrendal fra 1922 til 1931. Fra 1934 til 1962 var han domprovst i Københavns Stift.

- Det skal jeg sige Dem, hr. pastor. Deres far var kendt som en dygtig landmand, og så havde De en køn kone!

På et eller andet tidspunkt i 1932 var han på sygebesøg hos Christen Sejersbøl. Mens han sidder og taler med patienten, kommer doktor Klein³ på sin sædvanlige hyggelige måde buldrende op ad trappen til loftsværelset på Korsagergaard.

Da han fik øje på præsten, råbte han:’

- Hvad? Er præsten allerede kommet?! Nå, så kan jeg godt gå igen.

Og så lo de alle tre. ”

Ved Lambert-Jensens død i 1982 skrev redaktør Chr. Pedersen, Rude, bl.a. følgende:

”Igennem de mange år, han virkede som præst på egnen, havde han vundet sig mange venner på grund af sin venlige væremåde, sit smittende humør og sin store medmenneskelige forståelse af andres nød og problemer. Om Aa. Lambert-Jensen kan det siges, at han tilhørte ingen bestemt fastlåst kirkelig retning, men han var ubestridt en retlig og tro folkekirkepræst i ordets bedste betydning. Som forkynder følte han sig udelukkende bundet til Bibelens ord og lære.

³ Peter H. Klein var praktiserende læge i Tornemark 1934-1958.

I 1931 blev han kaldet til sognepræst i Kvisle-
mark-Fyrendal, og her bestred han med flid
og troskab sit embede i 40 år. Da han i 1971
tog sin afsked, flyttede han til Skælskør og
nød sit otium i sin hyggelige villa, Enghaven
6.

På grund af en sygdomsperiode i den sidste
tid i Kvislemark-Fyrendal nåede han ikke at
holde afskedsprædiken og fik det faktisk al-
drig gjort. Han virkede nemlig som præst ind-
til sin død, idet han fungerede som stedfor-
trædende prædikant i omegnens kirker.

Lambert-Jensen "murede" sig aldrig inde i sit
studereværelse, men holdt af at færdes ude i
den fri natur, og han havde altid tid til at hilse
på og talte gerne med folk, han mødte på sin
vej.

Igennem de mange forløbne år blev forskel-
lige tillidshverv ham betroet. Bl.a. var han i
nogle år formand for skolekommissionen i
Kvislemark-Fyrendal, amtsformand for Sam-
menslutningen af Menighedsråd, kredsfor-
mand for "De unges Grænseværn", og i en
længere årrække var han faglærer på Hind-
holm Kost- og Realskole med latin og historie
som hovedfag.

Velkendt blev Lambert-Jensen også for sin
store interesse for egnhistorie. Han skrev
utallige egnhistoriske artikler i aviser og tids-
skrifter. "

Lambert-Jensen og hans hustru ligger begra-
vet på Fyrendal Kirkegård.

Efter Aage Lambert-Jensens afsked blev
Kvislemark-Fyrendal Pastorat sammenlagt
med Førsløv Sogn.

Kilder:

www.wikipedia.dk

www.kvislemark.dk (Knud Lambert)

www.knud-olfert.dk (Knud O. Christensen)

<https://hkpn.gst.dk/> (Historiske kort på nettet)

Wibergs præstehistorie

Danmarks Kirker

Kvislemark Fyrendal Førsløv, Festskrift - 100 års selv-
eje

H.F. Rørdam: Præsten og Forfatteren Povl Jensen Kol-
ding 1930

A. Ravnholt: Poul Jensen Kolding og hans Slægt, Vejle
Amts Aarbog 1936.

Fritz Jacobsen: Poul Jensen Kolding, Årbog for Histo-
risk Samfund for Sorø Amt 1957.

Fritz Jacobsen: Af Fyrendal Sogns Historie, 1934

Thomas Oldrup: Poul Jensen, Kolding og hans selvbio-
grafi ca. 1630, Koldingbogen 2007.

V. Møller: Præst og degn i Kvislemark, Årbog for Hi-
storisk Samfund for Sorø Amt 1963.

www.landsbyhistorier.dk "Æblet faldt langt fra stam-
men" af Knud Lambert.

Erling Petersen: Magister Didrik Grubbe, Årbog for
Historisk Samfund for Sorø Amt 1963.

Paul Nedergaard, Dansk Præste- og Sognehistorie
Dansk Biografisk leksikon

Næstved Tidende 24.12.1983

MIN SKOLEGANG - Fra 1941 til 1951

Af Bent Heegaard Petersen

Min skolegang

Det kan siges, at denne historie er ret privat, men på grund af den tid, vi nu lever i, er det måske på sin plads at fortælle, at tiden dengang ikke var meget anderledes, end den er i dag, når det gælder mobning, den fortæller samtidig, at man godt kan overleve og komme igennem uden alt for mange skrammer.

Der var ikke megen psykologhjælp at hente den gang. Skolen hjalp ikke de elever, der havde det svært psykisk og kunne have det svært med stoffet.

Forældrene kunne kun undrende se til.

Der er også et afsnit om ordblindhed, en ting, som var ret ukendt på den tid.

Af disse to grunde, mobning og ordblindhed, synes jeg, at jeg måske kan bibringe lidt viden om og forklaring på det at komme igennem en svær tid, hvor man kun var sig selv.

4 skoler

Jeg nåede at gå på 4 skoler, inden jeg fik realeksamen.

Jeg startede i forsamlingshuset "Enigheden"; her gik jeg de første 2 år, indtil den ny forskole i Skafterup var bygget færdig, det var i 1943.

Vor lærerinde hed Karen Nielsen, en elskelig dame, for øvrigt moster til mine fætre og kusine på møllen i Skafterup.

*Vi var tre årgange i forsamlingshuset:
Her er de fotograferet i 1942 på pladsen foran
forsamlingshuset, da jeg gik i 2. Klasse.*

*Bent Jespersen, Nyrup - mig selv, Skafterup Mark, -
Finn Jørgensen, Nyrup, - Jørgen Frandsen, Skafterup
Mark, - Erik Pedersen, Skafterup Mark, - Ove Ras-
mussen, Nyrup - ??, - Jens Lindgren, Skafterup Mark. -
Hans Christian Andersen, Skafterup, - ??, - Erik Ras-
mussen, Nyrup, - ??.*

*1. rk. Connie Andersen, Skafterup, - ??, - Emma Lar-
sen, Skafterup Mark, - Karen Marie Pedersen, Skafte-
rup, - ??, - ??, - ??, - Lydia Rasmussen, Nyrup, - Ingrid
Hansen, Skafterup Mark, - Karen Andersen, Skafterup.*

Efter 3. kl. flyttede vi til Tornemark ny Centralskole, her var jeg også i to år, Fra 5 kl. startede jeg (i 1. mellem) på Hindholm. Her gik jeg til sommeren 1951, hvor jeg fik realeksamen.

1941

En af de første dage i april 1941 begyndte jeg i 1. klasse.

Det var altid med en vis bekymring, at man skulle sende sine børn hjemmefra og navnlig nu, hvor vi var i andet år af besættelsen.

Man havde jo derhjemme de trygge rammer, så nu kunne forældrene ikke længere beskytte dem fra den verden, som kunne være så voldsom.

Jeg husker svagt 3 mødre med deres tre drenge, komme gående, trækkende med deres cykler på vejen mod skolen. Vi blev forstyrret på vores spændende første dag ved, at nogle tyske flyvere pludselig overfløj området. Vi har dog fortsat uden yderligere snak, men vore mødre har sikkert talt om det, det ville være mærkeligt andet, men de har skullet være forsigtige, den ene af mødrene havde sin mand i Tyskland, hvor han havde fået arbejde, dog uden at være tyskervenlig, i den for danskerne negative betydning. Han ville bare have et arbejde og det var det sted, hvor han kunne få et arbejde. Man var forsigtig, når man udtalte

sig, børn kunne let sige ting som kunne misforstås.

Enigheden

Skolen var ikke, som vi kender den i dag, men et lokale i egnens forsamlingshus, Enigheden: Et aflangt rum med to lange borde i forlængelse af hinanden. Bordet bestod af to skrå plader, der hældede til hver side, midt på var der et ca. 10 cm vandret bræt, som de skrå var hængslet på. Pladerne kunne altså hæves og sænkes, så det passede de forskellige elevhøjder, (bordene skulle også passe til fester i forsamlingshuset).

Forsamlingshuset Enigheden, Luftfoto fra ca. 1936. (Det kgl. Bibliotek, Sylvest Jensen)

Der var 3 årgange i *skolen*, og vi gik hver anden dag, også om lørdagen. Skolen havde en gang været en ”pogeskole”, men efter skoleloven i 1937 forsvandt begrebet.

Karen Nielsen var til at begynde med ikke uddannet, men fik - inden jeg begyndte - forskoleleeksamen fra Odense Forskoleseminarium.

Vi havde kun ganske få fag: Dansk, regning, religion og tegning.

Dagene var næsten ens, vi startede altid med at synge en morgensalme, den, hvor der var et vers, som skulle læres udenad.

Bogstaverne var en helt ny verden, de kunne sættes sammen og blive til ord, det var spændende, jeg havde, inden jeg begyndte, forsøgt at lære alfabetet og kunne det næsten.

Men der var også tid til andet og andre oplevelser.

Cirkus Benneweis

Jeg sad ved bord med god udsigt, jeg kunne se trafikken på Næstved/Skælskør landevejen.

Det var dog mest tyske biler og så nogle hestekøretøjer i ny og næ, der kørte på vejen.

Der var selvfølgelig også cyklister.

Det blev en spændende dag, da Cirkus Benneweis kørte forbi! Det kom fra Skælskør - det skulle vi ud at se, så den dag, blev der ikke lavet meget andet, det tog jo tid med de mange hestetrukne vogne.

I de år var det sådan, at cirkuset satte teltet op i Tornemark. Det var en gestus, en tak fordi man nogle år i forvejen havde måttet indkvartere cirkuset, da de havde haft syge dyr.

I klassen var vi 10 elever, 8 drenge og 2 piger. Jeg var meget interesseret i den ene pige, hun havde sådan nogle dejlige fletninger.

Ak, ja.

Udenadslæren

Den første tid gik med salmeindlæring, jeg havde meget svært ved at lære udenad, men til sidst sad det fast, og i dag huskes de stadig, og jeg fik også megen brug for dem fremadrettet, som kirkesanger.

Der var flere ting, der skulle læres udenad, bl.a. tabeller, her blev det lettere, det skulle vise sig, at regning skulle blive mit bedste fag, og så var der bogstaverne og selve læsningen. Bogstaverne gik an, det var jo ligesom en tabel, jeg havde jo forsøgt at lære dem inden skolestart, de kunne synges, og de kunne siges bagfra, men læsningen, - her kom jeg til kort. Det var svært, ja, meget svært for mig. Min mor og far delte det mellem sig, mor tog sig af læsningen og far af regningen, når der var tekststykker. Men vi havde en sød og dygtig forskolelærerinde, De første 3 år var det hende, der stod for indlæringen. I

1943 var der blevet bygget en ny forskole ca. ½ km fra forsamlingshuset. Det var utroligt spændende, den dag vi skulle flytte. Vi hjalp med at bære ting og sager til den nye skole. Vi fik rigtige skoleborde og stole. Og vi skulle sidde to og to. På væggen hang der en meget stor, sort tavle, sådan en stor en, så vi for første gang.

*Skafterup Forskole. Luftfoto fra ca. 1956.
(Det kgl. Bibliotek, Sylvest Jensen).*

Historiebogen som tegneserie

Vi var nu i 3. kl. og fik nye fag bl.a. historie og geografi. Det var spændende at høre og læse om. Historiebogen var som en tegneserie med de gamle guder og konger både før og efter Gorm Den Gamle.

Den tegneserie blev min første bog. Jeg bildte min far ind, at vi skulle købe bogen. Den kostede 2,50 kr. (mange penge dengang), jeg fik den, men også en stærk irettesættelse, da det gik op for far, at jeg havde løjet mig til den. Jeg har den desværre ikke mere.

I geografi skulle vi lære om Danmark uden for det nærområde, vi var kendt med. Karen Nielsen var allerede i 2 kl. begyndt at fortælle os lidt om verdensrummet. Jeg husker, at hun prøvede at forklare os størrelsen på solen og månen. Jeg fik en fornemmelse af, at de var en del større end ned til det gærde, der lå ca. 100 m mod vest.

Ak. Ja!

Julemåneden

Julemåneden var helt speciel, vi havde nok prøvet noget derhjemme, men ikke så meget, vi klippede, klistrede, tegnede og malede, vi lavede musetrapper, hjerter og stjerner og meget mere. Det var en dejlig måned, vi havde også juletræ inde i skolestuen, og så den sidste dag inden juleferien spiste vi slik. (Det var dengang vi kunne få en hel pose slik for 10 øre.) Ja! det var tider.

Leg i frikvarteret

Frikvartererne var jo som altid det helt store nummer. Her lærte man hinanden at kende på

godt og ondt. Der var virkelig leg: f.eks. hund efter harer, fanger, krydsfanger, ståtrold, skiden æg, to mand frem osv.

En i klassen var meget gymnastik-interesseret (blev senere elitegymnast), så når vi kunne få redskaber ud, var frikvarteret reddet (for nogen), navnlig bukken var sjov, kunne man nu komme over? Jeg var nervøs, man ville nødig dumme sig. Jo, det gik med første hul, så op i andet og lidt hurtigere.

Nu var jeg fra fødsel af en lille og overvægtig klump, som kaldes for tyk, derfor kom mit første nederlag, i hvert fald, hvad jeg husker, ved den buk. Jeg løb og efter mig løb den næste, jeg sprang og sad fast, sparkede bagud og ramte ham i hovedet. Han så ikke godt ud. Om jeg fik skældud, husker jeg ikke, men stemplet for resten af min skoletid, som en umulius i gymnastik, idræt og leg.

Dengang kendte vi ikke begrebet mobning, men her begyndte en mobbeperiode mod mig, som varede, til jeg gik ud af realklassen (1943 til 1951).

Men intet er så galt, at det ikke er godt for noget. Den mobning fik jeg jo lært at kende og vide til dels, hvorfra den kunne stamme, da jeg selv blev lærer og senere skoleleder, vidste jeg en hel del om, hvor man kunne sætte ind for at løse opståede problemer.

Jeg kom til at hade bukkenspring. (Derom senere).

Jeg kom efterhånden på flere måder til at mærke, at jeg var en kluntet fyr.

Ved udvælgelse til forskellige lege, hvor der skulle dannes to hold, blev jeg næsten altid valgt sidst, og næsten altid efter, at de to holdledere havde stukket hovederne sammen. Jeg husker det sådan, at der blev sagt: ”Jamen så tager jeg Tykke (Bent)”, og så vendte man sig hurtigt om mod de andre, rystede let på hovedet, ligesom for at sige undskyld og glemte så helt valgproceduren indtil næste gang, der skulle vælges hold. Når jeg en enkelt gang fik lov at være holdleder og skulle vælge, protesterede de andre så voldsomt, at det faktisk var dem, der satte holdet.

På det tidspunkt kom mit første øgenavn ”Tykke”. Det skete langsomt og rørte mig ikke så meget. Jeg tror oven i købet, at jeg kunne lide det.

Efter 3. klasse skiftede vi skole, vi skulle gå i den store skole, (årgang 4. til 7.) den lå i Tornemark lidt længere væk fra mit hjem, ca. 5 km.

Tornemark Centralskole.

Det var ikke alene nye omgivelser, men også nye lærere. Førstelærer Wøldike Nielsen, andenlærer Gunnar Hansen og lærerinde Karen

Jacobsen. På den skole gik man i 4 år til og med 7. kl., efter 7., der sluttede d. 31. marts, blev man konfirmeret og så skulle de fleste ud at tjene - for det meste på en af omegnens gårde.

Jeg kom i 4. kl. og fik lærer Hansen som klasselærer.

Det var en ganske almindelig lærer, som man vil kunne finde i de fleste skole landet over.

Vi fik lært, det vi skulle, for nogen var det let, for andre svært, altså ligesom i dag.

Der var på det tidspunkt indført karakterbøger i folkeskolen, og man blev bedømt efter Ørstedsskala: ug - mg - g - tg - mdl - slet, med tredjedels intervaller mellem hver hovedkarakter.

Tornemark Centralskole, ca. 1945 (Postkort)

Det blev min skæbne (senere vendte det dog). Det skal forstås sådan: vi var i 1944, det var svært for lærerne at få det til at løbe rundt, lønnen var meget lav, derfor blev der af og til givet lidt hjælp fra bønderne i området i form af madpakker, slagtemad m.m., når der nu var blevet slagtet ude på hos landmændene. De var selvfølgelig utrolig taknemmelige. Men hvordan skulle de dog få sagt tak. Det blev for nogle læreres vedkommende klaret ved at give de børn, der kom fra de hjem, lidt højere karakterer, end de måske var berettiget til, men hvis der ikke var noget at sige børnene på, kunne det være en god måde at sige tak på, syntes de.

Eleverne skulle jo alligevel ud efter 7. klasse.

Jeg hørte til de elever, der helst ville undgå konfrontationer, (det har fulgt mig hele livet).

Vi fik karakter hvert kvartal. Jeg fik meget høje karakterer, og i nummerering den 2. eller 3. bedste i klassen ud af 20 elever.

Det mærkelige var, at hverken min far eller mor aldrig betvivlede de høje karakter, de talte i hvert fald ikke om det, de må da kunne have set, at jeg havde store vanskeligheder. I deres øjne var jeg den kloge, den dygtige, og det selv om jeg hverken kunne læse eller skrive, jeg var stærkt ordblind, som det senere kom til at hedde, da problemet blev almindelig kendt.

Far og mor måtte læse alt for mig, også salmeversene til hver religionstime så mange gange, at jeg kunne dem udenad. Jeg kunne lide at regne, når det var "rene" tal. Jeg kunne forstå billeder og billedets historie. Geografi blev min helt store lidenskab, navnlig med navnestoffet: lande, byer, floder og bjerge m.m., men gymnastik og boldlege var stadig en ting, jeg ikke kunne forlige mig med, gymnastik på grund af de forskellige spring og boldlege - jeg blev altid valgt sidst.

Nyt skoleskift

Efter 5 kl. skete det så!

Jeg var jo efter skolens vurdering! - så god, at jeg kunne komme på realskole, det der i dag svarer til 6.-7.-8.-9.-10. eksamensskole. Skolen var Hindholm i nærheden af Fuglebjerg, så min skolevej var ca. 13 km hver vej de to første skoleår, i 1948 flyttede vi til Torne-mark, til Palmegården, på den måde blev min skolevej forkortet med 5 km.

Jeg kom i 1. mellem, en klasse på 38 elever, men hvad gjorde det, jeg var jo god og kunne det meste. Jeg havde i sommerferien forberedt mig med at tale engelsk. Jeg havde på vores stuehusloft fundet nogle gamle hæfter, jeg tror bladet hed "Frem" eller "Tempo", som karlene havde ladet ligge, når de forlod pladsen.

Bladet havde et engelskkursus, som jeg studerede og læste uden nogen form for vejledning, det blev selvfølgelig en meget forkert udtale - det vidste jeg jo ikke noget om. Engelsk og dansk var og blev et stort problem!

Her skal vi have en sørgelig historie. Men vi havde en nabo, Christian. Vor nabo, Christian Pedersen på Stærsholm Han troede på, at han kunne lære mig engelsk.

Vi svedte godt oppe i stakladen. Her var drengearbejdet at modtage de kornneg fra høstvognen, som så skulle smides længere ind bag i laden.

Solen skinnede fra en skyfri himmel og vandet drev ned ad ryggen, mens det blandede sig med bygstøvet.

Vi snakkede lystigt og lavede vittigheder. Pludselig flængedes luften af et udrykningshorn, det var meget - meget usædvanligt, for vi boede næst yderst på en blind grusvej og der var kun to mindre husmandssteder 200 m længere ude.

Det var i sommeren 1946 kort efter krigen. Jeg var lige begyndt på realskole og et af de vanskeligste fag var engelsk, men jeg var så heldig, at vor nærmeste nabo kunne sproget.

Han havde i sin ungdom forsøgt at læse til dyrlæge, men af forskellige grunde havde han opgivet at læse videre.

Han var så rejst fra Jylland til Sydvestsjælland. Her købte han et lille landbrug på 11 tdl. For øvrigt den ejendom vor slægt i 1600-, 1700- og 1800-tallet havde været fæstebønder på.

Christian var en hyggelig mand. Stille og rolig boede han sammen med sin kone, Marie, på det lille landbrug.

Han var meget glad for børn, og så var han en vidende person, som kunne en del engelsk. Når vi besøgte dem, vankede der altid et lille stykke kandis, det lå oppe på hylden over "brændefyret" i køkkenet. Marie brækkede et lille stykke af, og så suttede vi løs.

Christian ville gerne prøve, om han kunne lære mig noget engelsk, samtidig med, at vi snakkede om alt muligt, hvad der skete ude i verden, så det blev til mange hyggelige timer. Men det var jo engelsk, det gjaldt, det var svært for mig, men han var tålmodig. Vi læste og oversatte, og noget fik jeg da ud af det. Ja, og Christian og Marie var gode og hyggelige naboer.

I en støvsky kørte ambulancen forbi vor gård og jeg husker lige, at far sagde, at

det var da godt, det ikke var ligbil, (noget underligt noget at sige, syntes jeg, men far havde måske en ide om, at Christian ikke havde det så godt).

Vi kaldte en rustvogn for ligbil dengang, Men lidt senere kom en politibil - for øvrigt betjent Kidholm fra Rude - forbi, og noget senere kom så ligbil.

Christian var blevet træt af livet, men havde så samtidig bestemt, at Marie skulle følge ham, så han havde brugt en køkkenkniv flittigt.

Marie var blevet voldsom tilredt, men overlevede og kunne så ringe efter hjælp.

Det var værre med Christian, ham kunne man ikke finde.

Man fandt ham dog på høløftet, men det var ikke muligt at genoplive ham.

Vi havde mistet en god nabo og for mig en hjælp til det engelske.

Tilbage til Hindholm

Vi var mange i klassen (38), jeg druknede helt i mængden, der var ingen, der tog notits af mig endnu.

Vi nærmede os efterårsferien, og den første karakterbog var ved at blive skrevet, men der var jo ikke noget at være bange for!

Hindholm Kost- og Realskole

Karakterbogen

Dagen kom, og karakterbøgerne skulle læses op, deles ud, vi var selvfølgelig spændte på resultatet.

Klasselæreren hed Rita Olsen, hun stod for offentliggørelsen.

Først gennemsnit (det kunne ligge omkring 14,00 og helt ned til langt under 8). 14 var ug og 8 var tg og dumpekarakter. Hvis nogen er interesseret i gamle Ørstedes skala, findes den på internettet.

Derefter placeringen, det var virkelig spændende.

Vi var jo 38, (en stor klasse) det ville tage tid - og så begyndte hun.

Kromandens Herdis blev nr. 1, materialistens Else nr. 4, præsten Jørgen vist nok nr. 7, hvorfor blev jeg ikke råbt op, jeg var jo god nok i

den gamle skole. Nu var vi efterhånden nået til nr. 20 – nej, 29.- nej, 33-34 nej – jeg blev 36/37 af 38.

Da blev jeg virkelig ked af det, jeg forstod ingenting, det blev begyndelsen til en lang nedtur, med stigende usikkerhed, stigende mobning, som først kulminerede 3 år senere. Jeg må virkelig have været utrolig umoden.

Ordblindhed

En ting, som egentlig ikke hører hjemme her, men som jeg synes skal med for at forstå fortsættelsen af historien - er ordblindhed!

Ordblindhed kendte man ikke meget til - eller slet ingenting til i 1940-erne. Men når jeg kikker tilbage på mit tidligste skoleforløb, er der her en forklaring på, hvorfor jeg havde så store problemer med hensyn til at læse og skrive.

Jeg fik altid dårlige karakterer i skriftligt dansk, læsning og selvfølgelig også i sprog. Det løstes først, da jeg kom på seminariet 1952, hvor en lærer her (dansk lærer) havde hørt om og fået forståelse for, at det var et voksende problem.

Han ville gerne hjælpe mig med at komme videre.

Hvis ikke han havde taget over, var jeg aldrig blevet lærer.

Han sørgede for, at jeg kom på en privat ordblindeskole, der lå i Hellerup (Edith Norries Ordblindeinstitut). Jeg havde i 4 måneder - 4 timers daglig intensiv danskundervisning. Det viste sig at gøre underværker, jeg lærte, hvordan jeg skulle takle mit handicap. Den undervisning på den skole gav mig styrke til, at jeg fik min lærereksamen med udmærket godt resultat i 1958.

Øgenavne

Tilbage til Hindholm.

Jørgen, som var min kammerat og som var et år yngre end mig, var pudsigt nok også lidt af en plageånd.

Han førte an i drillerierne, først øgenavne, senere med chikanerier af forskellig art. På et tidspunkt talte jeg op til 31 øgenavne, nogle sjove, men de fleste sårende, altid gående ud på mit udseende og væremåde.

På vej til og fra skole endte jeg gerne i grøften, presset eller skubbet, til sidst valgte jeg selv at køre i grøften, så havnede jeg, hvor jeg ville.

Jeg har for ganske nylig hørt, at jeg også selv skulle vise, hvor morsom, jeg troede, jeg var. Hvis nu en af de piger, jeg fulgtes med, kunne komme i grøften sammen med mig, var den dag jo reddet.

Det var nu egentlig meget sjovt.

Mobning - fortsat

Men - hver dag i et halvt år af 1. mellem kom jeg grædende hjem, skolen havde ikke forståelse for, at der var elever, der blev holdt udenfor, mobbet, og mine forældre henvendte sig ikke til skolen, det gjorde man jo ikke dengang. Derfor måtte mine forældre tage over. Vi søgte vor gamle huslæge, jeg husker stadig hans navn, Arnold Jørgensen, (fra Menstrup) en rar læge, der vidste lidt om, hvorfor man kunne have det skidt.

Lægen gav to forslag til hvordan, jeg kunne få det bedre. Første forslag var, at komme tilbage til min gamle skole. Det andet var noget beroligende medicin. Det blev det sidste, vi valgte, fordi jeg havde en ide om, at det ville blive et større nederlag at vende tilbage end at blive. Og måske ville medicinen hjælpe. Tiden i 1. mellem gik og hen ad jul skete der ting med mig, som ændrede mit syn på kammeraterne og på mobning - måske var det medicinen.

Jeg opdagede, at et smil i stedet for sure minder eller modkommentarer ændrede meget, når drillerierne var i gang, og så begyndte jeg at fokusere på mine klassekammerater. Hvem var farlig, hvem skulle jeg holde mig fra, det hjalp og lettede tilværelsen for mig. Jeg lagde

mærke til, at pigerne ikke deltog i chikanerierne, de var nu meget søde, som en dreng i 11-12 års alderen kan føle det.

Alt i alt var der kun to drenge, der virkelig førte an: J. og E. Ind imellem fulgte andre dog også med.

Lærerne mærkede jeg intet til, hverken positivt eller negativt, *endnu!*

Klovn

Jeg klarede de første år ved at påtage mig klovnenes rolle, jeg begyndte at spille på det, jeg kunne li', når der blev grinet af mine påfund. På hjemvejen kørte jeg, som sagt, selv i grøften, før andre fik mig skubbet, det kunne godt blive til flere gange, kammeraterne morde sig.

2. mellem, nu var klassen blevet delt, der var 21 i klassen, jeg klarede mig efterhånden lidt bedre, når der skulle gives karakter. Drillerierne fortsatte i mere eller mindre omfang. Klasselæreren husker jeg ikke, men matematiklæreren var skolebestyreren (skoleinspektør) Poul Marcussen. En meget vidende lærer, tidligere militærmand, hvilket vi i nogle tilfælde kom til at mærke, at det var hans skole, så han skulle nok fortælle os, hvordan man skulle opføre sig.

Eksercits

På skolen havde man den regel, at der skulle skiftes sko: (udesko - indesko), Marcussen bestemte, hvornår den ene regel og den anden regel skulle benyttes. Men når nu vejret var så flot i maj måned, syntes vi, at det ikke var nødvendigt at skifte sko. Men så lavede Marcussen razzia, han beordrede hele skole til opstilling ude i skolegården, de der ikke havde skiftet sko, blev tilbageholdt til eftersidning efter klokken 14.

Vi var vel en 20 stykker. I en time skulle vi skifte sko.

Det foregik klassevis - i løb efter stopur - ud ad døren - udesko på - om foran vindue, derefter ind igen på strømpesokker tilbage på plads. Så den næste klasse. Det tog en times tid med løben frem og tilbage, men så havde vi vel også lært, at det var ham, der bestemte, hvornår det ikke var nødvendigt at skifte mere det år.

Næste år gentog spøgen sig!

Matematik

Matematik kunne han. Poul Marcussen var forfatter til grundbøgerne i alle 5 årgange. Det er hans skyld, at jeg blev interesseret i faget, så meget, at det blev mit halve liv. Både på Hindholm, og senere på seminariet, fik jeg altid topkarakter i dette fag.

Den nye lærer

I 1947 fik vi en ny lærer på skolen, Povl Tage Jensen, kaldet PT, han blev vor idrætslærer. Jeg husker ham fra en af de første idræstimer på fodboldbanen. Her kom han ret hurtigt til at demonstrere sin magt. Eller også ville han vise, at han kunne sætte sig i respekt, en måde som nogle lærere mange gange måtte bruge dengang for at stive sig af. En elev foretog sig et eller andet på vej til omklædningsrummet, som PT ikke kunne li' - han fik, så det sang og faldt om i græsset. Ja, den lærer skulle vi passe på.

Rebet

Og i gymnastik gik det da også helt galt. Bukken - åh ja - bukken igen. Jeg var stadig lige tung i bagdelen, jeg sad på den i stedet for at komme over.

I bommene, forlæns opsving, men da jeg havde få armkræfter, og jeg vejede simpelt hen for meget, så kunne det forståeligt godt nok blive et problem, men alt det skulle PT nok klare, han gik ind i redskabsrummet, hentede et tykt tov, det svingede han imod mig og andre, der have samme problem, han ramte et par gange ikke hårdt, men nok til, at han fik sin vilje. Det lykkedes under pres at komme gennem pinslerne den dag, det var dog ikke noget, der gentog sig.

Og så nåede vi er efterhånden til 3. og 4. mellem.

En dag blev jeg rigtig vred!

I en af perioderne havde jeg mine to første og eneste slagsmål i min skoletid og i det hele taget. Jeg havde efterhånden fået det bedre med mine klassekammerater, men jeg havde ikke taget de andre klasser i ed. Her var der nogle elever, der måske ikke har haft det bedre i deres klasse. De ville prøve, hvor langt man kunne gå ved at prøve deres kræfter af over for de mindre, så de måske selv kunne få en højere status i egen klasse. Jeg husker ikke, hvordan det begyndte, måske i al uskyldighed? Han var lige så klumpet som mig og en kende højere, men det endte med, at jeg sad oven på ham og bankede løs, så han til sidst var ganske hvid i hovedet, der kom ingen gårdvagt, det fandtes ikke den gang, jeg tror, det var klokken, der reddede ham fra videre hård behandling. Jeg var blevet meget vred og stærk, mærkeligt nok var der ingen elever, der stod og hujede, de må have fattet, at her var en kamp, der ikke skulle kommenteres. Den anden kamp foregik stående op ad en mur. Her slog vi løs på hinanden. På et tidspunkt får jeg ramt ham, så han slår hovedet mod muren - han fik nogle slemme skrammer i hovedet, og jeg blev også ramt af hans slag. I

begyndelsen følte jeg, at jeg var den overlegne, men kræfterne var svindende, så jeg var glad, da klokken standsede kampen.

Fysiktimen!

I min skoletid har fem fag været mine foretrukne: sang, historie, geografi, matematik og fysik/kemi. (På et senere tidspunkt kom sløjd og musik med som fag, der var noget for mig).

Karaktermæssigt lå jeg i top med matematik og fysik/kemi og fik topkarakter og eller ug-. I fysik kommer jeg til den sidste store mobningsepisode, ikke fra mine kammerater. Men fra min fysiklærer PT.

Som det skulle vise sig, var det mig, der vandt denne her gang, men PT glemte mig aldrig. Hvorfor? - Det kommer vi til!

Vi var efterhånden nået til sidste klasse: realklassen, svarende til 10. skoleår eller 1. gymnasieklasse. Jeg var 16 år og havde det efterhånden godt med mine kammerater. En dag i en fysiktime, mit fag, og i den time mit yndlingsemne. Lidt ind i timen, skal vi gennem emnet, og en elev skulle til tavlen, vi kunne godt mærke, at noget var under opsejling, og at en elev skulle køres godt igennem.

Han kikkede på mig og kaldte: ”TYKKE”, hvor utroligt det lyder, reagerede jeg ikke, det

var temmelig modigt, for tiden var jo en anden, og læreren havde jo mere magt, end man kan forestille sig i dag. Vi husker gymnastiktimen. Klassen sad i åndeløs spænding, følte jeg, hvorfor rejste han sig ikke, atter kaldte PT: ”TYKKE”, ingen reaktion, PT blev svagt urolig, han kikkede på mig og sagde endelig ”BENT”. Jeg rejste mig, mens jeg sagde ”ja”! Jeg gik til tavlen og afleverede min opgave, som jeg skulle, satte mig ned, mens jeg undrede mig over, at jeg turde.

Resten af min skoletid forløber uden de store udfordringer.

I 1951 fik jeg min realeksamen, med et tilfredsstillende resultat

Hævnen!

Mange år senere (ca. 20 år) fik PT så hævnnet sig. Det var dog kun mig, der opdagede det. Jeg var blevet skoleleder på Bjergbakkeskolen i Ørslev ved Haslev, da amtsskolekonsulenten i det gamle Sorø Amt, Otto Jensen, oprettede et kursus i ny karaktergivning.

Det var 13-skalaen, der skulle indarbejdes. Vi sad i et lokale, hvor vi havde fået nogle opgaver, der skulle bedømmes. Og her var PT også mødt op. Vi sad i samme lokale og havde fået de samme opgaver. Det var meget tænkeligt, at PT's træning i karaktergivning var bedre end min.

Realklassen maj 1951

Stående: Alis Hansen, Fuglebjerg, Sinny Pedersen, Fuglebjerg, Lis Andersen, Agerup, Else Olsen, Fuglebjerg, Ester Malling, Skovgård, Else Andersen, Krummerup, Hanne Rasmussen, Fuglebjerg, Herdis Hansen, Fuglebjerg, Bente Langholm, Agerup, Agis Nielsen, Sandved, Inga Markussen, Kyse, Karen Elise Andersen. Arløse, På græsset: Jørgen Nielsen Karrebæk, Henning Hansen, Hammersmølle, Lars Marcussen, Hindholm, Erik Primgaard, Fuglebjerg (Forrest) Jørgen Halfdan Lambert-Jensen, Kvislemark, Ole Søndergård, Fuglebjerg, mig selv, Tornemark.

Hans karakter var en del lavere end min, vist nok 6-7, mens min lå på 8-9, jeg syntes, jeg kunne se flere positive ting i opgaven, end han måske har kunnet se.

Da resultatet blev offentliggjort, og vi fik en bedømmelse af vore karakter, lå mine nok lidt for højt.

Svagt hviskende fik jeg at vide af PT, at det kunne jeg vist ikke klare, og at jeg nok skulle lade andre om at bedømme opgaver for fremtiden, det ville eleverne nok være bedre tjent med. Som sagt ikke højt, men højt nok for mig og de få, der var ved siden af mig.

Jeg følte, at PT ikke havde glemt, at jeg satte ham i forlegenhed 20 år tidligere. Jeg tror bestemt, han mente, at jeg ikke hørte hjemme i skoleverden.

Efterskrift

Jeg og min kone fik 36 dejlige år i folkeskolen, fordelt på 3 skoler:

1958 - 1961 Brundby skole på Samsø

1966 - 1974 Skoleleder (skoleinspektør) på Bjergbakkeskolen i Ørslev ved Haslev

1961 - 1966 og 1974 - 1994 på Hvilebjergskolen i Sørbymagle

Artiklen er skrevet i december 2018.

Bent Heegaard Petersen
Fhv. lærer og skolein-
spektør
Bredegade 7 B, Slagelse

For 100 år siden byggede de et alderdomshjem

af Bertel Hansen

Den 2. november 1919 indviedes et ”topmoderne” alderdomshjem til 23 beboere på Korsørvej i Fuglebjerg. Det var mere, end den daværende Krummerup-Fuglebjerg Kommune kunne klare alene, men hjemmet blev opført i et samarbejde mellem 4 kommuner, nemlig Krummerup-Fuglebjerg, Tystrup-Haldagerlille, Førslev og Gunderslev kommuner. Forhandlingerne om dette fællesskab begyndte allerede den 13. januar 1917, hvor de fire nævnte kommuner sammen med Vallensved og Gimlinge kommuner mødtes for at drøfte et muligt samarbejde. Vallensved og Gimlinge kommuner trak sig dog ud af samarbejdet, inden byggeriet gik i gang.

På dette tidspunkt var der en begyndende forståelse for, at samfundet måtte træde til og skabe værdige rammer til ældre, svagelige mennesker, som ikke længere kunne klare sig selv i eget hjem. Hidtil var sådanne henvist til familiens omsorg eller til kommunens fattigård.

Forberedelserne

Allerede i august 1916 kunne Sorø Amts Dagblad berette, at der i Krummerup-Fuglebjerg Sogneråd var opstået en idé om at bygge et

fælles alderdomshjem sammen med de omliggende kommuner. Denne ide blev forelagt for nabokommunernes sogneråd på et møde i Fuglebjerg mandag den 16. september 1916, hvor man drøftede opførelsen af ”et fælles hjem for gamle og svage fattige og aldersunderstøttede mænd og kvinder”. Der var enighed om at nedsætte et udvalg, som skulle foretage det forberedende arbejde, som skulle være afsluttet i det kommende forår, således at de nyvalgte sogneråd, som skulle tiltræde 1. april 1917 kunne træffe en endelig bestemmelse om sagen.

I januar 1917 mødtes repræsentanter for sognerådene i de 6 kommuner i Fuglebjerg og dannede et udvalg med sognerådsformand, muremester Joh. Vøls, Fuglebjerg, som formand. Der var enighed om, at hjemmet skulle ligge i Fuglebjerg. Vøls påtog sig opgaven med at udarbejde foreløbige planer og tegninger til hjemmet, som skulle være klar til næste møde i udvalget. Udvalget tog allerede få dage senere på en såkaldt besigtigelsesrejse, hvor det skulle se på nyopførte alderdomshjem i Slagelse Sankt Peders Landsogn og i Ørslev-Solbjerg Kommune. Hvad der konkret kom ud af denne tur, foreligger der intet om,

men af regnskabet fremgår, at befodringsudgiften beløb sig til 25 kr.

Det fremgår af Sorø Amts Dagblad fra 1. juni 1917, at Krummerup-Fuglebjerg Sogneråd havde ansøgt amtsrådet om et tilskud til at opføre et sygehus i forbindelse med det planlagte alderdomshjem, og at amtsrådet nægtede dette.

Der blev udarbejdet planer for opførelsen af alderdomshjemmet. Udvalgets protokol afslører ikke, hvilke drøftelser der gik forud for den endelige plan, som blev forelagt for Sorø Amtsråd, som i skrivelse af 15. oktober og 7. november 1917 meddeler, at byggeriet kan forventes godkendt på en lang række vilkår, som i det væsentlige angår tilgængelighed, lysindfald og ventilation. Den 2. juli 1918 forelå amtets endelige godkendelse af projektet. Det ser ud som om, at projektet i første omgang var opdelt i to bygninger, dels et alderdomshjem, dels et ”fattighjem”. Dette blev ændret, da Gimlinge og Vallensved kommuner havde trukket sig ud af samarbejdet, således at personer, som modtog alderdomsunderstøttelse, kom til at bo under samme tag som de personer, der var under fattigforsørgelse, om end alt tyder på, at der var tale om to adskilte afdelinger.

Den 6. januar 1919 blev der holdt et fællesmøde for de fire deltagende sogneråd, hvor byggeriet blev så godt som endeligt vedtaget. Brændselssituationen under 1. verdenskrig gjorde, at spørgsmålet om hjemmets opvarmingsform først blev afgjort efter krigens afslutning i november 1918. Spørgsmålet var, om hjemmet skulle opvarmes med kakkellovne eller der skulle etableres et ”varmtvandsanlæg”, altså et centralvarmeanlæg. Afgørelsen faldt ud til fordel for et centralvarmeanlæg. Tystrup-Haldagerlille Sogneråd havde dog betænkeligheder til det sidste, så vedtagelsen af byggeriet var betinget af dette sogneråds efterfølgende godkendelse. Disse betænkeligheder må dog hurtigt være overvundet, for byggeriet blev planlagt igangsat til 1. april 1919. På fællesmødet blev også vedtaget et regulativ for alderdomshjemmet.

Byggeriet går i gang

Udvalget, som nu var blevet til en bestyrelse, havde allerede på dette tidspunkt så godt som købt en grund, hvor alderdomshjemmet skulle opføres, nemlig et areal af Krogårdens jord i byens vestlige udkant, mellem Korsørvej og Krummerupvej. Sælgeren var Cathrine Olsen, enke efter kroejer Christen Olsen. Købekontrakten blev underskrevet den 5. april 1919 og lød på et areal på 7 skæpper land til en pris af 700 kr. pr. skæppe land. Da landinspektøren

havde opmålt arealet, viste det sig, at der var 7 skpr. land og 1076 □ alen, svarende til i alt 5257 m² til en samlet pris på 5.330,60 kr.

Byggeriet kom ikke i gang helt til tiden. Først den 5. april 1919 blev der afholdt licitation.

Der blev optaget lån i Holsteinborg Sparekasse på 80.000 kr. til 5% i rente og med en afdragstid på 30 år. Lånet blev fordelt således på de fire kommuner, som skulle betale renter og afdrag i forhold deres andel af gælden:

Kommune	Indb.tal.	Beløb
Krummerup-Fuglebjerg	1.797	30.515,83
Tystrup-Haldagerlille	909	15.436,20
Gunderslev	694	11.785,20
Førslev	<u>1.311</u>	<u>22.262,77</u>
I alt	4.711	80.000,00

Staten ydede tilskud til forrentningen med 1½% pr. halvår for 75.000 kr. og 1% pr. halvår for 5.000 kr.

Bestyrelsen indkøbte selv en del af materialerne, herunder murstenene, som blev fremstillet på Haldagerlille Teglværk. Det var i øvrigt en af de sidste brændinger, inden teglværket lukkede og slukkede.

I september måned 1919 blev stillingen som økonoma, dvs. bestyrerinde, opslået ledig, og der indkom 5 ansøgninger. Valget faldt på

frøken Marie Larsen, der var afdelingssygeplejerske i København, men i øvrigt stammede fra Sneslev. Hun skulle tillige varetage hvervet som regnskabsfører. Den årlige løn var 1.000 kr. plus kost og logi.

Alderdomshjemmet ca. 1920.

De gamle flytter ind

Den 2. november 1919 blev alderdomshjemmet taget i brug. Der er ikke helt klart, hvor mange der flyttede ind på hjemmet i 1919, men ved folketællingen i 1921 var der 29 beboere, fordelt med 16 kvinder og 13 mænd. Altså væsentlig flere end de 23 man havde talt om i planlægningsfasen. Der var 8 ugifte, 15 enker/enkemænd og 3 ægtepar. Fordelingen på kommunerne var 13 fra Førslev, 3 fra Tystrup-Haldagerlille, 3 fra Gunderslev, 8 fra Krummerup-Fuglebjerg og 2 fra andre kom-

muner. 22 af beboerne modtog alderdomsunderstøttelse og 7 fattighjælp. Gennemsnitsalderen var 73 år, den ældste var 88 år, den yngste 40 år. Ud over bestyrerinden var der ansat to stuepiger og en kokkepiger.

I januar 1920 besluttede bestyrelsen, at omegnens beboere to gange om ugen kunne få lov at tage bad på alderdomshjemmet mod en betaling af 2 kr. pr. gang plus 50 øre for betjeningen.

At ældre gerne ville bo på alderdomshjem tyder følgende indførsel i Krummerup-Fuglebjerg Sogneråds protokol fra 7. august 1920: ”Da Enkefru Hansen atter og atter har anmodet os om at forespørge om det ikke var muligt, at hun kunne blive optaget i Alderdomshjemmet i hendes Forsørgelseskommune, forespørger man herved om paagældende i en nær Fremtid kan forvente sig optaget i Alderdomshjemmet. Det vedtoges at optage hende i Alderdomshjemmet mod at Næstved Kommune vedblivende betragtes som hendes Opholdskommune”.

Hjemmets bestyrelse bestod af 4 medlemmer, en fra hvert af de deltagende sogneråd. I 1926 måtte man udvide bestyrelsen til 5 medlemmer, fordi Krummerup-Fuglebjerg Kommune blev delt i to kommuner. Denne ordning be-

stod frem til 1. april 1966, hvor de fem deltagende kommuner indgik i den nye Fuglebjerg ”Storkommune”. Alle de formænd, som bestyrelsen har haft gennem årene, kom fra henholdsvis Krummerup-Fuglebjerg Sogneråd og Fuglebjerg Sogneråd.

Yngste og ældste beboer på hjemmet i 1926. Svend på et år og Lars på 91 år. Svend var søn af kokkepigen Alma Lindgren, som senere blev bestyrerinde.

Marie Larsen forlod sin stilling som bestyrerinde den 1. marts 1933. Efter opslag kom der 62 ansøgninger til stillingen. Bestyrelsen besluttede, under pres fra beboerne på hjemmet, at ansætte den 40-årige Frk. Alma Lindgren, som var svensk af fødsel og havde været kokkepige på stedet siden 1926. Frk. Lindgren bestred bestyrerindestillingen indtil 1956 og nåede at være ansat på hjemmet i næsten 30 år.

I sommeren 1938 måtte bestyrelsen efter en klage træffe beslutning om, at de gamle ikke måtte benytte højtalere på værelserne. Hvis de ville høre radio på værelserne, skulle de benytte høretelefoner. Denne beslutning var ikke alle beboere tilfredse med. En enkelt klagede både til amtet og til socialministeriet. Begge instanser gav dog bestyrelsen medhold. I 1953 blev det atter tilladt at have radio på værelserne. Ellers blandede bestyrelsen sig ikke så meget i hjemmets daglige forhold. Protokollen fortæller mest om vedligeholdelse og småforbedringer af bygningerne samt om indkøb af brændsel. I 1939 blev det dog noteret, at den årlige skovtur skulle gå til Gisselfeld med eftermiddagskaffe på "Villa Galina" og spisning i Næstved i Misionshotellens have. Datoen blev fastsat til den 12. juli, dog med tilføjelse "såfremt vejret tillader det".

Bestyrerinde Alma Lindgren (ca. 1936)

Hjemmet vokser i højden og længden

Det viste sig hurtigt, at pladsen på alderdomshjemmet var for lille. Der var brug for flere pladser og mere plads. Men der skulle alligevel gå 20 år, inden hjemmet blev udvidet. I 1939 blev der bygget en etage på, så der var to etager med værelser til beboerne, bestyrerindelejlighed, køkken og baderum. Tagetagen

blev indrettet til pigeværelser. Mod Krummerupvej blev der tilbygget en dagligstue med en altan oven på. Hele byggeriet blev gennemført for 62.500 kr.

Efter udvidelsen i 1939

Efter udvidelsen i 1939 - set fra Indre Krummerupvej.

Ved folketællingen i november 1940 var der 33 beboere på hjemmet, hvoraf den ene dog havde midlertidig ophold. Der var 19 mænd og 14 kvinder. Der var to ægtepar. Gennemsnitsalderen var 75 år, den yngste 54 år - den ældste 87. 28 personer var aldersrentenydere, 1 var invalidepensionist. De resterende 4 var såkaldte selvbetalere, dvs. de modtog ikke ydelser fra det offentlige og måtte selv betale for opholdet. På hjemmet boede ud over bestyrerinden og hendes 15 årige søn tre husassistenter. Personalet bestod altså af 4 personer, ganske som ved hjemmets oprettelse i 1919. Men det hører også med til historien, at beboerne langt hen ad vejen var selvhjulpne. Personalets opgaver koncentrerede sig om madlavning, vask og rengøring.

Kaffe på græsplanen. Alma Lindgren med pigerne Ella og Johanne (ukendt år).

I avisen kunne man læse om en udflugt i 1943, som også gik til Gisselfeld. En af hjemmets kvindelige beboere havde allerede tidligt på dagen iført sig festtøjet og var klar til at tage af sted. Men hen omkring afgangstidspunktet måtte hun på toilettet. Først ved ankomsten til Gisselfeld opdagede man, at hun ikke var med. Hun tog nu hændelsen forholdsvis roligt, om end det var noget ensomt at sidde alene tilbage. Selv om benzinen var rationeret, tilbød godsejer W. de Neergaard, Førslev, som sad i hjemmets bestyrelse, at gentage turen for hende alene dagen efter. Og det skete. Den årlige udflugt var uden tvivl et af højdepunkterne i tilværelsen på alderdomshjemmet.

Beboerne og bestyrelsen på udflugt i 1943.

Det ses også i protokollen, at der hen ad vejen foretoges anskaffelser for at lette personalets arbejde, det var støvsuger, vaske-, vride og rullemaskine samt køkkenmaskiner.

Den 2. november 1944 fejredes hjemmets 25 års jubilæum. Det foregik ved et kaffebord kl. 15, hvortil alle sognerådsmedlemmer i de fem kommuner, personalet og den tidligere bestyrerinde frk. Marie Larsen blev inviteret. Om aftenen var der kaffebord for de gamle og andre indbudte, herunder præsterne. Lærer Niels Peter Larsen fra Slagelse læste op, og kreds-læge Andreas Nielsen holdt en tale, hvor han bl.a. sagde: *"Som læge oplever jeg tit, at det er svært at overtale de gamle til at tage på alderdomshjem, men er de der først, er de glade for at være her. Det er utrolig så gamle man bliver her under frk. Lindgrens pleje. Ja frk. Lindgren sætter en ære i, at ingen dør på denne side de 80 år"*.

De gamle fik en ekstra måneds lommepenge, de tre piger fik hver 50 kr., frk. Larsen fik 100 kr. og frk. Lindgren 200 kr. i anledning af jubilæet.

I 1955 blev frk. Lindgren ramt af sygdom og opsagde sin stilling pr. 1. maj. Hun havde ingen pensionsordning, men bestyrelsen besluttede at give hende en livsvarig ydelse på 100 kr. om måneden. Ydelsen kom dog aldrig til

udbetaling, for hun afgik ved døden den 27. august 1955, knapt 63 år gammel. Hendes afløser blev frk. Signe Jensen, som tiltrådte den 1. november 1955. Hun kom fra en stilling som bestyrerinde på de gamles hjem i Snejbjerg ved Herning. Lønnen blev aftalt til 500 kr. om måneden plus kost og logi samt en eventuel pensionsordning. Det viste sig efterfølgende, at pensionsordningen på grund af Signe Jensens alder ville blive uforholdsmæssig dyr. I stedet blev hendes løn forhøjet til 550 kr. om måneden.

Samme år udtrykte Gunderslev Sogneråd ønske om at udtræde af fællesskabet og ønskede i den forbindelse oplyst, hvor meget kommunen kunne forvente at få udbetalt. Bestyrelsen foreslog, at Gunderslev kommune kunne forsøge at sælge sin andel til Vallensved Kommune. Der skete tilsyneladende ikke mere i sagen. I hvert fald står der ikke mere i protokollen om det.

Efter kommunevalget i 1958 blev købmand og sognerådsformand Ernst Davidsen, Fuglebjerg, formand og kasserer for hjemmet. I efteråret 1959 blev der afsløret uregelmæssigheder i hjemmets økonomi, som medførte Davidsens afgang og en fængselsstraf på 8 måneder. Se årsskrift 2013. Sagen blev ikke i første omgang nævnt med et ord i protokollen,

blot er anført, at snedker Ancher Andersen blev valgt som nyt medlem af og formand for bestyrelsen efter Davidsen. Dog bemærkes det ved bestyrelsesmødet den 12. december 1960, at regnskabet for 1959/60 ikke kan behandles, da det beror hos politiet i Næstved, og den 26. april 1961 må bestyrelsen afgive erklæring om, at de ikke var vidende om, at alderdomshjemmets kasse ikke var adskilt fra Ernst Davidsens private midler, og at der ikke var givet særlige retningslinjer for ind- og udbetalinger.

I 1960 begyndte man at drøfte en udvidelse af hjemmet med 10-20 værelser, et nyt moderne køkken og en elevator. Det blev konstateret, at der var ti personer på venteliste. Bestyrelsen holdt et møde med de fem sognerådsformænd og fik grønt lys til at udarbejde et projekt. Arkitekt Corfitsen fra Slagelse udarbejdede et projekt, som bestyrelsen fandt for dyrt. Der var tillige overvejelser om at få en elevator og andre ændringer, som heller ikke blev til noget. Samtidig arbejdede sognerådet med tanker om at opføre aldersrenteboliger i Fuglebjerg.

”Storkommunen” tager over

Alderdomshjemmets bestyrelse blev nedlagt med udgangen af marts måned 1966, hvorefter Fuglebjerg ”storkommune” blev etableret og overtog driften.

Signe Jensen gik på pension i 1968. I stedet ansattes et bestyrerpar, Inger og Knud Møller Hansen. De tidligere bestyrerinder havde boet i en lille lejlighed i alderdomshjemmet. Ansættelsen af et bestyrerpar resulterede i, at der måtte opføres en bestyrerbolig tæt ved hjemmet. Den blev taget i brug i begyndelsen af 1970. Den tidligere bestyrerindelejlighed blev indrettet til yderligere et beboerværelse og et kontor.

I 1969 kunne Fuglebjerg Kommune indvie 18 pensionistboliger på Margrethevej. Det tog uden tvivl noget af trykket på alderdomshjemmets venteliste. Men selv om forholdene på hjemmet langt fra var tidssvarende, var der stadig fyldt helt op.

I november 1969 kunne alderdomshjemmet fejre sin 50 års fødselsdag. Det blev fejret med en middag for beboere, sognerådsmedlemmer og ansatte. Denne artikels forfatter deltog som ansat på Fuglebjerg Kommunes socialkontor.

Nye tider

I begyndelsen af 1970’erne opførte Vestsjællands Amt et plejehjem i Rude. Det blev opfattet som en dyr løsning og skubbede uden tvivl gang i planerne om plejehjem i Fuglebjerg. - Alderdomshjemmenes tid var også ved at løbe ud.

Men først den 12. august 1975 besluttede kommunalbestyrelsen at opføre et nyt plejehjem på en grund ved Nattergalevej. Byggeriet gik i gang den 1. august 1976. Den 14. september 1977 var der åbent hus på det færdigbyggede plejehjem, og i dagene fra den 19. til 23. september flyttede de 31 beboere fra alderdomshjemmet ind på plejehjemmet sammen med 9 nye beboere. Bestyrerparret, som nu hed Sonja og Otto Mønsted, flyttede med og blev forstanderpar.

Mens plejehjemmet var under opførelse foregik en vældig debat om, hvad det gamle alderdomshjem skulle bruges til. Kvindegruppen og Tværsocialistisk Gruppe ønskede, at bygningen skulle indrettes til medborgerhus. Kommunalbestyrelsen kom under pres, fordi man samtidig havde tomme skolebygninger i Tornemark og Sandved - og kommunen havde ikke råd til at beholde det hele. At der nok også var en frygt for, at staten skulle komme og forlange, at det gamle alderdomshjem

skulle indrettes til flygtningecenter, talte man ikke så højt om. Enden på historien blev, at kommunalbestyrelsen i juni 1977 besluttede at nedrive alderdomshjemmet snarest muligt, mens kommunen beholdt de to gamle skoler. Den 18. oktober samme år gik entreprenøren i gang med nedrivningsarbejdet. Stedet nåede at fungere som et trygt hjem for egnens ældre i 68 år, 9 måneder og ca. 3 uger.

Omtrent 3 måneder efter den sidste beboer var flyttet ud, var bygningerne helt fjernet.

Grunden blev solgt til Fuglebjerg selvejende Byggevirksomhed, som opførte 18 almene boliger med adresse på Rosenvænget. Bestyrerboligen blev solgt til anden side.

Kilder:

Protokol for Fuglebjerg Alderdomshjems bestyrelse
Protokol for Krummerup-Fuglebjerg Sogneråd.
Fuglebjerg Alderdomshjems regnskaber.
Folketællingen 1921 og 1940.
Artikler fra Sorø Amts Dagblad, Sorø Amtstidende og Næstved Tidende
Diverse materialer fra Lokalthistorisk Arkiv Fuglebjerg.

Alle fotos: Lokalthistorisk Arkiv Fuglebjerg.

Årsberetning 2018

Årets første arrangement var fremvisningen af en YouTube video ”Faster Thora fortæller” i samarbejde med biblioteket i Fuglebjerg. Ole Nyvang og Ingemann Larsen, der er efterkommere af søskende til Thora Larsen, kommenterede videoen, som på lydsiden var et interview fra begyndelsen af 1970’erne, ledsaget af billeder, som knyttede sig til fortællingen. I bestyrelsen havde vi regnet med, at det var et ”smalt arrangement”, som kun ville interessere de få, men deri tog vi fejl. Forevisningen måtte dubleres, og i alt var der ca. 60 deltagere.

Den 22. februar holdt vi filmaften på skolen i Fuglebjerg, hvor vi viste en optagelse af FIF-scenens sommerspil ”Landmandsliv” fra 1981. Der var ca. 40 deltagere, deriblandt en del af de medvirkende ved sommerspillet. Nogle af dem havde ikke set hinanden, siden forestillingen blev vist ved Førsløv Skole, så gensynsglæden var stor.

Generalforsamlingen blev holdt den 20. marts på Café Fuglen. Holger Hansen valgtes til dirigent, - en opgave som han løste på bedste vis. Poul Erik Pedersen, Carsten Egø Nielsen, Mogens Kessel og Bertel Hansen genvælgtes til bestyrelsen. Alle øvrige valg var også genvalg. Berith Thordahl Larsen og Vibeke Sølling fra henholdsvis NæstvedArkiverne og

NæstvedBibliotekerne fortalte om projektet ”Sammen fortæller vi Næstveds historie”, hvorefter Jørgen Ravn viste filmklip om landbrugets mekanisering - et populært indslag. Der var fuldt hus til generalforsamlingen, ca. 40 deltagere.

Fra Holmegaard. Jørgen Ravn byder velkommen. Kristoffer B. Pedersen med blå kasket til venstre i billedet. (Foto Flemming Bruun).

I april havde vi hele to arrangementer. Den 14. april en tur i Holmegaard Mose under ledelse af kulturarvschef Kristoffer B. Pedersen fra Museum Sydøstdanmark - en tur med mest fokus på de mange oldtidsfund, der er gjort i mosen, og knapt så megen fokus på glasværket. Der var ca. 20 deltagere. Den 21. april havde vi den foreløbig sidste byvandring i

Sandved med ca. 35 deltagere. Dermed har omkring 175 personer været på byvandring i Sandved i 2017 og 2018. Og så har vi endda ikke medtalt en 3. klasse fra skolen i Sandved, som i 2017 fik en særlig tilrettelagt byvandring.

Kirkebesøg i Hårslev. Mogens Kessel fortæller på kirkegården.

Den 17. maj havde vi det årlige kirkebesøg, denne gang i Hårslev, hvor Mogens Kessel viste rundt på kirkegården, og menighedsrådsformand Kirsten Andersen viste rundt i kirken, hvis klenodie er en smuk altertavle fra senmiddelalderen. Efter rundvisningen var menighedsrådet vært ved kaffebord i konfirmandhuset.

Rundvisning i Borupris. Vi drikker kaffe på Grundtvigsdyssen.

Den 14. august holdt vi rundvisning i Borupris i samarbejde med Susåegnens Lokalhistoriske Forening. Vejret, som ellers havde været tørt og solrigt hele sommeren, drillede os lidt - en kraftig regnbyge udsatte starten af rundvisningen i ca. 10 minutter. Bertel Hansen førte de ca. 40 deltagere rundt i terrænet og til Grundtvigsdyssen, hvor den medbragte kaffe blev indtaget.

Vi havde satset på et arrangement i september måned, men løb desværre ind i nogle problemer, som resulterede i, at arrangementet måtte aflyses.

Årets sidste arrangement, som blev holdt den 29. november på skolen i Fuglebjerg, stod i brugsforeningernes tegn. Carsten Egø Nielsen fortalte om brugsforeningsbevægelsen i almindelighed og om brugsforeningerne på Fuglebjergene, suppleret med billeder. Jens Jespersen, hvis far var uddeler i Rejnstrup Brugsforening, Kirsten Grønbæk, hvis far var uddeler i Virkelyst Brugsforening og senere i Fuglebjerg Brugs, og Arne Nilsson, som havde været i lære i Virkelyst Brugsforening, supplerede på udmærket vis Carstens foredrag. Der var 70 deltagere, deriblandt flere, som havde arbejdet i eller på anden måde haft tilknytning til egnens brugsforeninger.

Årsskriftet for 2018, der som vanligt blev udgivet ved generalforsamlingen i marts måned, indeholdt 7 artikler om meget forskellige emner: Spejderne i Fuglebjerg, landbrugets mekanisering, brugserne på Fuglebjergene, præster, erindringer fra Skafterup Mark, unge mennesker, som kommer til skade ved ulykker med heste, og stednavne på Fuglebjergene. Og da en del af stednavnene har rødder helt tilbage i jernalder og vikingetid, kan vi sige, at årsskriftet har stof fra en periode på i hvert fald 1500 år.

Ved udgangen af 2018 havde foreningen 165 medlemmer. Det er en fremgang på 3 medlemmer i forhold til sidste år.

Tælleren på vores hjemmeside viser 114.500 klik over ca. 7½ år, eller 16.500 i løbet af det sidste år. Det tyder i hvert fald på, at hjemmesiden bliver brugt.

Sidste år kunne vi konstatere, at foreningens økonomi var bedre end nogensinde. Bestyrelsen besluttede derfor, at foreningens medlemmer skulle betale mindre i entre til vores arrangementer og have gratis kaffe til generalforsamlingen, men alligevel er kassebeholdningen steget i løbet af 2018. Vi er ikke så meget for at foreslå en kontingentnedsættelse, men vi kan love at have fokus på, at medlemmerne skal have så meget som muligt for deres kontingent i 2019 og fremover.

Tak til foreningens medlemmer for deres tilslutning til vores arrangementer, tak til bestyrelsen for årets indsats, tak til bidragyderne til årsskriftet, og tak til Lokalhistorisk Arkiv i Fuglebjerg og NæstvedArkiverne for hjælp med oplysninger og billeder til artikler i årsskriftet.

Årsopgørelse 2018

Indtægter	2018	2017
Kontingent	26.240	25.760
Gaver og tilskud	3.000	16.500
Salg årsskrifter, bøger og DVD	8.475	29.085
Indtægter ved møder og ture	8.250	17.200
<i>I alt</i>	<i>45.965</i>	<i>88.545</i>

Udgifter		
Årsskrifter og udgivelser	21.125	58.316
Administration	4.200	4.749
Mødeudgifter	2.964	5.705
Gaver	409	1.095
Gebyrer	2	4
Porto	2.983	1.782
<i>I alt</i>	<i>31.683</i>	<i>71.651</i>
Overskud	14.282	16.894
<i>Balance</i>	<i>45.965</i>	<i>88.545</i>

Status pr. 31. december 2018

Aktiver

Bankbeholdning	88.265	73.758
Kontant	195	420
<i>I alt</i>	<i>88.460</i>	<i>74.178</i>

Passiver

Beholdning pr. 1. januar	74.178	57.284
Periodens overskud	14.282	16.894
<i>Egenkapital pr. 31. december</i>	<i>88.460</i>	<i>74.178</i>

Regnskabet revideret. Bank og kassebeholdning afstemt. Intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg den 22. januar 2019.

Erling Nielsen

Foreningens bestyrelse

Formand

Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse

4262 Sandved

tlf. 24863711

e-mail bertel@arlose.dk

Næstformand

Poul-Erik Pedersen

Ahornvej 18, 4262 Sandved

tlf. 23419836

e-mail pedersen.danmark@mail.dk

Kasserer

Jan Jørgensen

Rugkrogvej 16, 4250 Fuglebjerg

mobil 23352662

e-mail janifu@dadlnet.dk

Sekretær

Carsten Egø Nielsen

Holstebrovej 39, 4200 Slagelse

tlf. 58506620, mobil 23444492

e-mail carsten.egoe.nielsen@hotmail.com

Bestyrelsesmedlem

Jørgen Arndt Ravn

Haldagermaglevej 9, 4250 Fuglebjerg

tlf. 55454006, mobil 20812725

e-mail rav@vkst.dk

Bestyrelsesmedlem

Mogens Kessel

Fuglebjerglundvej 23, 4250 Fuglebjerg

tlf. 55454075, mobil 31625859

e-mail mkessel@dadlnet.dk

Bestyrelsesmedlem

Karen Bjerre

Drosselvænget 1, 4250 Fuglebjerg

tlf. 55453365, mobil 20863365

email karen.bjerre@postkasse.net

Redaktionsudvalget

Carsten Egø Nielsen

Holstebrovej 39, 4200 Slagelse

tlf. 58506620, mobil 23444492

e-mail carsten.egoe.nielsen@hotmail.com

Jan Jørgensen

Rugkrogvej 16, 4250 Fuglebjerg

mobil 23352662

e-mail janifu@dadlnet.dk

Vagn H. Pedersen (fra 1.1.2019)

Brinken 5, Skælskør

tlf. 58188306

e-mail nordenaas@get2net.dk

Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse

4262 Sandved

tlf. 24863711

e-mail bertel@arlose.dk

Foreningens hjemmeside: www.borupris.dk

